MESLEK ALANLARIMIZDA CUMHURİYET'İN 75 YILI

TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ

MESLEK ALANLARIMIZDA *CUMHURİYET'İN* 75 YILI

Haziran, 1999

TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ

Forum Dizisi 1
ISBN 975-395-317-8

Kapak ve Tasarım
Selma Kanbur

Baskı
Kardelen Ofset
(0312) 435 37 90

Baskı Tarihi
Haziran 1999

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
Konur Sok. 4/1 Kızılay ANKARA Tel: (0312) 4181275/4175238 Fax: (0312) 4174824

SUNUŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 75.yılı aynı zamanda Türkiye'de ve dünyada pek çok değişimin yaşandığı bir döneme de rastlamış bulunuyor. Bir ulus devlet olarak kurulmuş bulunan Türkiye Cumhuriyeti'nde bugün küreselleşmenin erdemlerinden söz ediyorlar. Ulusal planlamayı, ulusal ekonomiyi, ulusal hükümetleri, ulusal yargıyı, ulusal yasamayı ve ulusal kültürü ortadan kaldırıyorlar. Tüm bu alanlarda dünya çapında yeni karar odakları oluşuyor. Devletlerin sosyal programları kısıtlanıyor. Özelleştirmelerle kamusal alan yokediliyor. Kamu, ekonomi, üretim alanından tamamen siliniyor; kamu yönetimi parçalanıyor. 1923 Anayasası'ndan beri korunmuş olan ve kapütülasyonların bir daha geri gelmemesi için 1982 Anayasası'nın 155.maddesinde tanımlanan "imtiyaz oluşturan" sözleşmelerin kamu denetimine ve kararına tabi kılınması uygulamasının sona erdirilmesi için; özellikle 1980 sonrasında, hükümetler olağanüstü bir çaba harcamıştır, harcamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nu batıran imtiyazlar; 75 yıl sonra bir kurtuluş yolu olarak kabul görmektedir.

Dünya çokuluslu yatırım anlaşmasıyla beşyüz kadar çokuluslu tekelin yönetimi ve denetimine hazırlanıyor. Çokuluslu tekellerin Dünya Ticaret Örgütü, IMF ve Dünya Bankası, bu denetimi sağlamak üzere uluslararası bir projenin önde gelen örgütleri olarak öne çıkmaktadır.

Toplumda neoliberalizmin küresel ekonomik projesine karşı çıkanlar da vardır. 75.yılda ülkeyi emperyalizmin kucağına oturtanlarla bağımsızlık ve sosyal kurtuluş mücadelesi verenlerin kavgası yaşanmaktadır. Eylemlerle, yargı yoluyla, bilimsel toplantı ve yayınlarla işçi-kamu çalışanı sendikalarının, meslek örgütlerinin ve bazı kişi ve kuruluşların da yoğun çabasıyla bu gidişe karşı mücadele verilmektedir.

Kapitalizmin bu yeni atağı acaba bizleri kendi meslek alanlarımızda nasıl yakaladı? Odalarımızla birlikte bir durum saptaması yaparak yetmişbeş yılda gelinen noktanın, birikimlerin içinde, yaşadığımız çevrede yaşanan değişimin, yağmanın ve yok edilişin gözden geçirilmesi gerektiğine inandık. Bu nedenle, TMMOB olarak "Meslek Alanlarımızda Cumhuriyet'in 75 Yılı" toplantısını düzenledik. Tüm odaların katılımını sağlayamamakla birlikte, katılanların sunuşları ile önemli bir birikim oluştuğuna inanıyoruz. Bu belgenin; TMMOB ortamının hafızasını zenginleştirmede, tazelemede ve yeni bir ulusal, sosyal kurtuluş mücadelesinin altyapısını oluşturmada yararlı olacağı umudunu taşıyoruz.

Yavuz Önen
TMMOB Başkanı

İÇİNDEKİLER

OTURUMUN BİRİNCİ BÖLÜMÜ

OTURUMUN İKİNCİ BÖLÜMÜ

Şanver İsmailoğlu

Oturum Başkanı,
TMMOB Yürütme
Kurulu Üyesi

Sayın konuklarımız, değerli mühendisler, mimarlar; meslek alanlarımızda Cumhuriyet'in 75 yıllık birikiminin değerlendirileceği toplantımıza hoş geldiniz. Katıldığınız için TMMOB adına sizlere teşekkür ediyorum. Toplantıya başlamadan önce sizleri Mustafa Kemal Atatürk ve bağımsızlık mücadelesinde yitirdiklerimiz için 1 dakikalık saygı duruşuna davet ediyorum.

Cumhuriyet'in 75. yılında, meslek alanlarımızda Cumhuriyet'in birikim ve gerçekliliğinin tüm yönleriyle ele alınacağı bu toplantıyı, Meslek Odalarımız adına 15'er dakikalık sunumlar şeklinde gerçekleştireceğiz. Şu ana kadar bize 15 Odamız katılımcı ve konuşmacı adı bildirdi. Salonda bulunan ve Odalar adına konuşma yapacak arkadaşlarımızın adlarını Divan'a bildirmelerini rica ediyoruz.

Değerli mühendis ve mimarlar;

Ülkemizin geleceği konusunda sağlıklı kararlar alabilmenin yolu Cumhuriyet'in geride kalan 75 yılını gerçekçi bir şekilde değerlendirmekten geçmektedir. 75 yıllık Cumhuriyet Tarihi boyunca meslek alanlarımızda Cumhuriyet'in tüm birikim ve kazanımlarını irdelemenin, yaratılan bu değerlerin ülkemiz

toplumsal yaşamındaki katkılarını ortaya koymanın gereklilikten öte bir zorunluluk olduğu gözükmektedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, büyük zorluklarla yaratılan birikimlerin bugün belirli kesimlerce talan edilmesi ve yağmalanması anlamına gelen özelleştirme politikalarını, sanayileşmeden vazgeçerek ülkemizi dışa bağımlı kılan, tarım ve hayvancılığı yok eden, doğal kaynaklarımızı ve madenlerimizi yerli ve yabancı tekellere peşkeş çeken, uygulanan ranta dayalı imar politikaları ile kentlerimizi yaşanabilir olmaktan çıkaran, sonuçta; bu çağdışı imar politikaları sonucu ülkemizi son yıllarda doğal afet ülkesi durumuna getiren, ormanlık alanlarımızı yağma politikalarına kurban eden, 1930'lu yıllarda uygulanan demiryolu politikalarından vazgeçerek ülkemize otomotiv, petrol ve petrokimya tekellerinin baskıları sonucu otoyol politikalarını dayatan ve yine ülkemizi hammadde bakımından dışa bağımlı enerji politikalarına mahkum eden anlayışları bütün yönleriyle irdelemeden, sorgulamadan Cumhuriyet'in 75 yılını değerlendirmenin pek olanaklı olmadığını düşünüyoruz.

Meslek alanlarımızdaki değerlendirmelerin konuşmacı üyelerimiz tarafından dile getirileceği bu toplantının açılış konuşması için Birlik Başkanı Sayın Yavuz Önen'i davet ediyorum.

Buyurun Sayın Önen.

Yavuz Önen

TMMOB Başkanı

Değerli Başkan, saygıdeğer üyeler; ayrıntıya girmeyeceğim, ama genel olarak 1923'ün ne anlama geldiğini ve bu 75 yıllık sürecin nasıl yaşandığını çok genel bir bakışla anlatacağım, çünkü yapılacak olan 15 konuşma zaten bize verecek.

İki dünya savaşı, Anadolu tarihinde çok önemli evrelere başlangıç oluşturdu. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bir imparatorluğun toprakları üzerinde, Anadolu toprakları üzerinde yeni bir Cumhuriyet kuruldu. İkinci Dünya Savaşı kapitalist paylaşımın Cumhuriyeti etkileyen, yani bizi etkileyen yeni bir sayfasını açtı. Bu ikisini yan yana şunun için getiriyorum: 1923 Devrimi, bir tepki üzerine kurulmuştur. Bu tepki emperyalizmin paylaşımına ve egemenliğine karşı bir tepkidir. Oluşturulan bütün devrimlere baktığımızda işin özünde, bir bağımsızlık içgüdüsü ve tespiti vardır. Kendi alanlarımızdan bu işe bakarsak; sanayileşme, kalkınma ve ekonomi açısından tıpkı sınırları belirleyen Misakı Milli kavramı gibi bir iktisadi milli kavramı, yani ulusal ölçekte bir ekonomiye dayanma hedefi söz konusudur. 1923'ün temel özelliği bence budur.

İkinci önemli özellik, bu dönem için; kendi gücüne dayalı bir kalkınma modelini öngörmesidir. Çünkü, hep beraber yaşadık Cumhuriyet aynı zamanda yabancı üretim birimlerinin

kamulaştırılması ve özellikle bütün altyapıdaki yabancı egemenliğinin sona erdirilmesi sürecidir. 1923'ten sonra atılan bir başka önemli adım; 1933'te başlatılan planlı kalkınma adımıdır. 1923 kendiliğinden bir gelişmeyi ekonomik alanda sağlayamamıştır. 1933'te planlı bir ekonomiye ihtiyaç olduğu ortaya çıkmış, bizim açımızdan son derece önemli kararlar alınmıştır. Tarımda, sanayide, ulaştırmada çok ciddi, planlı adımlar atılmış; ilk kez, Teşviki Sanayi Kanunu uygulamalarına bu dönemden sonra başlanmıştır. Sanayi planının ilk adımı bu. KİT'lerin ilk nüvesi 1933'ten sonra geliştirilen planda atılmıştır.

Onun için, bizim açımızdan 1933 sonrası dönem kalkınma anlamında, sanayileşme, üretim anlamında ve ulusal kaynaklara dayalı yatırım yapılması anlamında ciddi bir süreç. Burada, sadece bir plan yapılmıyor, ulusal kaynaklara dayalı kalkınma politikasının ihtiyaç duyduğu bütün kurumların adımı atılıyor. Bankalar kuruluyor, ticarette birtakım yeni düzenlemelere gidiliyor. Sosyal yaşamda, kültürel yaşamda, yani üstyapıda gerekli olan değişiklikleri gündeme getiren bir ivme başlıyor. Dilde, kıyafette, yine üretimle ilgili olarak zaman, ağırlık, uzunluk ölçülerinin değişimi de böylesi planlı bir dönemden sonra gündeme geliyor. Yani, eski bir deyimle **"bir hercümercin yaşandığı bir süreç, Cumhuriyet süreci"** onun için bunun altını bir kere çizmek gerekiyor.

Değerli arkadaşlar; 1950, yani İkinci Dünya Savaşı sonrası, Truman doktrinine dayalı olarak gelişmekte olan ülkeler açısından tarihi bir dönemi işaret ediyor. 1947'den sonra Marshall yardımı denen yardımla Türkiye yeni bir evreye giriyor. Ondan sonraki dönemlerde özellikle -hızla geçiyorum- 1970'li yıllarda dünya ekonomisinin girdiği kriz nedeniyle başlayan yeni dünya düzeni hazırlıkları, 1980 ve 90 evreleri ve Sovyetler'in çöküşüyle yeni bir ortamda Türkiye Cumhuriyeti kendini buluyor. Yeni dünya düzeninin, o Cumhuriyet'in üretim alanında, iktisadi alanda yarattığı bütün yapıları değiştiren bir süreç anlamına geliyor. Yeni dünya düzeni, böyle bir düzen. Onun için bizler, yeni konjonktürün getirdiği bu etkilenmeye karşı, meslek alanlarında bir direniş içindeyiz. Yani, bizler Cumhuriyet'in kazanımları neydi, neden bunlar kazanımdı ve neden korunmak durumundalar, bu sorunlar üzerinde yoğunlaşmaya başladık. Özelleştirme politikalarının enine boyuna tartışılması gerektiği, dünyanın gelişmiş ülkelerindeki özelleştirme programlarıyla, gelişmekte olan ülkelerin programlarının aslında çakışmadığı ve dünyada bütün iddialara rağmen Sovyet bloğunun çöküşünden sonra emperyalist bloğun daha da güçlendiği,

gelişmişler ile gelişmemişler arasındaki farkın giderek büyüdüğü, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin artığı yeni bir evre yaşıyoruz. Giderek açılan bir mesafede, Türkiye bugün 65 milyonluk nüfusuyla dev sorunlarla burun buruna. Ben, birkaç dakika da, bunlara değinerek konuşmamı sona doğru götürmek istiyorum.

Bugün, bilim ve teknoloji alanında Türkiye, planlı kalkınmadan vazgeçmiştir. 60'lı yıllar, Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulduğu ve pek çok diğer kurumların DPT'ye paralel, bir anlamda üretimin gerektirdiği ve denetim işlevlerini yapacak, araştırma işlevlerini yerine getirecek kurumların yaratıldığı yıllardır. 1960 aynı zamanda, plan-pilav tartışmalarının yaşandığı -bunu bir kavram olarak getiriyorum, süreci hatırlatmak için- bir sürecin başlangıcıdır.

1980'lerden sonra toplumsal çelişki siyaset alanında planı bertaraf eden yeni bir süreci başlatmıştır. Bu evreden sonra tek plan artık gelişmiş ülkelerin Türkiye'ye dayattığı plan olmuştur. Bu nedenle, Türkiye'nin yeni dünya düzeni programında, yeni bir çatışma sürecine girdiğini kabul etmemiz gerekiyor. Şu anda, Türkiye'de yaşanan tartışma bundan ibarettir.

Cumhuriyet'in ilkeleri elbette 75 yıllık evrede değişebilir, bir dünya ülkesi olma durumunda Türkiye yeni bir rekabet ortamında kendisini bulabilir, ama biz şunu iddia ediyoruz: Bu rekabete Türkiye hazır değil. Bu rekabete Türkiye özellikle son yıllarda ortaya çıkan koşullarda yarışa hazır değil. Türkiye, önce bir hukuk devleti olmaktan çıkarılmıştır. Kazanımların geriletilmek istendiği özellikle özelleştirmeyle ilgili tartışmalar sırasında, kamusal alana el atıldığında bizim yargıdan başka silahımız olmadığı anlaşılmıştır, çünkü üretici güçler politik arenada da, -biraz sonra söyleyeceğim gibi- giderek etkisi olmayan bir kesim haline getirilmişlerdir. O nedenle bu rekabet ortamında Türkiye araştırmaya, geliştirmeye ayırdığı paylar bakımından, kurması gereken ekonomik altyapı bakımından dezavantajlı bir konuma itilmiştir. Avrupa'yla ilişkilerinde bu dezavantajlı konumunu Gümrük Birliği Anlaşması'nı imzalayarak kendisi onaylamıştır ve sıkıntılı bir döneme girmiştir Türkiye. Altyapısı tamamlanmamış bir rekabet ortamında Türkiye bugün sadece işgücüyle dünya ölçeğinde, ucuz işgücüyle rekabet etmeye çalışan bir ülke durumuna düşürülmüştür.

Son günlerde Cumhurbaşkanı'nın yaptığı bir ziyaret sırasında Türkiye'nin tanıtımını yapan uzmanlarımız tarafından da öne çıkarılan

çok ilginçtir iki tane alan vardır. Birinci olarak demektedirler ki dünyaya "Türkiye'de, mühendislik, mimarlık hizmetleri dünya ölçeğinde 6,1 oranında daha ucuzdur, bizimle işbirliği yaparsanız size ucuz işgücü sunacak bir ülke durumundayız". İkincisi; "Türkiye kamusal alanda bir satış süreci başlamıştır. 100 milyar dolarlık bir özelleştirme programı vardır. Buyurun gelin, bu alanları kapın"; yani, sermayeye büyük bir alan açıyoruz. Türkiye, bugün dünya ölçeğinde ancak böyle bir rekabet etmeye çalışmaktadır. İşte, bizlerin, 1923'ten bugüne geldiğimiz noktada, ulusal ölçekteki projelerin, programların ve politikaların hâlâ bırakılmaması gerektiğini savunmamızın temel nedeni bu. Çünkü, Türkiye, bugün, giderek altyapısı, kurumları dağıtılmış, karar süreçleri bozulmuş bir ülke durumuna sürükleniyor.

Sadece üretim ve planla ilgili değil, kentleşmeyle ilgili değil, siyaset alanında da bugün yasama esas fonksiyonlarını yerine getiremez bir duruma gelmiştir, yani yasama erkini, yargı bağımsızlığını yitirmiştir, denetim süreçleri artık yaşanamamaktadır Türkiye'de. Yürütme, Milli Güvenlik Kurulu'nun, erki haline getirilmiştir. Bu nedenle, demokratik süreçleri işlemeyen, kurumları işlevini yitirmiş bir ülke durumunda ve üretim alanlarıyla ilgili kararları başka merkezlere, yani yabancı tekellerin karar odaklarına bırakmış bir ülke durumunda. Bu nedenle, Türk Mühendis Mimar Odaları ortamında bizler, bu genel bakış açısından, mutlaka ulusal ölçekteki sosyal politikaları savunmak durumundayız; bunları gündeme getirmek durumundayız. Eğitim ise özellikle bir başka alan, büyük bir niteliksizlik yaşanmakta, mesleki denetim alanlarımızda işlevlerimiz en alt düzeye indirilmiştir; bunu böyle kabul etmek lazım. Aslında işleyen karar süreçleri var, ama bunlar bir devlet yapısı içinde, bir üretim düzeni içinde ve planlı bir ekonomi çerçevesinde asla yürümemektedir; bu karar odaklarını zorlamak gibi bir noktadayız.

Bir başka noktayı belirtmeliyim ki, bir başka gerçekle karşı karşıyayız ve son günlerde çok önemli bir olay yaşıyoruz. Değerli arkadaşlar; emperyalizmin bir bölgeyi, bir ülkeyi denetleyip yönetebilmesinin en temel koşulu, o ülkede istikrarsızlığı egemen kılmaktır; bugün Türkiye'nin yaşamakta olduğu en temel sorunlardan birisi budur. Türkiye yıllardır siyasette istikrarsız bir ülke konumuna düşürülmüştür, sürekli bir gerilim politikası, sürekli bir çatışma politikası Türkiye'nin barış ortamını altüst etmiştir. Cumhuriyet'in en büyük kazanımı olarak "Yurtta barış, dünyada barış" gösterilmeye çalışılır. Üretimin de, dünya ölçeğinde rekabet edebilmenin de,

ekonomik anlamda gelişmenin de, sosyal refah anlamında yükselmenin de temel koşulu olan barış, bugün istikrarsızlık politikasıyla sürekli tehdit altındadır. O nedenle, Türkiye'nin kuruluşundan beri, Türkiye'nin mozaiğine uygun ve bir konsensüsle kurulmuş olan dengeler, son 20 yılda alabora olmuştur. O nedenle biz, çatışmaların barışçı yollardan; yani, Cumhuriyet'in kuruluşunda bize öğretilen, bize anlatılan "Yurtta barış, dünyada barış" ilkesi çerçevesinde, bu konsensüse uygun sağlanması yolunda adımlar atılması gerektiğine inanıyoruz. Şiddetin egemen olduğu bir toplumda, sağlıklı bir üretimden, bir ekonomiden, bir kalkınmadan söz edilemez.

Bugün, Cumhuriyet döneminde, kendi özgücüne dayalı bir kalkınmayı, kendi kaynaklarıyla başarmış, 50'li yıllara kadar sürdürmüş olan bu politikasına karşın, bu ülke, bugün artık, ancak ve ancak yabancı sermayeye bağımlı bir kalkınmaya muhtaç bir duruma getirilmiştir. Yani, aslında başta söylediğim o bağımsızlık, hem Türkiye'deki sosyal adaletsizlikleri bertaraf edecek bir bağımlılığa dönüşmüş, hem de Türkiye'nin, gerçekte dünya ölçeğinde kendi bölgesindeki konjonktürüne uygun bir açılımın engelini oluşturmuştur. Türkiye'nin, bugün, sağlıklı akılcı bir yönetime ihtiyacı bulunmaktadır. Türkiye, yine Cumhuriyet döneminin başlangıcındaki akla ve bilime dayalı kalkınma politikaları yerine, sosyal dengesizliklerin ve yanlış politikaların sonucu göklerden medet uman dinci siyasetlerin ve bu çatışma ortamında milliyetçi akımların güç kazandığı bir noktaya getirilmiştir. Türkiye'nin 75 yıllık sürede kazandıkları ile bu dezavantajlarının yan yana getirilmesi lazımdır.

Bitirirken diyorum ki; Türkiye, bugün, dünya ölçeğinde hem tarihinden dolayı, hem coğrafi konumundan dolayı, hem bir imparatorluğun birikimlerinin ve zengin hafızasının verdiği avantajlarla ve 1991'deki Sovyet Bloku'nun çöküşüyle dünyadaki coğrafyanın değişmeye başladığı bir süreçte Balkanlar'dan, Uzakdoğu'ya kadar uzanan bir çoğrafyada yeni olanaklar yakalamıştır. Ancak, acaba, Türkiye, böyle bir konjonktürün verdiği avantajları lehine kullanabilecek bir dinamizmi gösterebilecek mi; işte sorun burada. O nedenle, bizim, toplumun üretici kesimi içinde önemli bir alanda olaya ciddi ve global olarak bakmamız, temel aksaklıklara neden olan engelleri ortadan kaldırmamız gerekiyor. Bunlar içinde üretim açısından üreten bir Türkiye idealinin peşinde koşmak ve hukuk dışı uygulamalar yerine, hukuk devletine dayalı, sosyal politikaları benimseyen, demokratik bir devlet savunusunu öne çıkarmak ve uluslararası ilişkilerde her zaman

karşılıklı, dengeli, eşit çıkarlara dayalı bir yaklaşımı gözetmek gerekiyor; aslında, Türkiye'nin bugün başarması gerekende bu. O nedenle, biz, hep "üreten Türkiye, bağımsız Türkiye, demokratik Türkiye" diyoruz; barış ise bu ortamın en önemli temelini oluşturacak.

Ben, konuşmamı burada bitiriyorum, beni dinlediğiniz için sizlere teşekkür ediyorum.

Başkan

Biz de Sayın Önen'e teşekkür ediyoruz. Ilk konuşmacımız; Fizik Mühendisleri Odası'ndan Prof. Dr. Sayın Fahri Domaniç. Buyurun.

Prof. Dr. Fahri Domaniç

Fizik Mühendisleri Odası Temsilcisi

Efendim; ben emekli bir hocayım. Bir hayli, yani 43 sene aktif çalıştıktan sonra emekli oldum. Yaşım da hayli ileri, fakat buna rağmen şu anda yine bir yerde çalışıyorum. Çalışmak çok iyi bir şey.

Benim konuşmak istediğim konu, cumhuriyet döneminde bilim ve teknoloji nasıl gelişti, yani şimdi bunların üstünde Türkiye'nin çıkarlarıyla, yönetimiyle ilgili konuşmalar yapılabiliyorsa, bunlar düşünülebiliyorsa, bunlar cumhuriyetten evvel mümkün değildi, çünkü, böyle düşünebilen, böyle şeyleri anlayabilen bir ortam yoktu. O ortam nasıl gelişti, teknoloji nasıl gelişti, bugünkü teknolojiyi nasıl elde ettik? Onlara yardımcı olabilir benim konuşmam.

Ben, Türkiye'de, Cumhuriyet döneminden önceki bilimsel ortamla Cumhuriyet'ten sonraki bilimsel ortamı anlatmak isterdim; fakat, cumhuriyetten önceki -ki, 1923'ten önce o konuları, olayları yaşamadım- onlardan söz etmeyeceğim. Bilim hayatımızda, yüksek bilim de müessese olarak yalnız İstanbul'da bir Darülfünun vardı, üniversite adı sonradan geldi. Bu Darülfünun, tabiatıyla kıymetli ilim adamları olmakla beraber böyle dışa açık, çağdaş düşünceli, araştırma imkanları olan veya yapan bir müessese değildi, yalnız lisans düzeyinde eğitim yapan bir

müesseseydi. Onun dışında bazı mekteb-i ali'ler, Mühendislik Yüksek Mektebi, Mülkiye, vesaire gibi öğretim müesseseleri vardı. 1923'ten sonra, Cumhuriyet'ten sonra, bu durumu değiştirmek için bazı gelişmeler oldu: Şimdi, burada bilimsel hayatta ilerlemeye altyapıyı verecek olan en büyük olay bence; Harf İnkılabı'dır. Bu Harf İnkılabı'nın, dün öneminin çok büyük olduğunu söylemek istiyorum, çünkü bu bizim o zamana kadar kullandığımız harfler -ki, ben o harf sistemini, alfabe sistemini kullandım- bizi, ilerlemiş medeni ülkelerden, Batıdan çok uzakta tutuyordu, anlaşmamız çok zor oluyordu. Harf İnkılabı yapılınca, okuma yazma bilenlerin sayısı arttı.

Ondan sonra üniversitenin kurulması geldi. 1933 yılında, hepiniz belki biliyorsunuzdur; İstanbul Darülfununu, üniversiteye dönüştürüldü. Burada yapılan önemli şey; o sırada Almanya'da Hitler zulmünden sonra dışarıya çıkmak zorunda olan Alman bilim adamlarının -ki, bunların ekseriyeti Yahudi orijindendi- Atatürk tarafından Türkiye'ye davet ve taltif edilmesi, üniversitede onlara tevzi etmeleriyle oldu. Onlar, tabiatıyla Almanya'daki o ilim hayatını buraya getirdiler ve üniversite çağdaş bir hale girdi, her şey değişti. Oradan gelen ilim adamları, gerçekten de, değerli insanlardı ve onların eserleri çok kısa bir zamanda kendisini eğitimde gösterdi, lisans eğitiminin üzerinde araştırma kavramı da üniversiteye girmiş oldu.

Bundan başka, yurtdışına lise mezunu öğrenciler göndermek projesi başlatıldı. Bu mezunlar belirli bir sınavdan geçtikten sonra yurt dışına gönderiliyor ya da işe gidiyorlar, Türkiye'nin en iyi, en kafalı, en çalışkan, en gayretli kişileri arasından seçilmiş oluyordu bu gençler ve gittikleri yerlerden üniversite eğitimini de orada gördükleri için daha köklü bir bilgi almış olarak dönüyorlardı. Onların dönüşü, onların buraya gelmesi, Türkiye'deki üniversitelerin, İstanbul Üniversitesi'nden sonra açılan üniversiteler de dahil, öğretim kadrosunu teşkil etti. Bunlar tabiatıyla görüş ve bilgi itibariyle yeni çağlara uygun bir şekilde mücehhez oldukları için yetiştirdikleri insanlar da çok daha aktif olabiliyorlardı.

Yine, bu konuda, 1933 yıllarında Ankara'da kurulan bir Yüksek Ziraat Enstitüsü yani tarım üniversitesi kuruldu. Orada da yine eğitim Alman hocalar tarafından yürütülüyordu. Onun da etkisi çok büyük oldu, modern bir tarım bilimi, tarım teknolojisi kavramları oluştu. Bunun tabii, tarımın gelişmesine büyük katkısı oldu. Maalesef bu tarım üniversiteleri -ki bunların içerisinde Ziraat Fakültesi, Veteriner Fakültesi, Orman Fakültesi ve ekonomiyle ilgili Zirai Ekonomi

Fakülteleri, Fen Fakültesi vardı- Ankara Üniversitesi kurulduktan sonra dağıldı; bir kısmı Ankara Üniversitesi'yle birleşti, bir kısmı da İstanbul Üniversitesi'yle birleşti ve kaldırıldı.

1933'ten sonra 1938 yılına kadar tabii böyle gitti. 38 yılında, bildiğimiz gibi İkinci Dünya Savaşı çıkınca bir süre şüphesiz bu tür gelişmelerde bir durağanlık oldu. Ancak her harp bazı keşifleri, bazı teknik teknolojiyi beraberinde getiriyor. Bunlar savaştan sonra uygulamaya geçtiği zaman da, teknoloji başka bir çehre kazanıyor. İkinci Dünya Savaşı bu konuda bir çok değişikliklere neden oldu. Biliyorsunuz, atom bombası münasebetiyle bir atom enerjisi, bir nükleer enerji kavramı ortaya çıktı; bir de, uzay teknolojisi ortaya çıktı. Bunlar kendi içinde birçok teknolojiyi içeren kavramlardı, alanlardı. Bu olaylarda Türkiye istifade etmek için vaktinde girişimlerde bulundu. Özellikle; atom enerjisinde Marshall Planı çerçevesinde Amerika ile ilk anlaşmayı imzalayan Türkiye olmuştu. Bu konuda şöyle düşünüyordu; biz buhar devrinde epeyce geri kaldık, bu atom çağını kaçırmayalım; onu başından itibaren biz takip edelim. Derhal bu sahada eleman yetiştirilmesine girişildi ve bunlar gereği gibi yapıldı, faydalıydı. Bu sahada ilk nükleer enerji laboratuvarı Çekmece'de kuruldu. Ama biz yine -bilmiyorum hangi sebeplerden- bu sahada da, bir durgunluk devrine girdik. Bugün yetişmiş birçok elemanları vardır, atom enerjisinin tesisleri de vardır, fakat teknoloji, enerji üretimine bir türlü geçecek durumda olmadı.

Bunun dışında, TÜBİTAK kuruldu. Bilimsel ve teknik araştırmalar için çok büyük imkân sağlandı. Bu suretle, Türkiye'deki bilim ve teknoloji kavramları daha da iyi anlaşılmaya başladı. Teknoloji bakımından önemli olan bir hususta; "birimler" meselesiydi. Bizim Türkiye'de kullandığımız, o zamana kadar kullandığımız birimler mesela; kütle bakımından okka, dirhem gibi, zahire ölçüleri için; kile, kabak, ölçek, vesaire gibi uzunluk ölçüsü için; arşın, yarda idi. Bunlar tabiatıyla hiçbir suretle koherent ve bilimsel birimler sistemi değildi. Teknoloji tabiatıyla böyle birimler sistemiyle kurulamazdı. Bunlarda yine zamanında, yani uzun görüşlü bir girişimle metrik sisteme dönüştürülmek suretiyle değiştirildi. Bunun faydasını şu anlarda görmekteyiz. Bugün teknoloji -siz mühendisler biliyorsunuz- global oldu, teknoloji akışı hızlandı, fakat bu teknoloji kalibrasyona, ölçülere, birimlere dayanıyor. Türkiye'nin hiçbir müşkülatı yok bu hususta, çünkü birimler sistemimiz gayet modern birimler sistemidir, dünya birimler sistemidir. Buna karşılık çok ilerlemiş ülkelerde bile bir birimler sisteminin sıkıntısı var. Mesela bugün İngiltere'nin, Avustralya'nın,

Amerika'nın sistemleri değişik olduğu için biz hiçbir para sarf etmeden hemen buna geçmeyi sağlamış bulunduk, fakat onlar bu birimlere geçebilmek için bir hayli para sarf ederek değişiklikler yapmışlardır.

Fizik mühendisliği 1954'lerden sonra ortaya çıktı. Fizik, bildiğiniz gibi bir bilim, bir saf bilim. Onun mühendisliğe dönüşmesi de bir başarıdır demek istiyorum. Demek ki, bilim o kadar ilerlemişti. Fizik mühendisliği, 1954'ten sonra ilk defa Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde kuruldu. Bugün, benim elimde, mezun olanların sayıları yok. Çalıştıkları yerleri de bilmiyorum, fakat fizik mühendisliği teknolojide, ekonomide etkileri olan bir dal haline geldi.

Teknoloji gayet önemli bir konu şüphesiz, teknoloji üretebilmek şart... O zaman bir milletin bağımsızlığı söz konusu olabilir. Teknoloji üretmeden, teknoloji aktarmakla tabiatıyla ticari bazı şeyler kazanılabilir, ama üretme en önemli meseledir. Bugün Türkiye'de buna başlanmış, yani bunu hisseden özel teşebbüsler ortaya çıkmış durumdadır. Zannediyorum ki, bugün bizim endüstrimizin özellikle yoğunlaştığı bölgede bu İstanbul ve civarında, Bursa'da, İzmit'te. Orada bu meseleler gayet iyi anlaşılmış duruma gelmiştir, bilhassa özel teşebbüs tarafından böyle girişimler yapılıyor. Bir şey söylemek istiyorum; biz Tanzimattan beri -benim bildiğime göre- yurtdışına insan göndermişizdir, eleman göndermişizdir. Fransa'da, Almanya'da ve başka yerlerde eğitimini yaptırmışızdır. Japonlar da bizimle beraber, hatta bizden sonra başlamışlardır bu projeye, ama Japonlar bugün kendi teknolojilerini üreten ve satan bir toplum haline gelmiş, biz, hâlâ daha aynı şekilde devam ediyoruz. Bunun nedenini araştırmak, yani bizde de insan potansiyeli var, eleman potansiyeli var, fakat onların bir kritik kütle teşkil ederek üretime geçmesi mümkün olamıyor. Bunun, birçok sebepleri var da, bence en önemlisi bizim sürekli bir planımız yok bu hususta. Sürekli bir idare sistemimiz yok, başarılı bir elemanımız döndüğü zaman ona verilen paralar ve zaman boşa gidiyor, çünkü geldiği zaman çalışacak yeri de kapanmış oluyor veyahut da unutulmuş oluyor.

Söyleyeceğim bu kadar, hepinize teşekkür ediyorum. Ben, bir tarihi olayları aktarmak bakımından, bunları anlatmak istedim.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Teşekkür ediyorum, sağolun.

Başkan

Teşekkür ederiz. Harita Mühendisleri Odası'ndan Sayın Muhittin Ipek, buyurun.

Muhittin Ipek

Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Temsilcisi

Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; Harita ve Kadastro Mühendisleri olarak, harita ve kadastro hizmetlerinin 75 yılını değerlendirip, görüşlerimizi aktarmak istiyorum.

Ülkemizde yürütülen harita hizmetlerinin kapsamı çok geniştir. Harita hizmetleri, savunma ve kalkınma amaçlarına yönelik tüm yatırım ve mühendislik hizmetlerinin altyapısını oluşturmaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun öngördüğü anlamda, tabu sicil düzeninin kurulması, diğer özel kanunlarda ifade edilen arazi kullanımının denetimi, düzenlenmesi, imar planlarının yapımı ve uygulanması, kentleşme ve yerleşme sorununun çözümü, çevre düzenlemeleri, turizm ve kıyıların planlaması, tarıma yönelik sulama, kurutma ve ıslah çalışmaları, toprak-tarım reformu, baraj, demiryolu, karayolu, hava meydanlarının tasarım, proje ve uygulamaları, kentsel alanlarda kanalizasyon, elektrik, su vb. teknik altyapı tesislerinin planlanması, bakım ve onarımı, enerji ve iletişim hatları, bu hatların geçiş yerlerinin seçimi, deniz ve göllerin harita alımı, yeraltı maden galerilerinin belirlenmesi, toplukonut ve gecekondu alanlarının düzenlenmesi, toprağa bağlı kaynakların doğru tahmini gibi kalkınma amaçlı faaliyetler harita hizmetlerinin kapsamını oluşturmaktadır.

Ben, kısaca hepimizin, (belki de bir çok kez kullandığı) bir iki harita türü var, hemen onları belirtmek istiyorum. 75 yılda üretilen bir çok harita çalışması var. Türkiye'nin 1/25.000'lik haritaları 5547 adet üretilmiş ve tamamlanmış, mühendislik projeleri ve etüd tasarım uygulamalarında temel altlık olarak kullanılan 1/5.000'lik standart topoğrafik haritaların büyük çoğunluğu tamamlanmıştır. Böylece hedeflenen, 500.000 km²'lik alanın 442.000 km²'si tamamlanmış durumdadır. Gerçekleşme oranı %88 seviyesindedir. İller Bankası ve Belediyelerce yapılan ve yaptırılan hali hazır haritalar var. Ayrıca, kamu kurumlarının yaptığı, orta ve büyük ölçekli haritalardan sözedebiliriz.

Burada önemli bir hususu belirtmek istiyorum. Üretilen haritaların projelendirme ve uygulama safhasından sonra meydana gelen değişikliklerin de sürekli haritalanmaya ihtiyacı vardır. Kısaca haritacılık "bitmeyen hizmet" dalıdır.

Çağımızdaki teknolojik gelişmeler mesleğimize yeni formasyonlar kazandırmaktadır. Harita tanımı da değişmiştir. Haritayı yeryüzünün ve yakın çevresinin belirli özelliklerini modellendiren bir bilgi sistemi olarak tanımlayabiliriz. Günümüzde bilgisayar kullanımının her alanda yaygınlaşması daha çok bilginin yoğun bir şekilde işlenmesini de beraberinde getirmektedir. Bu gelişme bizleri daha önce yapılması güç hatta olanaksız görünen işlere yöneltmektedir. Bu nedenledir ki; Coğrafi Bilgi Sistemleri (GİS); kent planlamasından seçim analizine, kent yönetiminden taşımacılığın verimli bir şekilde yapılmasına kadar her alanda kullanılmaktadır. GİS'in kurulabilmesi için de en önemli faktör sayısal haritadır. GİS'in kurulması ve sürekliliği için hali hazır sayısal haritalara ihtiyaç vardır.

Diğer önemli harita türü de kadastro haritalarıdır. Hemen hemen bir çoğumuzun tapu ile kadastro ile bir ilişkisi olmuştur. Kadastro, taşınmazların geometrik ve hukuki yapısını belirleyerek mülkiyetin devletçe güvence altına alınmasıdır. Günümüzde her türlü yatırım ve mühendislik projelerinin zamanında ve sağlıklı bir şekilde sonuçlandırılması ancak iyi bir kadastro çalışmasıyla mümkündür.

Cumhuriyet dönemindeki ilk kadastro çalışması 1924 yılında yapılmıştır. Bugüne kadar tesis kadastrosu olarak yapılması gereken, 430.000 km² toplam alanın, ancak %68'i tamamlanabilmiştir. Bunlardan da anlaşıldığı gibi Türkiye'de, taşınmazların yarısından biraz eksiği henüz daha "Devlet Güvencesi" alınmamıştır. İstatistikler göstermektedir ki; halk arasında oluşan cinayet davalarının yarısı ve

hukuk davalarının 2/3'ü taşınmaz mal mülkiyetinden ve buna ait hakların kullanılmasından doğmaktadır. Bu sorunları ortadan kaldırmak, ancak kadastroların ülke çapında tamamlanmasıyla mümkündür. Ayrıca, Türkiye'de bulunan büyük ölçüdeki taşınmaz mal servetinin ekomide kullanılır hale getirilmesi önemli ölçüde ekonomik ve mali yararlar sağlayacaktır.

Cumhuriyet'in 75. yılında, Türkiye topraklarının tarımsal açıdan verimli kullanıldığı söylenemez. Tarım verimi batı ülkelerinin yarısı ve bazen 1/3'ü dolayındadır. Türkiye'de, ekonomik olarak sulanabilir 8,5 milyon hektar tarım arazisinin yarısı sulamaya açılmıştır. Sulamaya açılan 4,2 milyon hektarın, ancak %5'inde arazi toplulaştırması yapılabilmiştir. Önümüzdeki yıllarda sulamaya açılacak 4.3 milyon hektar alanda arazi toplulaştırması yapılması halinde sulama yatırımlarında %25-40 tasarruf sağlanabilecektir. Örneğin, DSİ'nin 800 trilyonluk sulama yatırımının ele alırsak tasarruf sağlanacak miktar 200-300 trilyondur. Bu rakam kamu arazilerinin satışından beklenen miktardan fazladır. Yani bir şeyleri satmadan da gelir elde etmek mümkündür.

Değerli arkadaşlar; kentleşmedeki bugünkü çarpıklığın en önemli nedeni gerçek bir toprak politikası konusundaki politikasızlıktır. Ülke, bölge, kent düzeyinde birbirini eşgüdümlemeyen, birbirini destekleyen, birbirini bütünleyen, birbiriyle uyumlu toprak politikasının olmaması kentleşmemizin kontrol dışı ve kaçak gelişmesinin temel nedenidir. Bu anlamda toprak politikasının en önemli erekleri yerine yani mülkiyetin tabana yayılması yolu ile sosyal adaletin gerçekleştirilmesidir. Sağlıklı kentleşmeyi sağlamak için, kamunun arsa stoku mutlaka yapması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ülkemizde bunlarla bütünüyle ters bir gelişme olduğu gözlenmektedir.

Kentlerde, kendiliğinden ve yasal olmayan gelişmeler olmakta, kamu arazileri işgal edilmekte, rantlar kentlerimizi oraya, buraya çekiştirmekte, ormanların insan eliyle tahrip edilmesi sonucu açılan yerler orman rejimi dışına çıkarılmakta, kıyılarda inanılmaz bir yağma sürmekte, tarım arazileri gelişigüzel yapılaşmaya açılmakta, ortaya çıkan kirli, gürültülü kent ortamında insanca sürdürülebilir yaşam olanakları ortadan kalkmaktadır.

Gecekondulaşmanın temel nedeni olarak, kamunun toprak sahibi olması gösterilmektedir. Oysa ki, gecekondulaşmanın temel nedeni;

kamunun topraklarına sahip olmamasıdır. Hazinenin topraklarına yalnızca mali kaygılarla yaklaşılarak bunların tez elden haraç-mezat satılmaya çalışılması yalnızca siyasi nedenlerle ve oy kaygılarıyla sık sık imar planlarının çıkarılarak işgalcilerin en ucuz biçimde arsa sahibi olmaları, özel yasalara (Teşvik Yasası, Özelleştirme Yasası ve benzeri) İmar Yürütme Mevzuatı'nın delik deşik edilmesi kentleşmedeki çarpıklığın temel nedenleridir. Bunun için Odamızın hazırladığı İnsan Toprak İlişkilerinde Değişmeler, isimli rapora bakılabilir.

Herkes kendi malını çok iyi korur. Yağmalanmasına canı pahasına izin vermez. Ancak, devlet "işgal edilmiştir" diye kendi malıyla ilgilenmeyi bir kenara bırakarak, taşınmazını yok pahasına elden çıkarmaya çalışmaktadır. Belki bütçe açığının bir kaç küçük deliğinin kapatılmasından öteye gitmeyen bu satışların daha doğrusu kamu mallarının özelleştirilmesi altında yatan "açık" niyet küreselleşmenin bu alanda da sağlanabilmesi için yeni bir siyasi yapı gerçekleşmektedir.

Değrli arkadaşlar söylenecek çok şey var. 15 dakikalık sürede dile getirebildiklerim bunlar, hepinize saygılar sunar, teşekkür ederim.

Başkan

Biz teşekkür ederiz. Sayın Savaş Dilek, Jeoloji Mühendisleri Odası'ndan, buyurun.

Savaş Dilek

Jeoloji Mühendisleri Odası Temsilcisi

Sayın Başkan, sayın konuklar, değerli meslektaşlarım; sizlere jeoloji mühendisliğinin Cumhuriyet döneminde gelişmelerini ve bu gelişmeleri etkileyen politikaların ekonomi politiğinden söz etmek istiyorum. Sayın TMMOB Başkanımızın Cumhuriyet dönemiyle ilgili içsel ve dışsal ekonomik politikaların dönemsel şemasını da gözardı etmeden iki ayrı yaklaşımla meslekteki gelişmeleri sunmak istiyorum sizlere. Tabii zamanımın elverdiği kadarıyla.

Öncelikle, Cumhuriyet döneminin ortaya çıkmasını sağlayan tarihsel sürece belirli bir tarih bilinci ile yaklaşmak gerekiyor. Bununla birlikte de, özellikle son dönemlerde ekonomik ve teknolojik gelişmeler gerekçelendirilerek Türkiye'ye dayatılan politikaların yeni olmadığını, daha önceki bir tarihsel dönemde Anadolu coğrafyasında uygulandığını sergilemek istiyorum 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısıyla 20. Yüzyıl'ın son çeyreğini karşılaştırmak gerekiyor.

Yer kabuğu ile ilgili bütün ekonomik ve sosyal faaliyetler jeoloji mühendisliğini ilgilendiriyor. Jeoloji mühendisliğinin gelişimi, tarih öncesi çağlarda başlıyor. Önce madencilik ortaya çıkıyor, sonra mal üretiminden daha da gelişip bilgi üretimine doğru hızlıca genişleyerek bir çok uzmanlık alanlarını kapsıyor.

Önce Anadolu coğrafyasındaki Cumhuriyet öncesi dönemi özetlemek gerekiyor. 15. Yüzyıl'dan, 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısına kadar olan dönem ile, 19.Yüzyıl'ın ikinci yarısından, birinci paylaşım savaşına kadar olan dönem şeklinde dışsal ve içsel konjoktüre bağlı olarak ayırabiliriz. Coğrafyamız bilinen tarihi boyunca üzerinde yaşayan topluluklara zengin yerüstü ve yeraltı kaynakları sunarak önemli uygurlıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Ancak, günümüzde ülkemizin tüm doğal zenginliklerine ve jeopolitik konumuna karşın ekonomik ve sosyal gelişmesini tamamlamamış ve geri kalmış ülkeler arasında olması olgusunu belirleyen öncel politika ve uygulamaların ortaya konması gerekir kanısındayım. Sayın Önen'in bahsettiği gibi Cumhuriyet döneminde yerbilimsel uygulamalar hangi ekonomi politik iklimde oluşmuştur?

15. Yüzyıl'dan, 19.Yüzyıl'ın ikinci yarısına kadar Anadolu coğrafyasında, Osmanlı Devleti'nde, özellikle madenler çok önemli ekonomik faaliyetler olarak ortaya çıkar. Burada devletin temel yaklaşımı; tekelci ve devletçidir. Bu yaklaşımın esas nedeni de; kendi kendine yeterli olabilme anlayışıdır. 19.Yüzyıl'ın başlarına geldiğimizde batıda 18. Yüzyıl'da ortaya çıkan Sanayi Devrimi'nin, yeni enerji kaynaklarının devreye sokulması , ucuz ve kitlesel üretim aşamalarını da "kapitalizm öncesi" üretim süreçlerinin sürdüğünü, bununla birlikte dünya ticaret hacminde önemli bir büyüme gelişmenin olduğu görülür. Bu gelişmelere koşut Osmanlı'da siyasi ve askeri krizlerin, ortaya çıktığı buna bağlı ekonomik ve siyasi dayatmaların olduğu gerçeğini de saptayalım. Sonuçta, Mısır sorunuyla gündeme gelen Mehmet Ali Paşa'nın merkeze karşı ayaklanması ve merkezi otoritenin de, toprak bütünlüğünden yana İngiliz desteğine karşılık İngilizler'le 1838'de Balta Limanı Ticaret Anlaşması'nı imzalar. Daha sonra, 1846'da da diğer Avrupa ülkeleriyle "ticaretin serbestleşmesi" anlaşmaları imzalanarak Osmanlı dış ticaret ilişkileri açısından yeni dönem başlatılmıştır. Nihayet 1854'de Osmanlı ilk dış borcunu almış, 1856'da yabancı sermayeye yatırım izni vererek, "sermayenin serbestçe dolaşımı" politikaları da yaşama geçmiş ve böylece Anadolu'da birinci küreselleşme dönemi başlamış olur.

Madencilik ile ilgili sonuçlara gelince; 19. Yüzyıl'ın başına kadar hiçbir belgede, yani hiçbir navlun listesinde Osmanlı topraklarından yurtdışına ihraç edilmiş maden ismine rastlanmaz. Ancak merkezi otoritenin zayıf olduğu dönemlerde Mısır ve İran üzerinden kaçak

maden ihracına rastlanmıştır. Tekelci kapitalizmin Anadolu'ya girişinden itibaren ilk borçlanmayla birlikte, önce 1858'de toprak rejimi özelleştirilmiş, 1861'de madencilik alanında özelleştirmeyle ilgili büyük dönüşümler olmuştur. 1867'de yabancıların Osmanlı'da mülk edinmesi, 1870'de de, yabancı şirketlere maden arama ruhsatı ve işletme imtiyaz hakkı verilerek, madenler yabancı sermayeye açılmıştır.

Her ekonomik ve siyasi kriz, yeni yaptırımlar ve uluslararası sermayeye yeni kazanımlar getirmiştir. Bu politikaların sonucunda ortaya ne çıkmıştır? Kömür dışındaki bütün madenlerin batı sanayisi dolayısıyla batı metropolleri için üretildiği, giderek bu metropollerin nüfuz alanına girmiş üretim bölgeleri olgusu olduğudur. Özellikle Batı Anadolu'da ve Doğu Karadeniz'de birçoğumuzun bildiği eski maden işletmeleri krom, kurşun, çinko, bakırlı prit, mangan, antimum, zımpara vb. ilk dış borçlanmadan yaklaşık 20 yıl sonra borç geri ödemesinde kriz çıkmış ve "Duyun-u Umumi" idaresi kurularak geri ödemeler güvence altına alınmıştır. Her kriz yeni borçlanma ile aşılmış ve böylece "borç-kriz" sarmalına bağlı büyük ekonomik ve yapısal (hukuksal) ödünler verilmiştir. Duyun-u Umumiye'den, özellikle de 1896'dan sonra dolayısıyla yabancı sermaye yatırımlarından doğan kar aktarımı yeni sermaye girişinden fazla olmuştur. Yani bunun adı "sermayesizleştirme"dir. 1901'den sonra ise dış borçlanma yoğunlaştırılmış, 1910'lara gelindiğinde Avrupa sermayesinin ekonomi ve maliye üzerindeki denetimi artmış, ücret verimlilik oranları da denetlenerek, "artı değer" aktarımı süreklilik kazanmıştır. Bir taraftan da üretim ve tüketim kalıplarını çokuluslu şirketler belirlemeye başlar artık. İşte "geri kalmışlığın" temel nedenleri özetle bunlardır.

20. Yüzyıl'ın başlarına gelindiğinde "sistem" içindeki rekabet silah gücüne dökülünce (Birinci Paylaşım Savaşı) Osmanlı Hükümeti 19. Yüzyıl "ticaret anlaşmaları" sistemini tek taraflı olarak, 1914'de değiştirmiştir. 76 yıl süren bu süreç sonucunda yerbilimleri açısından Batı Anadolu ve Doğu Karadeniz yörelerinde yaygınca rastlanan "eski galeri yarma, pasa, atık ve cüruflar" kalmış bugünlere. Peki ülkeye ne kalmıştır? Ekonomisi, düvel-i sitte borçlanarak, tüm üretici güç ve hammadde kaynakları ipotek altında, sanayisi kurulmamış, üretimi kapitalizm öncesi üretim tarzında, tarımsal ürünler ve madenler Avrupa sanayisinin bütünleyici bir parçası, Avrupa sanayi maddelerinin pazarı konumunda bir ülke (günümüzde sonucunu bildiğimiz bu politikalar) 80'li yıllardan itibaren Anadolu coğrafyasına hepimizin bildiği süreçlerden geçerek tekrar dayatılmaktadır.

İşte, 1923'e geldiğimizde erken Cumhuriyet dönemi başındaki olgu bu (!).

Erken Cumhuriyet dönemi, Sayın Yavuz Önen'in söylediği gibi tamamen kendi kendine, kendi kaynaklarını kendisi için üreten politik anlayış. Ancak 1923 İktisat Kongresi'yle beraber liberal politikalar da gelir artık. Liberal ama ulusal politikalar. 1923-33 yılları arasındaki bu dönemde özel sektör ağırlıklı yasalar çıkarılırken madenler hâlâ "devletin hüküm ve tasarrufu" altındadır. 12.4.1925 tarihinde 608 Sayılı Kanun'la yeni madencilik yasası oluşturulmuş ve ulusal servetin korunması ulusal ekonomi gibi gerekçelerle "Bakanlar Kurulu'na madenleri kamulaştırma yetkisi" verilerek ulusal devlet çıkarlarının korunması ve devlet denetimi geliştirilmiştir. 1923-30 yılları arasında çıkarılan 792 Sayılı Petrol Yasası ile petrol araştırmaları doğrudan devlete bırakılmıştır. Başarılı olamayan bu liberalleşme süreci 1929 dünya ekonomik kriziyle birlikte tasfiye olmuş, 1932 yılından itibaren İkinci Paylaşım Savaşı'na kadar tamamen devletçi politika ve kadrolar öne çıkarılmıştır. Çağdaş gelişmiş Türkiye'nin ana temellerini oluşturan ulusal eğitim, ulusal sanayi, ulusal tarım ve ulusal savunma gibi ana hedefleri ortaya koyan kamu öncülüğünde planlı kalkınma politikalarının yaşama geçirildiği dönemdir bu dönem.

Sayın hocamızın söylediği gibi; 1933 üniversite reformu ile, Darülfünun üniversiteye dönüşmüş, yerbilimlerine yönelik bir anabilim dalı olan jeoloji tabiyeden ayrılarak lisans düzeyinde eğitim yapan jeoloji bölümü haline gelmiştir.

1923 ile 1933 yılları arasında, üretime yönelik çağdaş eğitim yapılmadığı için daha çok yurt dışından uzman ve teknik eleman getirme anlayışı öne çıkar. Özellikle baraj etüd ve yapımı için Fransa'dan Almanya'dan yerbilimci getirilmiştir. 1933-1946 arasında ulusalcı eğitim politikaları sonucu 5-6 olan yerli yerbilimci sayısı 50-60 kişilik kadrolara kadar yükselmiştir. Böylece uygulamaya yönelik jeoloji mesleğinin temelleri atılmış, doğal kaynakların ekonomiye kazandırma çabaları ile birlikte sanayiye yönelik altyapı ve imar çalışmaları öne çıkmıştır. Baraj, tünel, liman, yol gibi mühendislik jeolojisine yönelik çalışmalar yaşama geçirilmiştir. Bunun içinde kamu öncülüğünde, kalkınmanın temel unsurları olan kamu iktisadi kuruluşları ortaya çıkar artık. 1935'de; MTA, Etibank, Elektrik İşleri Etüt İdaresi özel yasalarla kurulmuştur. 1937'de, kömürlerimiz devletleştirilerek Ereğli Kömür İşletmeleri, 1939'da da Sümerbank kurulur.

1940'lı dönemlerden sonra da, yerbilimlerinin mal üretiminden, bilgi üretimine yönelik mühendislik hizmetleri yaygın olarak uygulamaya konulur. Karayolları, DSİ, Afet İşleri gibi kuruluşlar gündemdedir artık...

İkinci Paylaşım Savaşı'ndan sonra soğuk savaş dönemi politikalarının etkisi altında genç Türkiye Cumhuriyeti'nin devrimci erken dönem politika ve yönetim anlayışında değişimler olmuştur. Türkiye özellikle dış politikada, siyasi ve ekonomik gücü büyüyen komşusunun yayılmacı anlayışını gerekçelendirerek "ulusal savunması"nı ABD'nin liderliğindeki NATO'ya teslim etmiştir. T.C. Hükümetleri aynı anlayışın sonucu olarak, batı sistemi içinde ülkenin içe dönük politikalarında da değişimler yavaş yavaş ortaya çıkar. Kamu öncülüğünde planlı ekonomi anlayışı sulandırılarak sürmesine karşın özel sektörün öne çıktığı daha liberal politikalar ekonomiye egemen olmaya başlamıştır.Öncelik ağır sanayi anlayışından tüketime yönelik ithal ikame ve montaj sanayine kaymıştır.

Gelelim 70'li yılların ambargolu sık ekonomik ve siyasi krizli dönemlerine ve ABD patronlu sistemin dayattığı 24 Ocak 1980 ekonomik kararları tabii sopasıyla(!) birlikte... Sonuçta yöneticilerini de işaret ederek biçimsel demokrasiyi de kurdular. Özal'lı iktidar dönemleri başlar artık. Globalleşme, enformasyon toplumu, yeni dünya düzeni ve başkaları. Bir taraftan finansal serbestleştirme politikaları oluşturulurken, diğer taraftandan da sivilleşme ve demokratikleşmenin de liderliğine soyunuyor Sayın Özal. Amaç insan hakları, demokratikleşme, sivil toplum değil, ülkeyi ulus çerçevesinde geliştiren ulusal güçleri dağıtarak sisteme teslim etmek. Sonuçta özelleştirme ve küreselleştirmeye gelmektir esas(!).

Son olarak, uygulanan politikalar 19.Yüzyıl'ın ikinci yarısındaki politikalarla o kadar benzeşir ki madencilikle ilgili bir örnekte somutlaştırırsak, 1984'te kanun hükmünde kararname ile yabancı uyruklulara mülk edinme hakkı tanıyor. 04.06.1985 tarihinde de 3213 Sayılı Yeni Maden Yasası çıkarılarak, çokuluslu sermaye tekrar Anadolu coğrafyasında maden aramaya başlıyor. Önce mülk edinme hakkı sonra madencilikde imtiyazlar. Yaklaşık 100 yıl arayla tarih "tekerrür" ediyor.

19.Yüzyıl'ın ikinci yarısında uygulanan politikalar sonucu gelinen nokta kapitalist sistemle bütünleşme yani sömürgeleşmedir. 100 yıl arayla Anadolu'ya dayatılan küreselleşme politikalarının madencilikle ilgili ortak sonuçları:

1. Kamu girişimciliğinin tasfiyesi,

2. Çokuluslu yabancı ortaklıklara madencilik ve imtiyaz teşvik uygulamaları ile birlikte yatırım olanaklarının sunulması,

3. Anadolu'da yalnız bu dönemlerde sanayisi için değil de dış satımı ve batı metropollerine yönelik hammadde üretiminin öne çıkması,

4. Madencilik politikalarının belirlenmesinin piyasalara bırakılması... Dünyanın hiç bir ülkesinde yabancı sermayeye madencilik sektöründe dış satıma yönelik teşvik ve imtiyazlı yatırım izni verilmemiştir. "Sömürgeler" hariç.

Değişik amaçlı kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik birçok toplantıda hammadde kaynaklarının büyük katma değerle ülkelerin gelişmesinde motor gücü oluşturduklarını söylerler. Ancak, ülke sanayiinde tüketilme koşulunu gözardı ederler. Çünkü bir hammadde kaynağının nihai üründeki değeri o ürünün %10'udur. Yani hiç bir ülke doğal kaynaklarını satarak zengin olmamıştır. Buna örnek 1950-70 yılları arasında yoğun hammadde üretim bölgeleri Güney Amerika, Uzakdoğu Asya ve Afrika yani gelişmemiş, az gelişmiş ülkeler. Peki bunların %70-80'ini tüketen ülkeler hangileridir? ABD, Japonya, AT yani gelişmiş ülkeler. Gelişmişliğin ölçüsü tüketmek(!). Son on yıldır ülkemizde madenciliğin GSMH'deki oranının %1-2 arasında olduğunu belirtip, madenciliğin milli hasıladaki payını yükseltmek için teşviklerle yabancı sermayeye açılmasını öne sürerler. Salt işbirlikçi politikalarını gizlemek için. Esas olan kendi sanayisi için hammadde kaynaklarını işletmek çünkü ne kadar katma değer katarsanız o kadar zenginleşirsiniz. Dünyadan örneklersek; madenciliğin GSMH'deki payı Japonya'da onbinde dört, Avrupa ülkelerinde binde bir ile binde 7 arasında. Zambiya'da %30, Zaire'de %25, yani milli hasıladaki payı ne kadar düşerse (yüksek katma değerli ürüne dönüştürülürse) o kadar gelişirsiniz. Özellikle bunu vurgulamak istedim. Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederim.

Başkan

Biz teşekkür ederiz. Emin Koramaz, Makine Mühendisleri Odası Başkan Vekili, buyurun.

Emin Koramaz

Makine Mühendisleri Odası Temsilcisi

Herkese merhaba.

Ben, Cumhuriyet'in 75. yılını burada yapılan konuşmaları dinledikten sonra biraz daha farklı bir tarzda değerlendirmek istiyorum.

Bildiğiniz gibi Makine Mühendisleri Odası'na; makine mühendisleri, endüstri ve işletme mühendisleri, uzay mühendisleri ve havacılık mühendisleri kayıtlıdır. Bu mühendislik disiplinlerinin hepsi de; üretimin, kalkınmanın, sanayileşmenin dinamiklerini oluşturuyorlar. Sanayileşemeyen, kalkınamayan bir ülkede bu mühendislik disiplinlerine ihtiyaçta yok, bu durumda üyelerimizin toplumsal üretimden alacakları pay da çok sınırlı ölçüde olacaktır.

Cumhuriyet'in 75.yılındayız. Cumhuriyet emperyalizme karşı verilen bir ulusal kurtuluş mücadelesi sonucunda kurulmuştur ülkemizde ve temel ilkesi de bağımsızlıktır. Ekonomik anlamda bağımsızlık, kültürel anlamda bağımsızlık, askeri anlamda bağımsızlık. Hedefi ise, muassır medeniyetler seviyesini yakalamak, yani kalkınmak ve bu işi de "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesini temel alarak gerçekleştirmek ister. Acaba, Cumhuriyet'in 75.yılında, 75 yıldır uygulana gelen ekonomik politikalar Cumhuriyet'in temel eksenine hizmet edebilmiş mi?

Almış oldukları eğitim gereği, Makine Mühendisleri Odası üyeleri, yatırımda, tasarımda, araştırma geliştirme faaliyetlerinde, üretimde ve imalatta yer almaktadır. Üyelerimizin temel çıkarları, sanayileşme politikalarının esas alındığı teknolojiyi üretebilen, teknoloji yenileyebilen bir sanayileşme politikasının hedef alındığı bir ülke de, hakkıyla korunabiliyor. Sanayileşmeden elde edilen kazanımlar sadece mühendislerin değil, ülke halkının diğer kesimlerinin de, sosyal, kültürel ve ekonomik taleplerinin çözümünde de kullanılabiliyor. Yani sanayileşme sadece Makine Mühendisleri Odası üyelerinin değil, sadece mühendislerin değil, toplumun ortak sorunu.

Bütün konuşmacıların da belirttiği gibi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında muasır medeniyetler seviyesini yakalamak anlamında, sanayileşmeye büyük önem verilmiştir. Ülke kaynakları verimli bir şekilde kullanılarak, kendi kendine yetebilecek planlı bir sanayileşme politikası uygulanmıştır. Ancak, ne yazık ki, bu politika uzun soluklu olamamış. İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda ülkemiz ekonomisi tamamen dış kaynaklı sermayenin güdümüne girmiştir. Ülkemizin, ekonomik politikalarına uluslararası tekeller yön vermeye başlamışlar. Hatta son yıllarda uygulanan politikalarla neredeyse, üretimden, yatırımdan tamamen vazgeçilmiş, rant ekonomisi hâkim ekonomi haline gelmiştir. Biz mühendislere yaşam alanı bırakılmamış ülkemizde... Üretim teknolojileri tamamen dışa bağımlı, teknoloji üretemeyen ve bu doğrultuda hiçbir ulusal politikası olmayan bir ülkede, üyelerimize biçilen görev; sadece satış ve montaj mühendisliği. Yani bugün, emperyalist tekellerin satış ve montaj mühendisliği hizmetlerini vermekte üyelerimiz. Mesleki anlamda, tamamen mesleklerine yabancılaşmakta, düşük ücretlerle istihdam edilmekte. Üyelerimizin büyük çoğunluğu ise, sadece yasalarla zorunlu kılındığı için iş bulabilmekte, yine mühendislik fonksiyonlarını yerine getirememektedir. Bu üretim süreci içerisinde çalışan üyelerimiz, süreç içerisinde zaten çok dar anlamda aldıkları mesleki, temel mühendislik bilgilerini de, unutmakta, fonksiyonsuzlaşmaktadır.

Günümüz dünyasında, emperyalist tekeller yüksek bütçeler gerektiren; araştırma geliştirme, tasarım faaliyetlerini kendi ülkelerinin tekelinde tutmaktalar. Bizim gibi azgelişmiş ülke mühendislerinin, sadece kendilerinin üretim ve satış mühendisliği hizmetlerini verme görevlerini yerine getirmesini istemektedirler. Yine bu dışa bağımlı ekonomik politikalar sonucunda 75 yılda uygar bir devletin halkına vermek zorunda olduğu; eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetler özellikle son yıllarda büyük sermaye için yeni pazarlara

dönüştürülmüş durumda. Ülkemizde bugün, (soruyorum kendi kendime; Cumhuriyet'in kuruluş felsefesinde belirtilen ekonomik anlamda tam bir bağımsızlıktan bahsetmek mümkün müdür? Yine Cumhuriyet'in temel felsefelerinden birisi kültürel anlamda bağımsızlıktı. Özellikle emperyalizmin, dev medya endüstrisiyle halkımıza karşı yürüttüğü, halkımıza dayattığı çarpık kültür ülkemizde yine; bireyci, fırsatçı, yoz, rüşvetçi insan toplulukları yaratmıştır. Ülkemizde, mafyacılar, rantiyeciler toplumun kabul gören, kalbur üstündeki insanları şeklinde algılanabilmektedirler. Emperyalizmin dayattığı kültür baskıları sonucu, cebinde para olan herkes ya da para kazanmanın her türlü şekli meşru saydırılabilmiştir ülkemizde. Ülkemizde, Cumhuriyet'in gelmiş olduğu 75 yılda kültürel anlamda bir bağımsızlıktan da, bahsetmek olanaksızdır.

Acaba ülkemiz siyasal anlamda bağımsız mıdır? Ülkemiz, siyasi politikalarını bu ülke halkının kararlarıyla mı oluşturmaktadır? Yeri gelince hepimiz söylüyoruz; "Cumhuriyet halkın kendi kendini yönetmesi demektir". Acaba bu ülke halkı kendi kaderlerinin tayininde söz, yetki ve karar hakkına sahip midir? 75 yıllık Cumhuriyet'in, muntazam aralıklarla, askeri darbelerle kesintiye uğratılması bu ülkeyi halkın yönetmediğini göstermektedir. Ülkemizde hâlâ sıkı yönetim yasalarının koymuş olduğu 1982 Anayasası yürürlüktedir. Bu öylesi bir Anayasadır ki, biz mühendislerinde içinde bulunduğu tüm toplum kesimlerinin, tüm çalışanların en temel ekonomik, demokratik taleplerine bile izin vermemektedir. Toplumun en ufak hak arama çabaları bile baskıyla susturulabilmektedir. Yani kuruluşunun 75. yılında Cumhuriyet yine amacına ulaşamamış, ülkemiz muasır medeniyetler seviyesini, yani uygar ülkeler seviyesini yakalayamamıştır. Uygar olmanın temeli: hukuk devleti olmaktan geçer, uygar olmanın temeli toplumun tüm kesimlerine eşit demokratik hakların sunulmasından geçer. Ancak, ne yazık ki gelinen bu süreçte, 75 yılda ülkemiz uygar bir ülke de olamamıştır. Acaba ülkemiz "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesini gelinen 75 yılda uygulamış mıdır, Cumhuriyet rejimi amacına ulaşmış mıdır? Bence, ona da hayır demek durumundayız. Ülkemizin güneydoğusunda yurtta sulh işlememektedir, bir savaş yaşanmaktadır. Bu ülke halkının bir kesimi sadece kültürel taleplerinden, sadece etnik kimliklerinden dolayı baskı altında tutulabilmiştir. Cumhuriyet'in gelinen 75.yılında ve bu savaş tüm boyutlarıyla, tüm insanlık dışı görüntüleriyle, uygulamalarıyla devam etmektedir.

Peki ülkemiz dünyayla barışık mıdır? Gelinen 75 yılda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kavga içerisinde olmadığı hiçbir komşusu

yoktur. Hemen hemen her ülkeyle, her komşusuyla savaşa varabilecek itilafları bulunmaktadır. Peki gelinen 75 yılda, Türkiye Cumhuriyeti Devleti askeri olarak bağımsız mıdır? Hayır. Amerika ülkemizin içine kadar girmiştir. NATO'suyla, BAB'larla, yapılan askeri anlaşmalarla, Amerikan güdümlü İsrail'le yapılan anlaşmalarla askeri anlamda da ülkemiz emperyalizme göbeğinden bağımlı duruma gelmiştir. Yani Cumhuriyet felsefesinin özünü oluşturulan antiemperyalist kavga gelinen noktada yenilmiştir. Gelinen noktada ülkemiz tamamen emperyalizmin denetimi altında, sanayileşemeyen, kalkınamayan ve sanayileşme politikaları bile emperyalist tekeller tarafından belirlenen bir ülke konumuna gelmiştir.

Bugün, Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanan planlı ekonomilerle, Türkiye'nin dört bir tarafında yeşeren KİT'ler belki de, ülkede sanayileşmenin en büyük dinamikleri olan KİT'ler, ülkenin dört bir tarafına dağılmış KİT'ler, bu KİT'ler ki belirli ölçüde sanayileşmede bölgesel dengeleri de sağlıyorlardı, haraç, mezat çokuluslu tekellere yok pahasına satılmaktadır. Bugün ülkeyi yönetenler, Cumhuriyet felsefesine ihanet etmektedirler.

Peki burada biz mühendislere düşen görev nedir? Tüm bu baskılardan, tüm bu yanlış uygulamalardan toplumun tüm kesimleri kadar, en az onlar kadar bizler de, üzerimize düşen payı alıyoruz. Ancak, bizim bir farklılığımız var. Biz aydınız, olayları yorumlayabilecek halk topluluklarına anlatabilecek bilgi birikimimiz var. Bizler Cumhuriyet'in bu 75 yılında, tüm bilgi birikimimizle 1954'lerde kurulan Odalarımızın yapmış olduğu tüm etkinlikler ve kongrelerin sonuçlarıyla kamuoyunu yoğun bir bilgi bombardımanına tutmak durumundayız.

Kusura bakmayın konuşmam belki de çok yüzeysel bir değerlendirme olarak gelebilir size. Makine Mühendisleri Odası her iki yılda bir TMMOB adına sanayi kongreleri düzenlemekte. 2 sene içerisinde ülkenin dört bir tarafında yaptığımız teknik kongrelerin sayısı, bölgesel sanayileşme kongrelerinin sayısı 14'ü geçiyor. Ulaşımdan çevreye, enerjiden yangına, akreditasyon kongrelerinden tesisat kongrelerine, en ufak uzmanlık konularımıza kadar yüzlerce alanda mesleki etkinlikler yapıyoruz ve bunlara binlerce üyemizi katıyoruz. Ancak, ben buraya bu kongrelerin sayısal verilerini ve sonuçlarını getirmek istemedim. Bence, böylesi bir sunum, Cumhuriyet'in 75.yılını gelinen durumu rakamlara boğmaktan öteye gidemezdi. Bu nedenle genel bir değerlendirme yaptım.

Hepinize teşekkür ederim.

Başkan

Teşekkür ediyoruz. Oturumun ikinci bölümünün ilk konuşmacısı, Kimya Mühendisleri Odası İkinci Başkanı Sayın Hasan Küçük. Buyurun.

Hasan Küçük

Kimya Mühendisleri Odası Temsilcisi

Cumhuriyet'in, 75. yılı gerçekten çok önemli. Çeşitli biçimde etkinlikler düzenleniyor. Ancak, salt kutlanılması gereken bir yıldönümü olarak değil, geriye dönüp baktıktan sonra değerlendirilmesiyle kaçınılmaz bir yıldönümü. Değerlendirme eleştirileri, eksiklikleri, yetersizlikleri ve kusurları da açıklamayı kapsar. Daha güçlü ve demokratik yapılanmalara gidilebilir. Mutlu bir toplum böyle sağlıklı adımlarla gerçekleşebilir.

1923 yılında, Türkiye'nin nüfusu 13 milyon, yaklaşık 3 milyon aktif nüfus ve yüzde 90'ı tarımda çalışıyor. Tarım ise, sanayileşememiş, tarıma bağlı nüfus ise feodal yapının tüm özelliklerini taşıyor. Toprağa bağlı nüfus köyden şehre gelmeyi külfet kabul ediyor. Bu nedenle öyle ki, Karadeniz Kömür Ocakları'nda mecburu iş mükellefiyeti ihdas etmek zorunlu oluyor.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan, İzmir İktisat Kongresi'nde, belirlenen ekonomi politikalarının esasları:

1. Kalkınma özel teşebbüs eli ile gerçekleşecek,

2. Özel sektör teşvik edilecek,

3. Bankacılık geliştirilecek,

4. Altyapı yatırımları olarak demiryollarına önem verilecek.

Fakat özel sektörün gerek sermaye, gerekse bilgi ve tecrübe yetersizliği yanında, genel ekonomik buhranla beklenen atılım yapılamıyor. Bunun sonucunda, devletçilik planlı kalkınmaya dönük, ilk beş yıllık iktisat planı hazırlanıyor.

1933-1938 yılları arasında devlet bu plan çerçevesinde; şeker, pamuklu ve yünlü mensucat, demir çelik, kömür, kimya, seramik, çimento, cam, kâğıt sanayilerini kuruyor.

1927 yılında Türkiye'de, tarımda, ticarette, sanayide toplam 65.000 işletme vardır. Bunların yüzde 97'sinde 5 kişiden az çalışan bulunurken, 50'den fazla çalışanı bulunan işletme sayısı 321'dir. Toplam 2.822 işletme de motor vardır. Bu güç Almanya'nın 113'te biridir.

Demiryolu uzunluğu, 1923 yılında 1.378 km iken, 1943 yılında 7.000 km'ye, -20 yılda ancak 900 km yapılarak- 1963'de 7.911 km'ye, 1998'de 10.508 km'ye çıkıyor. Toplu taşımacılığın terk edildiği anlaşılmaktadır. Bu ülke gerçeklerine uymayan siyasi bir tercihtir. 1923-1943 süreç içinde dış kredi olarak sadece, SSCB'den 10 milyon dolar alınmıştır, sanayide kullanılmak üzere. 16 milyon sterlin ise silah alımı için kullanıldı. Yatırımların gerisi öz kaynaklarla yapılmıştır.

Cumhuriyet'in, 75. yılında sanayileşmeyi anlayabilmek için, sunuşumu teknik verilere dayalı açıklamadan öte, sanayileşme de yaklaşımlar, tercihler ve politika konusunda bize önemli ipuçları vereceğine inandığım için belirli zaman kesitlerinde yaşananlardan örnekler vereceğim. Böylelikle, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana neler yapıldı, neler yapılabilirdi sorusuna yanıt verilmesine yardımcı olabileceğime inanıyorum.

1925 yılında Kayseri'de kurulan uçak fabrikasında Almanya'dan getirilen uçaklara makineli tüfekler yerleştirilerek bunlar harp uçağına dönüştürülmekteydi. Daha sonra İkinci Dünya Savaşı'nda, Tayyare Cemiyeti'nin, Etimesgut tesislerinde yurtlardan kaçmış bulunan Polonyalılar, 7-8 kişilik sivil keşif uçağı yapmaktadırlar; motor gövdesi yurtdışından gelir, diğer aksamlar Etimesgut'ta yapılıyordu. Bu fabrika, 1951 yılında Makine Kimya Endüstrisi'ne devredildi. Bursa'da 54 uçak yapılmış olup, 4 adeti Ürdün'e satılmıştır. Diğerleri Milli Savunma Bakanlığı'na verilmiştir. Ancak, ne olduysa daha sonra Milli Savunma

Bakanlığı "artık uçağa gereksinim olmadığını; çünkü, Amerikan askeri yardımdan alınacağı" bildirilerek üretim durdurulur. Aynı yer daha sonradan Türk Traktör Fabrikası oldu.

1924'te amaç uçak yapmaktı, Devlet Demiryolları'nın ve Tayyare Cemiyeti'nin elemanları, uçak mühendisi olmak üzere yurtdışına gönderilerek, 1950'deki uçakların yapımı gerçekleştirilmiştir. Bir amaç ve gayret vardı, sonuç alınıyordu, kısacası, istenseydi, her şey yapılabilirdi.

Ülkemiz sanayisinin, siyasal tercihler sonucu gelişemediği ve dışa bağımlı kalması aşağıdaki örmeklerle daha iyi anlaşılacaktır.

1934 yılında, dönemin Bayındırlık Bakanı'nın dayatması sonucunda, Devlet Demiryollarının ray siparişi Kırıkkale'de kurulan fabrikamıza verilmek zorunda kalınır. Türkiye'de ilk ray bu dönemde yapılmıştır. Devlet Demiryolları yöneticileri, rayın niteliklerini Alman raylarıyla kıyaslamak üzere İsviçre'ye gönderir, sonuç; bizim rayların, Almanya rayından dört kat daha dayanıklı olduğu şeklindedir. Böylece bu alanda gelişmeler sürer.

MKE'nin esas gelişmesi 1930-1950 arasında olur ve 1950'lerdeki iki önemli olay gerçekleşir. Biri; 1952 yılında Amerikalılar'ın, diğeri; 1957'de Almanlar'ın mühimmat ve mermi siparişleridir. Bunlar Türkiye'den yapılan ilk ciddi sanayi ürünü ihracatı olmuştur. O tarihlerde ve sonrasında konu üzerine gidilmesi bir yana çalışmalar durdurulmuştur. Bu olgu düşündürücü ve üzücüdür.

Burada Marshall Planı'nın, Makine Kimya Enstitüsü'nün aldığı siparişlere, üretimlere olumsuz etkisi vurgulanmalıdır.

Siyasilerin dışında, üretimin başında olan insanların gayretleriyle, yine o yıllarda (1952), Amerikalılar'dan 250 bin mermi siparişi, (kurum yöneticilerinin işi savsaklamasına karşın) alınmış, günün koşullarına göre olmazı gerçekleştirmişlerdir. Elde edilen kârla fabrikaların modernizasyonu yapılmıştır, arkasından Almanlar'ın siparişleri üretilmiştir.

Keza, 1946'da, özkaynaklarla tank yapımı gerçekleştirilmiştir. Sadece motoru dışarıdan ithal edilmekte, geri kalan zırh levhası, dizaynı, paleti aktarma organları, bütünüyle üretilmiş, 1946 Cumhuriyet Bayramı töreninde geçit merasiminde bulunulmuştur. Ancak, daha sonra istem olmadığı için üretimi durdurulmuştur.

Anlaşılacağı üzere Amerikan yardımı burada da, etkisini göstermiştir. Bizce iyi bilinen bu yardımın amacı nedense o yıllar da görülememiştir, Türkiye'nin, gelecekteki kaderiyle oynanmıştır. Bugün askeri harcamalarımızın boyutu bu gerçeği aydınlatmaktadır.

Oysa 1930'ların başında İsmet İnönü, "sanayisi geri kalmış memleketler, bunu tesise giriştikleri zaman, sanayisi ileri olan memleketler onlara gülerler. Bir memlekette, sanayi tesisi heves edildiği kadar kolay değildir. En hevesliler iki senelik bir zorluk karşısında teşebbüslerinden vazgeçerler. Milletler ailesi içinde, layık olduğunuz yüksek mevkiyi tutmak için sanayii ne olursa olsun kurmak lazımdır" demişti. Geleceği görmüş olmalıydı, mücadeleyi öneriyordu.

Keza ülkemizde ilk kağıt sanayinin SEKA ile başladığını söylemek gereklidir. Mustafa Kemal'in bir söylemi ile devam etmek istiyorum: "Çocuğum, bu yapılan fabrikaların işlemeyeceğini, memlekete dert olacağını, lüks ve fantaziden ileri gidemeyeceğini açık, kapalı çok söyleyenler oldu. Bunlar içinde hâlâ hükümette bakanlık sandalyesinde oturanlar var. En çok ısrarlı tenkitleri, kâğıt sanayisinde topladılar; ama, ben biliyorum ki ötekilerden vazgeçilse bile bundan vazgeçilemez; çünkü, bir memleket kağıdını kendi yapamadığı zaman ulusal kültürünü yabancı lütfuna bağlar, kapitülasyonun en tehlikesi de budur".

İnançlı kadrolara olanak tanındığında neler yapılabileceğinin bir diğer kanıtı da, 3 Nisan 1937'de kurulan Karabük'tür, Etibank'tır, şeker fabrikalarıdır, çimento fabrikalarıdır; örnekler burada yer alamayacak kadar çoktur. Buradan anlaşılacağı üzere siyasi eğilimler, ülke gerçeklerine göre biçimlendirildiğinde başarı kaçınılmazdır.

Tarihsel gelişmeyi gözlemlemek açısından, aynı kurumun işlerliğinin tanımlanması için aşağıdaki ifadeye dikkat çekmek isterim.

1992 yılında Makine Kimya Endüstrisi Kurumu'nun mali durumu çok bozulmuştu. Bir ABD dolarının yaklaşık 7 500 TL olduğu günlerde, bankalara olan borç, SSK, vergi ve benzeri borçları dışında 1 trilyon TL'yi geçmişti. Çıkış yolu olarak, Makina Kimya Genel Müdürlüğü'nün bulunduğu Tandoğan'daki binası ve çevresindeki arsaların satışı gündeme geldi. Yaklaşık 70 dönümlük arazi içinde, Cumhuriyetimiz'in ilk savunma sanayi fabrikası sayılabilecek, "süvari kışlası" binası bulunuyordu. Fabrikanın kurulmasında ve gelişmesinde yıllarını vermiş olan, Selahattin Şanbaşoğlu, bina ve arsanın satılmasına

gerek olmadığını, geçmiş başarılarının ve mirasın Makine Kimya Endüstrisi Kurumu için, en büyük zenginlik olduğunu belirterek başka çözüm önerileri ileri sürmüş ve 1993 yılında satılması düşünülen yapıların kültür varlığı olarak koruma altına alınmasını sağlayarak satışı engellenmiştir. Böylece daha sonra, başka önlemlerle mali durum düzeltilir. Merhum Selahattin Şahbaşoğlu gibilere ve bu kurumu borç batağından çıkaranlara ne kadar çok ihtiyacımız var.

Bu başarıyı sağlayan ise, tarihten ve geçmiş başarılardan aldığı güçle, tüm çalışanların heyecanlı, özverili çalışmaları idi. Kurumların en büyük zenginliğin geçmiş tarihine, başarılarına, birikimlerine sahip çıkarak, dersler çıkararak geleceğini yaratacak beyin ve gönül gücü olduğunu bu olay öğretmiştir.

Türkiye'nin, sanayileşmesinde engellerin anlatılması bakımından ilginç bir örnek de, Seydişehir Alüminyum Fabrikası'nın kurulmasında yaşanan gerçeklerdir.

Çalışmalar sonucunda, Seydişehir'de boksit keşfedildi. Hemen bunu işleyecek bir alüminyum fabrikası kurulması için, Dünya Bankası kanalıyla ABD'yle işbirliğine gidilmek istendi. Alüminyum dünyada bir karteldir. Türkiye'nin alana girmesine razı olmadılar. ABD'li bir firma Türkiye'ye geldi, ertesi sabah Etibank'ta toplanacak, iş bitirilecekken, firma haber vermeden çekip gider. MTA ve Etibank, Almanya'nın ünlü bir enstitüsüne analizi için boksit cevheri gönderir. Bir hafta sonra bu cevherden alüminyum yapılamayacağı yönünde rapor gelir. Bunların hepsi o dönemde Türkiye'nin inkişaf etmemesi için yapılıyordu. 1965'te, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne gitmeden önce Başbakan Ürgüplü'nün eline "böyle bir projemiz var" denilerek ufak bir not verilir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, projemizle hemen ilgilenir. 1967'de SSCB ile aramızda imzalanan, Kredi ve Dostluk Anlaşması çerçevesinde büyük alüminyum tesisi kurulmasına karar verilir. Alınan kredi 2,5 milyon dolarlık teknik yardım, gerisi malzeme teslimatı, toplam 62,5 milyon dolardır. 1972'de ilk ürün elde edilir, proje bütün teknik kriterle uygun ve zamanından evvel bitirilir. 27 fabrikadan oluşan büyük bir tesistir burası.

1983 yılında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından, BOTAŞ, TPAO, POAŞ ve TÜPRAŞ'ı bünyesine alan, PETKUR diye bir holding kurulmuş, ardından 1 sene sonra yeni bir hükümet kurulunca lağvedilmiştir. Bu örnekten de, günübirlik sayılabilecek politikalarımızda gelecekte çözümsüz sorunlar yaşayacağımız açıktır.

Bu yaklaşımlar sonucunda, başlangıçta zarar eden KİT'lerin özelleştirilmesi söylemiyle bugün Türkiye'nin en kârlı kurumları yok pahasına, mafya ve çetelere devredilmektedir.

Türkiye kimya sanayii, son dönemde bir duraklama geçirmektedir. Bu duraklamanın en büyük nedeni ise; ülkemizdeki enflasyon, ekonomik ve siyasi istikrarsızlıktır. Yabancı sermayenin girişinde, yukarıda sözünü ettiğimiz sorunlar, ortadan kalktığında artış beklenmektedir.

Türkiye kimya sanayinin en büyük sorunlarından biri; küçük ve orta ölçekli işletmelerdir; bu gibi işletmelerin finans problemleri ciddi boyuttadır. Altyapısının devlet tarafından yapılacağı, kimya ve organize sanayi (KOS) bölgelerin ivedilikle kurulması KOSGEB ve Meslek Odaları tarafından eğitim ve yönetim sorunlarının çözümlenmesi gerekir.

Bilindiği üzere, ülkemizde, 1990'lara kadar süre gelen genel teşvik uygulamaların bir yararı olmadığı da ortaya çıkmıştır. Diğer yandan, uluslararası rekabet kurallarını düzenleyen GATT ve benzeri anlaşmalar çerçevesinde devlet sübvansiyonlarına sınırlamalar gelmiştir. Belki daha da, önemlisi neoliberal politikalar çerçevesinde devletin sosyal refah devleti etrafında oluşmuş olan toplumsal konsensüs bozulmuştur. Bu durumda devlet tarafından verilecek, teşvik ve desteklere bağımlı olma zorunluluğu ve karşılık ilkesinin öne çıkması gereklidir.

Yukarıda belirtilen çerçevede zorunlu olarak stratejik ya da anahtar sektör veya teknolojileri belirleme sorunu ortaya çıkmaktadır. Günümüzde, stratejik sektör belirlemede, aşağıdaki koşulların dikkate alınması gerekmektedir:

Kamu yatırımlarının değerlendirme süreci, özel kesim yatırımlarının değerlendirme sürecinden farklıdır. Özel kesim, projenin net bugünkü değerini piyasa fiyatına göre ele alırken, kamu kesimi için ticari kârlılığa yönelik olarak bu kriter geçerli değildir. Kamu yatırımları için, ulusal parametreler geçerlidir. Bu parametreler sermayenin her biriminin toplumun tümü üzerindeki marjinal etkisini ele almakta ve toplumun değer yargılarının kantitatif ölçüsü olma niteliğini taşımaktadır. Başka bir deyişle, ticari kârlılık ve ulusal kârlılık birbirinden farklı kavramlardır ve toplum adına yapılacak yatırımlar, ancak ulusal kârlılık kriterleriyle haklı gösterilebilir. Demokratik bir yapı içinde kollektif bir çabanın ürünü olan kurumların, yönetimi yine

toplum tarafından seçilen hükümetlere devredilmekte, mülkiyeti ise, yine topluma ait bulunmaktadır. Bu açıdan ve özellikle Cumhuriyetimiz'in hangi koşullarda ve nasıl kurulduğuna da baktığımızda, KİT'lerin, bizden önceki kuşaklar tarafından, daha sonraki kuşakların refahını artırmak için ne kadar zor koşullarda oluşturulduğunu ve yine bu kuşağın kanını ve alın terini simgelediğini unutmamak gerekir. Bu mantık çerçevesinde bizden sonraki kuşaklar daha yüksek refah düzeyi bırakmak esas amacımız olmalıdır.

Biz mühendis, mimarlar olarak şunu çok iyi biliyoruz; çeteleşmiş, mafyalaşmış siyaset oluşumundan arındırılmış tam demokratik ve tam bağımsız Türkiye'de bütün kesimlerin mutlu olacağı bir cenneti çok kısa sürede yaratabilecek, bilgi birikimi, deneyimi ve özveride çalışacak gücümüz vardır, bundan kimsenin şüphesi olmasın.

Başkan

Teşekkür ederiz Sayın Küçük. Ziraat Mühendisleri Odası'ndan Sayın Gökhan Günaydın. Buyurun.

Gökhan Günaydın

Ziraat Mühendisleri Odası Temsilcisi

TMMOB'nin Sayın Başkanı; bağlı Odaların Sayın Başkanları, değerli mimar ve mühendis dostlar; hepinizi Ziraat Mühendisleri Odası adına saygıyla selamlıyorum.

Meslek alanlarımızda, Cumhuriyet'in birikimini ve gerçekliliğini değerlendirdiğimiz bu toplantı da, ben sadece tarım odaklı konuşacağım ve ayrıca verilen bu sürenin daha farklı değerlendirmeler için olanak tanımadığını da düşünüyorum.

Konuşmamın ana ekseni, tarımın çerçevesini çizdiği alanda hangi boyutlarda yaşam pratiğine dönüşebileceğini ortaya koymak ve bununla birlikte, 1900'lü yılların başıyla sonu arasında Türkiye'de tarım alanındaki gelişmelerin ve yapılamayanların genel bir çerçevesini çizmek olacaktır.

Arkadaşlar, çok genel anlamıyla tarım; bitkisel ve hayvansal gıda gereksinimini karşılamak amacıyla insanların ekolojik ve biyolojik ortamda bir üretim gerçekleştirilmesi olarak tanımlanabilir. Bu tanıma dikkat edildiğinde, diğer sektörlere oranla birtakım farklı unsurların da devreye girdiği ortaya çıkıyor. Bunlardan bir tanesi, biyoloji ve ekoloji; ama, onlar kadar önemli olan bir şey daha var ki, sosyoloji ve psikoloji; yani, tarım dediğiniz

zaman ve tarım politikaları dediğiniz zaman Türkiye'de, nüfusun sosyal yapısıyla ilgili ve genel yönetim biçimiyle ilgili bir şeyler söylemeden geçerseniz yanlış yapmış olursunuz. Bunun için tarımı salt fiziksel, somut bir üretim biçimi olmaktan öte, sosyal politikaları biçimlendiren ve ona temel oluşturan bir etken olarak görmek istiyoruz.

Tarım, Türkiye toplumu için çok önemli, çok klasik deyimleriyle milli gelirin önemli bir bölümünü oluşturuyor, dışsatımda önemli bir etken, tarıma bağlı ve tarıma dayalı sanayiye çeşitli şekillerde yardımcı oluyor, istihdamın çok önemli bir bölümü tarımda gerçekleşiyor. Tam bu noktada da, şunu söylemek lazım; Türkiye'de hâlâ nüfusun % 46'sı tarımda istihdam ediliyor ve bunun çok büyük bir bölümü üretici konumunda değil... Siz eğer Türkiye'nin yönünün ne olmasına dair birtakım saptamalar yapmak istiyorsanız, işte bu nüfus yapısıyla ilgilenmeniz lazım. % 46'sı köylü olan bir ülkenin bunu unutup, birtakım üstyapı değerleriyle, demokratikleşme ile, hukuk devleti ile ilgilenmesi lükstür diye düşünüyorum. Kolay maniple edilebilen, yoksulluk sınırının altında yaşayan, yeterli bilgi birikiminden yoksun olan insanlara, üstyapı kurumlarına ilişkin bir şeyler anlatamazsınız, bunlarla ilgili birtakım olumlu tepkiler doğurmasını bekleyemezsiniz.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılma dönemine girdiği yıllar boyunca, tarımsal anlamda bu süreçten son derece büyük etkilenmeler, olumsuz anlamda büyük etkilenmeler görüldü. Anadolu tarımsal alanda, birçok bitkinin orijinidir, birçok bitki çeşidinin en saf halini sadece Anadolu'da görmek mümkündür. Ancak, doğanın insanlara sunduğu bu cömert olanakları kullanma konusunda insanlar çok rasyonel davranamamışlar ve bu coğrafya üzerinde çok kanlı boğuşmalar da görülmüştür. Sadece şu rakamı vermek yeterli olur sanıyorum, Cumhuriyet'in ilanından evvelki son 10 yıl içersinde; yani, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı boyunca şehit olan, canlarını kaybeden Anadolu çocuğunun sayısı 700.000. Bu rakam belki tek başına bir şey ifade etmiyor; ama, 1923-1924'lerde ülke nüfusunun 8 milyon olduğunu düşünürsek, yaşayan her on insandan birinin ardı arkası kesilmeyen savaşlarda öldüğü ortaya çıkıyor. Bu sadece bir saptama; ama, eğer gerisine baktığınız zaman bunun insan yaşamında ve ekonomik yaşamda ne denli önemli sarsıntılara, bozgunlara yol açtığı çok rahat görülebiliyor.

Tarım, 1920'lerde sadece insan gücüne ve hayvan gücüne bağlıdır. İnsan gücü savaşlarda ölüyor, sadece canlarını kaybeden insanların dışında Birinci Dünya Savaşı'nda silah altına alınan erkek

sayısı 3 milyon, Sakarya Zaferi'ne tarihlenen yıllarda ise, 528.000; yani, insan gücü yok. Sadece geride kalan insanlar; yani, bunlar kadınlar, çocuklar ve 65 yaşın üzerindeki insanlar üretim yaparak hem kendilerini geçindirmeye, hem karınlarını doyurmaya, hem de orduyu doyurmaya çalışıyorlar. Tabii bu mümkün olmuyor, zaten hayvanların çoğuna el konulmuş ordu bunları kullanıyor. Bu süreç içinde, tarımsal üretim değerleri, kimi ürünlerde yarıya, kimi ürünlere % 90'a yakın ölçüde düşüyor. Devlet borçlarına karşılık olmak üzere tütün tekeli, reji idaresi adı altında bir emperyalist kuruluşa devredilmiş. Bunlar, bir fiyat belirliyorlar ve üretici o fiyattan ürününü onlara satmak zorunda, öte yandan kaçakçılar ürüne birazcık daha yüksek fiyat veriyorlar, onun için de çiftçi ürününü kaçakçılara satmayı tercih ediyor. Ancak, bu reji idaresinin kârlarını düşürdüğü için, Reji İdaresi ülke de bir kolluk kuvveti kuruyor ve kolluk kuvvetiyle kaçakçılar arasındaki çarpışmalarda her yıl ortalama 1.000'e yakın insan ölüyor, sadece birileri daha fazla kâr etsin diye. Cumhuriyet'in devraldığı böyle bir tablo var.

Cumhuriyet ilan edildiği yıllarda, tarımsal üretim tamamen çökmüş durumda, sosyoloji biraz evvel bahsettiğim durumda; yani, bu 8 milyon nüfusun % 40'ı çocuklar ve 65 yaşın üzerindeki insanlardan oluşuyor, % 35'i kadınlardan oluşuyor. Üretimin sadece kol gücüne bağlı olduğunu düşünürseniz, bu % 75'in oldukça olumsuz, üretim açısından oldukça yetersiz bir tablo çizdiği ortaya çıkıyor.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, tarımsal anlamda birtakım yenilikler ve gelişmeler peşine düşülüyor. Ne yapılıyor? Mesela; ilk yıl, 1924 yılında 100 milyon lira olması planlanan bütçenin, % 40'ının aşar vergisinden oluşacağı hesaplanıyor. Aşar vergisi bildiğiniz gibi, tarımsal ürünlerin 1/10'nun devlet adına vergi olarak alınması ve devlet bu bütçesinin % 40'ından vazgeçiyor, aşar vergisi kaldırılıyor. Cumhuriyet'in ilan edildiği yıl, bütçeye 4 milyon ödenek konuluyor, tohumluk alınması için, tarımsal üretimdeki girdileri alabilmesi için. Cumhuriyet'in 2. yılında Ziraat Bankası çiftçiye 17 milyon lira kredi dağıtıyor ve 1925 yılında tütün tekeli kaldırılıyor, tütün tekeli 4 milyon liraya devletleştiriliyor. Aradan yıllar geçtikten sonra tütün tekelini hâlâ birtakım güçlere peşkeş çekmeye çalışan, bugünün yöneticilerinin kulaklarını buradan çınlatmak istiyoruz.

Bu süreç içerisinde, sulama çok zayıf... Sadece Çumra'da bir sulama tesisi var, o da Osmanlı'nın son dönemlerinde kurulmuş, demiryolunun kenarındaki alanlarda ve Almanlar'ın savaşta

karşılaşabilecekleri birtakım gıda açıklarını kapatmak amacıyla kurdukları bir tesis; yani, burada üretilecek zaten ülkeye yetmeyen o kaynaklar demiryoluyla Almanya'ya gönderilecek ve Alman orduları bunlarla doyurulacak. Gübreleme de, sadece hayvan dışkısı kullanılıyor, zirai mücadele hiç yapılmıyor, buğday üretimi 500.000 ton, sadece 500.000 ton. Bu çerçeve de, birtakım yenilikler başlıyor, -tütün tekelinin kaldırılmasını çok önemsiyorum, Cumhuriyet'in kurucularının bağımsızlık konusundaki iradelerini ve yapmak istediklerini ortaya koyan çok açık bir örnek- bundan sonra ki yıllar içinde, dünya konjonktüründeki gelişmelere paralel olarak, içerideki sermaye birikimine paralel olarak gerçekleştirmek istedikleri ve varmak istedikleri yerlere göre birtakım sapmalar göstermiştir Cumhuriyet'in yöneticileri; ama, şu bilinmelidir ki esas temelde yatan, özgür idare ve varılmak istenen sonuç, 1925'te tütün tekelinin kaldırılmasıyla ortaya çıkıyor.

Arkadaşlar, bildiğiniz gibi dünya da toplumlar, tarım, sanayi ve bilgi toplumu olarak ayrılabilir ve tanımlanabilir. Tarım toplumu da, kendi içerisinde birtakım ayrımlara yine tabi tutulabilir, bunu da şöyle yapabiliriz; **feodal bağımlılık devresi**, çok basit üretim teknikleriyle birtakım üretimler yapma devresi, **teknolojinin tarıma girmesi** ve hemen arkasından da **bioteknoloji**. Bizim şu anda, üzerinde yaşadığımız coğrafyada Türk toplumu olarak bu devrelerden hangisine girdiğimizi kesin anlamda söylemek çok zor; yani, Türkiye bir tarım toplumu mudur, sanayi toplumu mudur, bilgi toplumu mudur ya da eğer sadece tarımı ele alırsak, Türkiye feodallikten kurtulabilmiş midir, basit üretim tekniklerini aşabilmiş midir, bioteknolojiyi uygulamakta mıdır? Bunların hepsini ülkenin belirli bölgelerini baz alırsak evet demek mümkün. Sadece harcama biçimlerini ve harcama miktarlarını ele alan birtakım çalışmalar şöyle bir saptamada bulunuyorlar; "Türkiye'nin içerisinde bir tane Kenya, bir tane Cezayir, bir tane de Belçika var". Kültür, ekonomik, sosyal alanlarda böylesine farklılaşmış bir mozaikten ortak çıkar hedefleri saptamak ve ortaya koyabilmek çok zor. En azından büyük çarpışmalar, büyük mücadeleler gerektiriyor, zaten tüm ulusların tarihinde de böyle olmuş, Türkiye'de de, bu mücadele sürüyor. Bu mücadeleyi halktan yana emekçiden yana ortaya koyabilmek ve o çerçevede bir şeyler yapabilmek, o hareketlerin öncüsü olabilmek, o hareketleri yönlendirmek çok önemli ve bu çok önemsenmelidir.

Bu çerçevede, o zaman yine kendi meslek alanımızla ilgili, son yıllarda tarımla ilgili olan gelişmelerden biraz bahsetmek lazım.

Neoliberal politikalardan, yeni sağ politikalardan hep bahsediliyor. 1980'lerden itibaren bunun Türkiye'de ve tarımdaki yansımaları belki tüm sektörlere göre çok daha yıkıcı oldu. Örneğin, özelleştirmelerden bahsediyoruz. Türkiye'de tarımsal anlamda kolay paraya çevrilebilir ne varsa, hepsi çok büyük bir acelecilik içersinde özelleştirilmiş durumda. 1984'lerden buyana, bakanlığın merkez teşkilatının yapısı yani, kamu örgütü çökertilmiş durumda, şu anda işlevsel çalışan, bir şeyler ortaya koyabilen bir tarımsal yönetim biçiminden bahsetmek bana kalırsa mümkün değil. Tarımcının yaşamı, rüzgarın önünde savrulan yapraklar gibi savruluyor. Bir geleneksel üretim biçimi olduğu için, çoğu üretim biçimi devam ediyor. Televizyonlardan izliyorsunuz, çeltik üretimiyle ilgili birtakım belgeseller yapılıyor, insanlar bütün yılını yarı bellerine kadar suda geçirdikten sonra, borçlarını ödeyemeyecek kadar Türkiye'de gelir sahibi olabiliyorlar. Hayvancılık zaten çoktan çökmüş; yani böylesi bir çerçeve içersinde çok olumlu şeylerden bahsedebilmek mümkün değil. Bugün, buğday üretimi 20 milyon ton civarında, ülkede 800.000 tane traktör var. Bu verileri ortaya koyabilmek mümkün ve bu verilerle Cumhuriyet'in başlangıç yıllarını karşılaştırmak ve bu kadar mesafe aldık demek mümkün. Ancak, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki ivmeden bu yana, ne kadar geriye düştüğümüzü saptamak çok daha doğru bir saptama olacaktır. Dünyada, bize yakın ülkelerin; yani, en azından ekolojileri bize yakın ülkelerin, tarımsal üretim değerleriyle ve verimlilik değerleriyle bizimkini karşılaştırmak bu saptamanın daha akılcı ve daha rasyonel olmasını da sağlayacaktır..

Arkadaşlar, genellikle konuşmaların son bölümünde o halde ne yapılmalı; bölümleri yer alır; yani, herkesin ne yapılması konusunda vereceği de muhtemelen birbirinden farklı cevaplar vardır. Bu süre içerisinde çok ayrıntıya girmek zaten mümkün değil; ancak, bir şeyi çok önemsiyorum; Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Camiası ve onu oluşturan bu insan topluluğunun, gündemin peşine takılmaması, Yavuz Bey'in deyimiyle, kuyruğa takılmaması gerekiyor. Bu bir gerçek; ancak, başka bir şey daha var, bizim için en önemli konu ekonomi altyapısı üzerine konuşmak. o altyapının oluşturduğu üstyapı biçimleri üzerinde ne kadar eleştiri yaparsanız, ne kadar söz söylerseniz bunlar yerine oturmayacak sözler olmak zorundadır, başkada geçerliliği yoktur zaten.

İlk yapılması gereken şey, Türkiye'nin, şu anda % 46 civarında olan nüfusunu azalmaya çalışmak, indirgemeye çalışmak bu da sadece tarımsal politikalarla mümkün değil, kentleşme politikası, sanayi

politikası, çevre politikası ve yerel yönetimler politikası bunların tümü bir bütün ve biz eğer bu topluma halktan yana bilgi birikimi aktarmak görevini yüklendiğimizi iddia ediyorsak, böyle bir misyonumuz varsa, her şeyden önce, yapılması gerekenleri bir mühendis, mimar gözüyle değerlendirip, teknik birtakım değerlendirmelerle somut sonuçlar ortaya koyabilmektir. Politikayı dışlayalım anlamında asla bir şey söylemiyorum, insan eğer adım atıyorsa politika vardır, adım atıyorsa, siyaset vardır; fakat, politika ve siyaset bugün yapıldığı gibi insanların durmaksızın ve boş konuşması anlamına gelmiyor. Biz, camia olarak somut teknikle ilgili herkes, her bölüm, her Oda kendi alanıyla ilgili ulaşmaya çalıştığımız ortak hedefler bakımından yapılması gerekenleri ve yapılanların eleştirilerini ortaya koyabilir ise, biraz evvel söylediğim ve üzerimizde olduğunu düşündüğümüz misyonu yerine getirmekte daha yararlı adımlar atarız diye düşünüyorum.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Başkan

Teşekkürler Sayın Günaydın. Elektrik Mühendisleri Odası Başkanı Sayın Ali Yiğit, buyurun efendim.

Ali Yiğit

Elektrik Mühendisleri Odası Temsilcisi

Sayın Başkan; değerli meslektaşlarım bende zamanımı iyi kullanarak hem mesleğimize ilişkin, hem de genel anlamda mühendislik; yani, ülkemizdeki mühendislik tarihinin gelişimine ilişkin görüşlerimi aktaracağım; tabii 15 dakikaya sığdırmayı başarırsam.

1923'te; yani, Cumhuriyet'in ilan edildiği yıldaki ve 75 yıl sonrasını basitçe karşılaştırdığımız da, Cumhuriyet 1923'te bağımsızlıkçılığı esas alan kendi kaynaklarıyla kalkınmayı esas alan bir anlayışken, 1998 yılında, Cumhuriyet artık çetelerin, mafyanın ve yolsuzlukların Cumhuriyet'i haline gelmiştir. Bugün egemen olanların Cumhuriyet'in 75. yılını kutlamaya çalışmaları, şaşaalı gösteriler yapmaları sadece bu yolsuzluklarını, bu çete ilişkilerini gizlemeye yöneliktir ve onların bence cumhuriyeti kutlamaya da çok fazla haklarının olmadığını düşünüyorum. Cumhuriyet eğer kutlanacaksa, 1923'lerdeki o ruhun yeniden canlandırılması ve Cumhuriyet'in devrimci kazanımlarını sürdürülmesi öne çıkartılmalı ve bu doğrultuda bir politika tartışmaya açılmalıdır.

1923'lerde, ülkemizde mühendis ve mimar sayısı parmakla gösterilemeyecek kadar azdı ve genç Cumhuriyet'le bütünleşmiş az sayıdaki mühendis ve mimarı görmekteyiz. 1930'lardan

itibaren, 1929 dünya ekonomik krizine bağlı olarak tüm dünya genelinde devletçi uygulamaların hâkim olmaya başlamasıyla, Türkiye'de de devletçilik fikri ve kadro hareketiyle birlikte de 1933 yılında da, devletçiliğin Anayasa'ya girmesi, 1937'de Anayasa'ya girmesi ile Türkiye'de devletçi uygulamalar ve KİT'lerin oluşumu gündeme gelmiştir. Bu süre içerisinde ülkemizde mühendis ve mimarların sayısında göreli bir artış söz konusudur. Yine yurtdışında eğitim görmüş teknik elemanların ve yine yurtdışından gelmiş teknik elemanların katkılarıyla, mühendis ve mimarlar bu kalkınmanın; yani, KİT'lerin oluşum sürecinin teknokratları olarak hem yönetici konumda, hem bizzat bunun uygulayıcısı konumundadırlar. 1940-50 arasının bir savaş dönemi ve savaş ekonomisi olduğu düşünülürse, bu süre içerisinde ciddi anlamda bir KİT'leşme ya da sanayi anlamında bir üretimde artış söz konusu değildir.

1950'lerden itibaren mühendislerin artık devletle ayrışmaya başladıkları bir süreç söz konusudur. Bu aslında tesadüfü bir süreç değil, 1950'lerden itibaren dünya ekonomisiyle entegre olmayı hedefleyen Türkiye, artık mühendislerinin karar verme süreçlerinin dışında bırakmaya çalışmıştır; yani, şöyle geriye dönüp baktığımızda mühendislerin birkaç rolü vardı; bir projecilik yönü, uygulamacılığı ve karar vericiliği; yani, teknokratlığı söz konusu idi. 1950'lerden sonra karar verme süreçleri artık başka yerlerde verilmeye ve Türkiye'deki mühendislere bunun sadece uygulanması doğrultusunda bir rol biçilmeye başlandı; ancak, bu tabii yazılan senaryo birebir gerçekleşmedi yine de, 1950'lerden, 60'lara kadar mühendislerin devlet kademelerinde teknokratlık ve yöneticilik pozisyonları ciddi anlamda belirgindi ve belirleyiciydi. Ancak, başta da söylediğim gibi 50'lerden itibaren Cumhuriyet'in o ilk yıllarında devlet etrafında kenetlenmiş olan yapının da yavaş yavaş özerkliğini kazanmaya başladığı ve ayrışmaya başladığı bir süreç yaşandı.

Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği'nin, 1954 yılında kurulmuş olması, her ne kadar devlet eliyle bu iş organize edilse bile, bir biçimiyle mühendis ve mimarların özerkleşme sürecinin de başlangıcı olarak ele alınabilir. 1961'den sonra, başlayan süreçte ise, mühendislerin 50'lerden itibaren tasfiye edilmeye başlanılan şeyin biraz geri durduğu ve biraz etkin olmaya başladığı Türkiye'de de, KİT'leşmenin; yani, devletçi uygulamaların yine bu süreçte de sürdüğü görülmektedir. 1970'lere gelindiğinde mühendis ve mimarların ekonomik anlamdaki o ayrıcalıklarının artık bittiği, mühendis ve mimarlarında diğer çalışanlarla hemen hemen ücretlendirme açısından

aynı konumlarda olduğu görülmektedir. Bu anlamda, Türkiye'deki siyasal gelişmelere paralel olarak mühendis ve mimarların da ülke genelindeki siyasi mücadele içerisinde, devrimci hareketler içerisinde aktif bir şekilde rol aldıkları ve 70-80 arasındaki Türkiye'deki siyasal gelişmelere paralel bir tavır izledikleri görülmektedir. Ama, şurası bir gerçekliktir, Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği tarihine bakıldığında da, en önemli üretimlerin o süreç içerisinde gerçekleştirildiği, ciddi projeler üretildiği ve bu projelerin maalesef bugün doğruluklarının ortaya çıktığı; ama, o dönemdeki iktidarlar tarafından çok ciddiye alınmadığı görülmektedir.

1980'lere gelindiğinde, Türkiye'deki mühendis ve mimarların örgütüne diğer kitle örgütleri ve sendikalara olan baskıların tümüne maruz kalmışlardır ve ciddi bir aktif üye erozyonunun yaşandığı bu dönem içerisinde, 1980'le 1990 arasında o devrimci ve üretken politikaların yerine karizmatik kişiliklerin öne çıktığı ve anlayışların değil de, kişilerin ön plana çıktığı bir 10 yıllık dönemin yaşandığı görülmektedir. Bu süre içerisinde kendi gücüne güvenen, kendi üyeleri ile birlikte bir şey yapmak yerine bir şekilde iktidara eklemlenmeye çalışan bir anlayışın TMMOB'de egemen olduğu da gözlemlenmiştir. 1990'lara doğru ülke içerisindeki görece demokratikleşmeye de paralel olarak mühendis ve mimar hareketinde de ciddi bir hareketlilik yaşanmış ve bundan sonra da yeniden 1970'lerdeki konumuna erişmese bile, yeniden o üretken sürecin devrimci bir anlayışın hâkim olmaya başladığı bir süreç yaşanmaktadır.

Ancak, Türkiye'deki gelişmelere de baktığımızda, 1990'lardan sonra mühendis ve mimarların konumu 1970'lerdekinden daha geri bir duruma itilmiştir. Bunun gerek sözleşmeli personel uygulamasında, gerek yeni yapılması düşünülen Devlet Personel Yasası'na yönelik veya yeniden örgütlenmeye yönelik yapılanmalar da öne çıktığı görülmektedir. Bu durum artık mühendis ve mimarların daha alt kademelerde yer aldığı ve daha düşük ücret alacakları ve aldıkları anlamına geliyor; yani, artık Türkiye 1980'lerden itibaren ciddi anlamda kendi mühendis ve mimarlarını -değişik arkadaşlarımın da konuşmalarında değindikleri gibi- gözardı ettiği ve onları sadece uluslararası tekellerin Türkiye'ye dayattıkları projelerin, taşeronları veya sadece uygulayıcıları konumuna getirmeye çalıştıkları bir süreç yaşıyor. Bu tabii, tek başına mühendislere yönelik bir uygulama değil, bu aslında Türkiye'deki genel anlamdaki ekonomik gelişmelerinde mühendislik alanına yansımasıdır.

Tekrardan geriye dönüp baktığımızda; yani, Türkiye'deki belli nirengi noktalarına baktığımızda 1923 önemli bir nirengi noktasıdır. Buradaki bağımsızlıkçı ruhun geliştirilmesiyle birlikte çok önemli bir karar daha vardır; yani, 1912'de İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra, Düyunu Umumiye İdaresi'nin kurulması, Türkiye'de yabancı tekellere verilen ayrıcalıkların artık Osmanlı ekonomisinin gelirlerine el koyma noktasına geldiği ve Duyunu Umumiye İdaresi'nin kurulduğu bilinmektedir. 1923'ün getirdiği en önemli kararlardan birisi de; artık imtiyazların iktidara verilmediği Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yetkisinde olduğu bir anlayışın hâkim olmasıdır; yani, uluslararası tekellere bir iktidarın kolayca bir imtiyazı veremeyeceği bir süreç başlamıştır. 1923'den 1960'lara kadar da, Türkiye'de belli alanlardaki kısıtlı imtiyazlar dışında da bir imtiyaz devrine rastlanmamaktadır.

1961'den sonra, Danıştay'ın kurulmasıyla birlikte, imtiyazlar konusunda biraz daha ciddi bir tavır alınmaya başlamış ve imtiyazların devrini hem Meclis'e, ardından da Danıştay'ın denetimine tabi tutmuştur. 1980 Anayasası -bu çok ilginçtir burayı atladıklarını düşünüyorum- aynı ayrıcılığı korumuşlar ve Danıştay'ın görev tanımını; yani, Anayasa'nın 155. maddesinde, 1961 Anayasası'nda olduğu biçimiyle tanımlamışlar. Ancak, 1990'lara gelindiğinde uluslararası tekellerin Türkiye'nin Anayasası'nı tartıştırmaya başlamalarının temel nedeni de, Türkiye'deki ayrıcalıklarında hiçbir engel tanımak istemeyişlerinden kaynaklanmaktadır. Bugün sektörümüz açısından da baktığımız da, 1923'de 45 milyon kilovat/saat olan üretim, 1997 yılı sonu itibariyle 105 milyar kilovat saate ulaşmış ve buna karşılık Türkiye'deki elektrik sektörüne yapılmış olan 60 milyar dolarlık bir yatırım, 2.4 milyar dolar gibi bir değere işletme hakkı devri gibi birtakım şeylerle hem üretimin, hem de dağıtımın devredilmeye çalışıldığı bir süreç yaşanmaktadır. Bu süreç içerisinde Türkiye, Danıştay'ın uluslararası tekellere engel olmaya başladığı bir dönem yaşıyor; çünkü, Türkiye Cumhuriyet'indeki kamu hizmeti tanımında, Anayasa'daki ruhunda kamu hizmetinin de üçüncü şahıslara devredilmesi bir ayrıcalık, bir imtiyazdır, imtiyazların denetimi de Danıştay'a devredilmektedir. Elektrik hizmetleri de kamu hizmetlerinden birisi olduğu için bununda üçüncü şahıslara devri bir imtiyaz olması nedeniyle Danıştay'a gitme durumunda; ancak, Danıştay da son 1 yıl içerisinde ciddi bir politik baskı altına alınmış ve bu kararların bir şekilde çıkması doğrultusunda baskılanma altına alınmış ve bu doğrultuda hukukun by pass edilmeye çalışıldığı bir süreç yaşanmaktadır.

Elektrik enerjisindeki bu özelleştirme uygulamalarının Türkiye'nin genel anlamdaki -hep imtiyaz konusuna vurgu yaparak dikkatinizi bir noktaya çekmeye çalışıyorum- enerji konusu son derece önemli bir konu; çünkü, artık evinize gittiğinizde düğmeye bastığınızda lambanızın yanmadığı bir alanı ya da bir yere gidecekseniz benzin yokluğu nedeniyle ister toplu taşıma aracı olsun, ister özel aracınız olsun, gidemiyor olduğunuz bir dönemi düşünürseniz, bunun enerjinin nedenli önemli olduğunu kavrama açısından özellikle altını çizmek istiyorum. Çünkü, enerjinin kaynakları son derece kısıtlıdır ve bunların kullanılmasında da artık bütün dünya bir şekilde tasarrufu ya da bu kaynaklara sahip olma savaşımı vermektedir.

Son dönemlerde bütün gerek yöresel savaşlar olsun, gerek genel anlamdaki üst düzeyde süren ticari savaşımlara baktığımızda altında enerji kaynaklarına sahip olmanın yattığı görülmektedir. Türkiye ise, bu enerji kaynaklarına yakınlığı nedeniyle, bu enerji yolları üzerinde olacak olan bir ülke, Orta Asya'nın doğalgazının Avrupa'ya taşınması gerek pazar petrollerinin dünya ya satışına yönelik operasyonlarda Türkiye kilit ülkelerden birisi. İşte burada, uluslararası tekeller Türkiye'ye şunu dayatıyorlar; "tamam biz bu boru hatlarının veya enerji nakil hatlarının Türkiye'den geçmesini kabul ederiz; ama, siz bu boru hatlarına sahip olmaktan dolayı bir tekel haline geliyorsunuz, bunlar sizin oluyor dolayısıyla siz bu hatların kullanımı; yani, bunların gelirlerini rekabete açmanız lazım; yani, bize satmanız lazım" dolayısıyla Türkiye'deki senaryo aslında elektrik enerjisinin altyapısının satışı, üretiminin satışı veya bu boru hatlarına yönelik tüm operasyonlar genelde Avrupa'nın enerji güvenliğine yönelik bir çalışma. Çünkü, Avrupa'nın enerji kaynakları son derece kısıtlı önümüzdeki yıllarda da, enerji talebinin gittikçe artacağı düşünülürse, Avrupa'nın kendi güvenliğini sağlama doğrultusunda buralardan güvenceye almaya uğraşıyor ve Türkiye'yi de bu anlamda enerji yatırımlarında bir pilot ülke olarak; yani, bütün kirliliği Türkiye'nin yaşadığı ve nimetlerinden de Avrupa'nın yararlanabileceği bir sürece sokmaya çalışıyorlar.

Türkiye'deki enerji üzerine kavgaların temeli bu. Bu doğrultuda da Türkiye'ye -demin söylediğim gibi- bütün altyapısını özelleştirmesi tavsiyelerinde bulunuluyor, bu son derece tehlikeli bir olgu; çünkü, eğer Türkiye enerji altyapısının şu andaki verilen hukuk mücadelesi - tabii Türkiye'de hukukun nedenli geçerli olup, olmadığını herkes de biliyor- eğer başarısızlığa ulaşırsa, Türkiye ciddi anlamda önümüzdeki yıllarda bir sömürge ülke olma statüsüne doğru hızla ilerliyor ve bu konumuna rahatlıkla da böylesi bir konuma gelebilecek; çünkü enerjinin

öneminden bahsetmiştim. Burada artık yabancı sermayenin önündeki engellerinde tamamıyla kaldırılmasıyla birlikte Türkiye'nin bunun üzerindeki denetimi de tamamen ortadan kalkıyor ve artık uluslararası tekeller Türkiye'de üretilen bu enerjiyi diledikleri gibi kullanma konusuna; çünkü, serbest ticaret mantığıyla getiriyorlar ve buna da şu türden artık teorik düzeyde henüz Amerika'da tartışılıyor; ama, yakında Türkiye gündemine de gelecektir. Enerjide şöyle bir rekabet olabilir, biz hep "tekeldir enerji, rekabete açık değildir " dediğimizde de, başka bir şey söylüyorlar "belli üretim noktaları vardır, bir de iletim hatları vardır, bir de tüketiciler vardır, nasıl ben ayakkabıyı Hakkari'de üretirim, istersem Avrupa'da satarım, istersem Türkiye'de satarsam ben enerjiyi de, Yatağan'da üretirim, istersem Avrupa'da birine satarım; çünkü enerji nakil hatlarının kirasını öderim oraya satarım, böylelikle de rekabet edilebilir" gibi bir mantığı aslında bu şu anlama geliyor; önümüzdeki yıllarda Türkiye enerjiyi üretecek, kirliliklerinden etkilenecek, üretimi de tümden özelleştirmeye hedefledikleri için bu anlamda da o üretici artık senin ihtiyacını bir tarafa bırakarak, bunun bir kamu hizmeti olduğu gerçeğini de reddederek gidecektir. Bu durumda, Avrupa'da ihtiyacı olan birisine daha yüksek bir fiyatla satacak ve bunun karşılığında da Türkiye'ye sadece enerji nakil hatlarını kullanma kirası ödeyecek. Biz kömürü yakacağız, belki kirliliğinden faydalanacağız bir şekilde nükleer santral kurulmaya çalışılıyor -öyle bir tartışmayı açmak için söylemiyorum- bunun getireceği bütün riskleri Türkiye üstlenecek; ama, bu üretilen enerjinin nimetlerinden Avrupa yararlanacak.

Buradaki senaryo aslında son derece tehlikeli ve karşı çıkılması gereken asıl nokta da burası, yoksa bu basit bir mülkiyet devri, basit bir işletmeciliği geliştirme mantığı değil, aksine Avrupa'nın enerji güvenliğine yönelik olarak Türkiye'nin altyapısının tamamıyla uluslararası tekellere devrine yönelik bir operasyondur. Burada da, dağıtım şirketlerine uluslararası tekellerin talipli olmamalarının, daha doğrusu görüntüde talipli olmamalarının nedeni de, bu karşı duruşun biraz daha pasifize edilmesine yönelik bir operasyondur. Tüm işletme hakkına talipli olan şirketlerin arkasına baktığımızda da, bütünüyle sermaye yapılarının uluslararası firmalarca karşılandığı ve başta Dünya Bankası olmak üzere tümüne bu işletmeleri devralmaları konusunda krediler verdiği bilinmektedir; ama, şu anda Türk isimleriyle ortaya çıkmış olan bu şirketlerin çok kısa bir süre sonra gerçek yüzleriyle ortaya çıkacakları ve söylediğim senaryonun Türkiye'de uygulanmaya başlanılacağı bir dönem başlıyor, bu yüzden buna karşı çıkılması gerekiyor.

Biraz da, telekomünikasyon alanındaki konuya çok kısa değinmek istiyorum. Bugün telekomünikasyon; yani bilginin ve bilgiyi ileten altyapının önemini bilmem tartışmaya gerek var mı? Özellikle Clinton'nun ve Al Gore'nun iktidara gelirken Amerika'ya sundukları bir proje vardı, "biz Amerika'nın her tarafını bir bilgi ağıyla donatacağız ve bu ağlarla herhangi bir köydeki kişi bile oradaki bir istasyona gelerek karikatürize edilmiş haliyle rahatsızlıklarını orada bilgisayara bir operatör vasıtasıyla girecek ve merkezi bir hastaneden onun tedavisine yönelik bilgiler gelecek, eğer hastaneye yatması gerekiyorsa sadece hastaneye gidecek" gibi bir projeydi ve bu 200 milyar dolarlık bir projeydi. Bunun dünya genelinde uygulanmaya çalışıldığı artık bilinen bir gerçek. Bilgi toplumuna geçiyoruz, vesaire gibi birtakım senaryolarla sunulan aslında genel anlamda ki, bilginin belli tekeller arasında toplanması ve bunların pahalı bir şekilde, üçüncü dünya ülkelerine satıldığı bir döneme gidilmeye çalışılıyor. Türkiye'deki telekomünikasyon altyapısında bu anlamda satılmaya çalışılmasındaki temel gerçeklerden birisi de bu; yani, bilgiyi taşıyan altyapısının da belli ellerde toplanması ve buradaki devlet tekelinin kırılmasına yönelik temel bir yaklaşımdan söz edilebilir.

Bir diğer konu, yine bu konuyla doğrudan ilintili GSM'le ilgili uygulamalar. Burada da, bilindiği gibi Türkiye'de, Türk Telekom'un tekelinde giden bu uygulamalar geçtiğimiz yılın nisanında 1 milyar gibi komik bir değere, iki tane tekele devredildi. Burada da, baktığımız zaman Türkiye'deki aylık telefon görüşmesi 140 milyon dakikadır ve bunun parasal karşılığı da 40 milyon dolardır; yani, Türkiye 50 yıllığına 1 milyar dolara, 2 yıllık gelirine bunu uluslararası tekellere devretmiş durumdadır. Kablolu TV'de yine aynı şeyler söz konusudur; çünkü, burada da akıllı sistemlere geçiş söz konusudur. Ancak, bu teknolojinin Türkiye'ye girebilmesi için bu yapının da özelleştirilmesi koşulu konulmaktadır; yani, öylesi bir senaryo var ki hem enerji konusunda, hem telekomünikasyon konusunda Türkiye'nin elindekinin tümünü aldıktan sonra Türkiye'yi bir tüketici konumuna sokmaya çalışıyorlar. Bu da, tamda 1800'lerin sonundaki Osmanlı'nın konumu anlamına geliyor.

Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederim. Süremi aştığım için de özür dilerim.

Başkan

Teşekkür ederiz. Sayın Yusuf Buldu buyurun. Gemi Mühendisleri Odası'ndan aynı zamanda TMMOB Yürütme Kurulu Üyesi.

<u>Yusuf Buldu</u>

Gemi Mühendisleri Odası Temsilcisi, TMMOB Yürütme Kurulu Üyesi

Değerli Başkan; değerli arkadaşlar emperyalizmin şimdilik gözü aydın, Türkiye'nin tersanelerine girilmiştir, Akdeniz ve Ege'de tersane kalmamıştır.

Türkiye'nin kuru gemi inşaat kapasitesi 1.300.000 tondur. Tam kapasitesiyle gemi yapılması halinde elde edilecek gelir, Gelir ve Kurumlar Vergileri'nden 150 milyon dolar, ülkemize getireceği döviz miktarı 458 milyon dolar olarak hesaplanmaktadır. Böyle bir hamlenin yaratacağı istihdam 25.000 kişiyi aşmaktadır. Deniz yoluyla taşınan yükün, % 60'ı yabancı bayraklı gemilerle, % 40'ı Türk bayraklı gemilerle yapılmaktadır. Türkiye'nin dış taşımalar için yılda 1,5 milyar dolar dışarıya kaynak aktarması akıl almaz bir iştir. Gemi yapımında yatırım ve geri ödeme süresi 4 yıldır, diğer sektörlerle karşılaştırıldığında bu çok cazip bir yatırım modelidir. Ülkemizdeki sadece mevcut tersanelerin tam kapasitesiyle gemi yapması halinde 9-10 yıl içerisinde filomuz ikiye katlanır. Öyleyse neyimiz eksik? Tersanelerimiz mevcut ve hazır, pazar mevcut ve artacak, her yıl 1,5 milyar doları da dışarıya kaynak olarak aktarıyoruz. Bunlardan daha önemlisi modern teknolojiyi izleyen son derece nitelikli mühendislerimiz, teknisyenlerimiz ve işçilerimiz var. Eksik olan bağımsızlıkçı siyasi iradedir.

Cumhuriyet'le ilgili bir paragraf açmak istendiğinde günümüzle ilintili, kabotajın anlamını tarif etmemiz gerekiyor. Kabotaj, ülkemizin iki limanı arasındaki taşımaların yalnızca Türk Bayraklı gemilerle yapılması hak ve ayrıcalığıdır. Lozan Antlaşması'yla elde edilen bu hak 1 Temmuz 1926'da Kabotaj Kanunu olarak gerçekleşmiştir. Burada 33 aylık bir zaman aşım var, bu 33 aylık beklemenin nedeni ise, genç devrimci Cumhuriyet'in gereken altyapı ve tesisleri hazırlama ihtiyacıdır ve savaştan yeni çıkmış genç devrimci Cumhuriyet 3 yıldan daha kısa bir sürede, bugün çoğunu hâlâ kullanmakta olduğumuz, liman, depo, antrepo gibi tesisleri, hatta taşıma araçlarını hazırlamış, kabotaj hakkını kullanılabilir hale getirmeyi başarmıştır.

Tabii, bizim kendi sektörümüzün birtakım sektörlere de etkisi var. Bunları kısaca belirtelim: örneğin ulaşıma etkisi, 1950'lerden sonra küçük Amerika politikasıyla başlayan karayolu politikası, Türkiye'yi içinden çıkılamaz bir felaketin içinde bırakmıştır. Karayolları insan mezbahalarına dönüşmüş, başta denizyolu ve demiryolu gibi düşük maliyetli, konforlu, hızlı ve sağlıklı taşıma olanakları bir yana itilmiştir. Son 10 yılda, 75.000 insanımız hayatını kaybetmiştir. Taşımayla ilgili, bugün iç taşımalarda yüklerin 1.000'de 2'si denizyoluyla taşınıyor. Bunun da, yarısının kumcuların faaliyetinden oluşması bu yanlış politikaları gözönüne seren bir gerçektir.

Cumhuriyet devriminin başlattığı atağın tamamlanması birçok konuda olduğu gibi bu konuda da acil görevimiz olmalıdır. Denizi kullanmadan hak sahibi olan bir devlet, denizden yararlanmaksızın büyüyen bir ekonomi ve denize açılmadan uygarlığa açılan toplum görülmemiştir. Bu nedenle, net katma değeri yüksek, istihdam yaratıcı, döviz kazandırıcı, ulusal savunma sanayimize katkısı, gemi inşaat sektörünün ve denizyolu taşımacılığının geliştirilmesi ülkemiz için son derece hayatidir. Genç Cumhuriyet'in kısa zamandaki büyük eforu ve başarısı bizlere örnek olmalıdır.

Türkiye, gemi yapabilmeyi çoktan aşmıştır, bu ölmemeli geliştirilmeli, desteklenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Bu ulusal bir hedeftir. Deniz sektöründe taşımacılık, ulaşım; gemi yapımında kamucu anlayış rehber alınmalıdır. Deniz nakliyatının, denizcilik işletmelerinin, kamu tersanelerinin özelleştirme yoluyla talan edilmesine karşı çıkılmalı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı lağvedilmelidir.

Hepinize saygılar sunarım.

Başkan

Çok teşekkürler, Sayın Yusuf Buldu. Sayın Berrin Şenöz Gıda Mühendisleri Odası Başkanı, buyurun.

Berrin Şenöz

Gıda Mühendisleri Odası Temsilcisi

Sayın Başkanım; değerli katılımcılar, öncelikle ben de, çok kısa bir konuşma yapacağımı söylemek istiyorum. Herhalde salonda çok az kişi kaldı, 20-25 kişi kadar. 250.000 mühendis ve mimardan 20-25 kişinin şu anda salonda bulunması bizim açımızdan oldukça üzücü. Bence bu ülkenin en önemli problemlerinden biri, "bananecilik"; çünkü, bu yaklaşım ülkenin tüm politikalarına ve onların uzantılarına yansımaktadır.

Ben, sizlere biraz gıda ve gıda mühendisliğinden bahsetmek istiyorum. Bütün canlılar gibi insanoğlu da, varoluşundan bu yana beslenme sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Öncelikle gıda kaynakları canlıların ihtiyaçlarını karşılarken, bugün hızlı nüfus artışı gıda kaynaklarının sınırlı kalması, üretim artışının yeterince sağlanamaması gibi nedenlerle beslenme önemli bir sorun haline gelmiştir. Ekolojik dengenin bozukluğu, erozyon ve ormanların tahribinin artığı, doğal afetlerin üretimi düşürdüğü bölgelerde açlık ve yetersiz beslenme milyonlarca insanın ölümüne sebep olmuştur. Yeterli beslenme hakkı, hayatın kendisi kadar, temel bir hakkıdır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ve Dünya Gıda Konferansı'nda yer aldığı gibi herkesin açlık ve yetersiz beslenme sorunundan korunma hakkı bulunduğu tüm ülkeler tarafından kabul edilmiştir.

Anayasada, devlet halkın gereği gibi beslenmesinin teminin için gerekli tedbirleri alır denmesine karşın, halen dengeli bir beslenme yapılamayan ülkemizde tarım ürünlerinin diğer ürünlere kıyasla, kalite ve kantite bakımından tam anlamıyla değerlendirilemediği açıktır.

Ülkemizde bulunan yüksek tarımsal potansiyel ve uygun iklim şartları, ekonomik kalkınma için tarım sektörünün ve dolayısıyla bu sektörde üretilen bozulabilir nitelikte olan, tarım ürünlerini işleyerek dayanıklı kılan ve tüketime hazır hale getiren gıda sanayinin gelişmesini zorunlu kılmıştır. Aslında tarım ve gıda sanayinin önemi dünyada meydana gelen iklim değişiklikleri, tarım alanlarındaki azalmalar, çevre kirliliği, toprak yapısındaki değişmeler ve hızlı nüfus artışı gibi nedenlerle daha da artmaktadır. Endüstrileşmenin bütün alanlarda hızla ilerlemesi ve beslenme araştırmalarında kaydedilen ilerlemeler insanların beslenme alışkanlıklarında da değişimlere yol açmıştır.

Ekonomik alanda, kadınlardan üretici olarak daha çok yararlanılması sonucu ve daha boş zamana sahip olma gayesiyle, evlerde yemek hazırlamaya ayrılan zaman düşürülmeye çalışılmıştır. Ayrıca modern gıda bilimi ilkeleri besleyici ve aktif madde yönünden zengin, bitkisel ve hammadde arzındaki bölgesel ve mevsimsel dalgalanmalardan etkilenmeyen ve çok yönlü beslenmeyi öngörmektedir. Gıda endüstrisinde hammaddeler bilimsel yöntemlerle işlenerek, ışık, hava, nem gibi etkenler kontrol altına alınmakta ve önlenemeyen kayıplar aktif madde ilavesiyle karşılanmaktadır. Ayrıca, doğal renk maddelerinin bozulması önlenerek veya doğal pigment ilave edilerek gıdaların iştah açıcı ve çekici bir görünüm kazanması sağlanmaktadır. Besleyici değeri tam, dayanıklı ve çekici gıda maddeleri üretmek gıda sanayinin en önemli işlevidir. Kaliteli ve sağlıklı gıda maddesi; ancak, kaliteli ve sağlıklı hammaddeden üretilebilir.

Son yıllarda tarım ve hayvancılığın küçülmesine ve yasal olumsuzluklara rağmen gıda sanayi gelişimini sürdürmektedir. Planlı dönemler başında, kamuya ait 4 kombina, 15 şeker fabrikası, 2 süt fabrikasıyla ilkel koşullara bağlı, sınırlı sayıda özel işletmeden oluşan gıda sanayi Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı sonunda, 25 şeker fabrikası, 110 çay fabrikası, 232 et işleme tesisi, 1 200 pirim uygulanan süt tesisi, 604 un tesisi, 30 salça tesisi, 39 konserve tesisi, 23 sebze tesisi, 23 meyve suyu tesisi ve 94 bitkisel yağ tesisine ulaşmış durumdadır.

1990 yılında, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından gerçekleştirilerek yayınlanan gıda envanterine göre, 21.000 civarında büyüklü, küçüklü gıda işletmesi mevcuttur. Bugün bu rakam oldukça artmıştır. Bu tesislerin yüzde 50'sini un ve unlu mamuller, yüzde 15'ini süt ve süt mamulleri, yüzde 5'ini bitkisel yağ ve şekerli mamuller, yüzde 3'ünü et mamulleri, yüzde 4'ünü ise, çay, kuruyemiş, tuz, baharat ve alkollü içkiler oluşturmaktadır. Gıda sanayinin bu gelişimi bir dizi etkenle açıklanabilir; ancak, gıda mühendisliği bölümünün eğitime başlaması, gıda sanayinin gelişmesine ivme kazandırmıştır.

Türkiye'de gıda mühendisliğiyle ilgili ilk çalışmalar, 1970 yılında başlamış ve 1975 yılında Ege ve Hacettepe Üniversiteleri'nde gıda mühendisliği bölümleri kurulmuştur. Başlangıçta, beslenme ve diyabetik uzmanlarıyla karıştırılan ve gıdanın da mühendisi mi olurmuş gibi şüpheyle yaklaşılan gıda mühendisleri bugün yaklaşık 4.000 mezunu ile gıda sektöründe hizmet vermektedir. Tarım Bakanlığı'nın son yıllarda çıkardığı yönetmeliklerde gıda üretiminin artık bilinçsiz işçi ve ustabaşıları tarafından yapılması engellenmiş ve bu işin uzmanı olan mühendisler tarafından yapılması zorunlu hale getirilmiştir. Bugün gıda sanayinin, içinde bulunduğu altyapı, kaliteli hammadde, teknoloji ve pazar gibi birçok soruna rağmen bu gelişme bize güç vermiştir.

Cumhuriyet'in, ilk yıllarında Atatürk'ün emriyle kurulan birkaç fabrikadan ve imalathaneden ibaret olan gıda sanayi, bugün ülkemizin imalat sanayi sektörü içinde, istihdam kapasitesi bakımından üçüncü büyük sektörü haline gelmiştir. Ancak, bütün bunlara rağmen 1980'de, yüzde 103 oranında kendine yeten bir ülke olan Türkiye, bugün gıda ithal eden bir konuma gelmiştir. 1990'da gıda sanayi ve yan ürünleri ihracatı 844 milyon dolar iken, ithalatı 1 milyar 50 milyon dolardır. 1989'dan, 1990'a kadar ithal edilen 21 kalem ürün, 516.000 tondan yüzde 140 artışla, 1 milyar 243.000 tona ulaşmıştır. Tüm bunlara rağmen gıda sanayi kendi iç dinamik süreçleri ile varolan sorunların üstesinden gelecek kapasitededir. Teşekkür ediyorum.

Başkan

Teşekkürler. Ethem Torunoğlu Çevre Mühendisleri Odası Başkanı, buyurun.

Ethem Torunoğlu

Çevre Mühendisleri Odası Temsilcisi

Merhaba, gecikmiş bir merhaba; toplantıya biraz gecikmeli katıldım, özür diliyorum. Herhalde konuşmalar alfabetik sırayla gidiyordu; ama, biz bu saatlerde söz alabildik. TMMOB'un genç ve dinamik Odalarından biri olan, Çevre Mühendisleri Odası adına hepinizi sevgilerle selamlıyorum.

Kısaca 10 dakika içerisinde size çevre sorunları, çevre mühendisliği ve Çevre Mühendisleri Odası'nın duruşu ve konumu anlamında özet bilgiler vermeye çalışacağım.

Genelde bu işin uzmanları çevre sorunlarını, sanayi devrimine kadar götürüyorlar. Gerçekten sanayileşme ile birlikte kâra dönük hızlı bir kalkınma ve kapitalistleşme süreci çevre sorunlarının da ilk çıkış noktasıdır. Tabii ki bu toplantıda, cumhuriyet ve cumhuriyet sonrası birikimleri tartıştığımız için ben de, bu bölümle sınırlı kalmaya çalışacağım.

1923 sonrası, planlı kalkınma arayışları tabii ki Türkiye'de bir dinamizm yaratıyor, gerek sanayi sektöründe, gerek kentlerde; ama, bu arayışlar özellikle 1950'lerden sonra bir kesintiye uğruyor ve -işte biraz öncede birçok konuşmacının ifade ettiği gibi- küçük ABD olma özlemi, hızlı bir sanayileşme; ama, o anlamıyla da çarpık bir

kalkınma Türkiye gündemini günümüze kadar belirliyor. Bu dönemde, özellikle iç göç ve hızlı bir kentleşme yaşıyoruz. Bunların çevre sorunlarıyla olan bağını da biraz sonra aktarmaya çalışacağım. Bu arada dünyadaki durum nedir? Dünyada da tabii ki farklı bir gelişim süreci var; örneğin Avrupa'ya baktığımızda 1960'larda İngiltere'nin, Almanya'nın çevre sorunlarıyla karşılaştığını görüyoruz. Örneğin; Londra'da hava kirliliği problemi gündeme geliyor; ama, dünya ulusları da sonuçta, "çevre sorununu bir şekilde çözeriz, öncelikle bizim gelişmeye, kalkınmaya ihtiyacımız var" diyorlar. Gelişme, kalkınma birazcık paraya endeksli; yani, o gelişme tanımı çok da doğru bir tanım olarak görülmüyor, ta ki, 1970'lere kadar bu süreç böyle gidiyor.

70'lerde, özellikle dünyanın zenginler kulübü olarak ifade edilen, Roma Kulübü'nün raporuna kadar belki de, şöyle bir benzetme yapılır, Türkiye'nin TÜSİAD'ı gibi bir kulübe, bir rapor hazırlatıyor, dünyanın gelişmiş ülkeleri Roma Kulübü ise raporunda korkunç kötümser bir tablo çiziyor; "eğer dünya bu hızla kalkınmaya, gelişmeye devam ederse dünyanın sonunun çok yakın olduğunu söylüyorlar ve raporlarında sıfır büyümeyi öneriyorlar", tabii bu bir şok yaratıyor. Özellikle bu raporu hazırlatan kapitalist ülkeler açısından bu şoku atlatmak anlamında hemen dünya ulusları, Birleşmiş Milletler'in şemsiyesi altında bir araya geliyorlar, 1972'de Stockholm'de çevre ve insan adı altında bir konferans yapıyorlar, tabii Türkiye o dönemde bunların çok uzağındadır. Bu konferansı bir iki gazeteci izliyor, daha sonra da bu kişiler çevre alanında uzman oluyorlar. 1972'deki çevre ve insan konferansından sonra, şu anda halen Türkiye'yi yöneten birtakım insanlar, örneğin; o zamanlar MC Hükümetleri'nin Başbakanı olan insan -hepiniz biliyorsunuz, bizlerden daha iyi biliyorsunuz yaş olarak- yine Türkiye'yi yönetiyorlar o dönemde ve bizim fabrikalarımızın dumanı tütmeli anlayışı ile "muhakkak fabrikalarımız çalışmak zorunda, çevre bizim için lükstür, biz gelişeceğiz, kalkınacağız, ya da bir başka açıdan yollar yürümekle aşınmaz falan" diyorlar, klasik laflarını söylüyorlar ve Türkiye, böylece bu sürece seyirci kalıyor.

1978'lerde Türkiye'de, çevre adına mütevazı bir çalışma oluyor ve Başbakanlığa bağlı bir çevre örgütlenmesi, Çevre Müsteşarlığı kuruluyor; ama, bu da çok yeterli değil. 60'larda başlayan kalkınma planlarında kent ve çevre adına bir iki cümle, bir iki paragraf görüyorsunuz ve ta ki 1980'lere kadar bu konuda bir şey yapılmıyor. Ne hazindir ki, ilk kez 1982 Anayasası'nda, çevre hakkından söz ediliyor, o da herhalde yanlışlıkla, bir tercüme yanlışlığı sonucuna

giriyor! Anayasa'nın 56. maddesi, Anayasa'daki birçok yanlışlığa rağmen 56. madde bir çevre hakkı kavramından söz ediyor. Tabii ki bu da, yıllar içerisinde bizim çevre alanındaki mücadelemizde bir mihenk taşı oluyor, birçok mahkemede, birçok davada Anayasa'nın bu 56. maddesini hep dile getiriyoruz.

Bu arada, dünyada ne oluyor? Dünyada hızla bir tartışma var. Örneğin kentli hakları konusunda birtakım tartışmalar var, Yerel Yönetimler Özerklik Şartı imzalanıyor, Akdeniz Eylem Planı gündemde, yine özellikle Norveç'in başı çektiği birtakım toplantılar oluyor ve "ortak geleceğimiz" diye bir kavram ortaya atılıyor. Dünya ulusları bunları tartışıyor ve bu tartışmalardan sonra Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Programı (UNEP), 1992'de Rio Zirvesi'ni topluyor. Bu zirveye, bu sefer Türkiye büyük bir heyetle ve üst düzeyde katılıyor, Cumhurbaşkanı, Başbakan düzeyinde katılıyor; fakat bu konferansın ilginç bir yanı var; 72'de yapılan bu konferansın, 20. yıl dönümü olarak adlandırılan bu konferansta, konferansın ismi değişiyor, "çevre ve insan konferansından" "çevre ve kalkınmaya" gidiyoruz; yani, başlangıçtaki o ilk çıkış noktasındaki doğru yaklaşım, doğru felsefe geriye gidiyor; yani, çevre ve kalkınmanın uyumlaştırılması kaygısı gündeme geliyor. Bu da, aslında kapitalist dünya devletlerinin, dünya uluslarının sürdürülebilir kalkınma kavramına yükledikleri misyonu ortaya koyuyor. Kendileri için sürdürülebilir bir kalkınma; ama, dünyanın diğer ülkeleri için, az gelişmişler için, gelişmekte olan ülkeler içinse sürdürülemez bir kalkınmanın teorisi çiziliyor. İnsanı ve doğayı dışlayan bir anlayış ortaya koyuluyor. Çevre hakkı ve gelecek kuşaklar için dünyanın durumu unutuluyor/unutturuluyor...

Biz ise, iç kavgalarımızla, acaba çevre bizim için lüks müdür, Çevre Yasası'nı nasıl deleriz gibi birtakım tartışmalarla dünyadaki bu gelişmeleri takip edemiyoruz ve örneğin, bu arada Rio'da aslında çok önemli birtakım belgeler gündeme geliyor. Bunlardan bazıları Gündem 21, Biyolojik Çeşitlilik, İklim Değişikliği gibi anlaşmalar. Henüz Türkiye'de doğru dürüst ne yazık ki çevirisi bile yapılamadı; ama, sadece şundan söz etmek istiyorum; Gündem 21'in, gerek gelişmiş ülkelere, gerekse azgelişmiş ülkelere yüklediği birtakım sorumluluklar var. Örneğin, bunlardan bir tanesi altyapıyla ilgili. Ben süre kısıtlı olduğu için burada notlarının tamamını aktarmayacağım; ama, yalnızca Türkiye'deki altyapı olayına baktığınızda, İller Bankası, verilerine baktığınızda bizim meslek alanımızla ilgili konuları irdelediğimizde su ve kanalizasyon yatırımlarının çok çok kötü noktalarda, yetersiz

olduğunu görüyorsunuz; yani, içme suyu temini, korkunç bir durumdadır. Bugün bırakın içme suyunu, kullanım suyunu dahi sağlıklı bir biçimde veremediğimiz kentler, beldeler var -bunların rakamlarına girmek istemiyorum- yine atık su şebekesine ve atık su tesisine sahip olmayan kentlerimiz var, bunlar büyük kentler. Bu anlamıyla düşündüğünüzde, Gündem 21'e dönüyorum, Gündem 21; az gelişmiş ülkelere şunu söylüyor "2005 yılına kadar atık sularınızın yüzde 50'sini arıtacaksınız, 2025'te de tamamını arıtacaksınız" diyor. Şu anki yaklaşımı, şu anki politikaları düşündüğünüzde, Gündem 21'in öngördüğü 2005-2025 rakamlarına ulaşmanız hayal gibi görünüyor.

Bunun dışında, Türkiye'de son dönemde madencilik ve enerji sektöründe yaşanan diğer arkadaşlarımızda aktardı- talanı, rantı görüyoruz. Türkiye'nin yeraltı ve yerüstü kaynakları hızla tüketiliyor, bu arada doğa tahrip ediliyor. Bu anlamda çok güncel, çok popüler olan bazı sorunlar ortaya çıkıyor; Bergama'da uluslararası bir firmanın, Eurogold'un altın madenciliği işletmeciliği konusu gündemde yine Akkuyu'da nükleer lobinin, nükleer santral yapma planları gündemde ve tüm bunları tartıştığınızda, değerlendirdiğinizde, emperyalizmin anayasasıyla, MAI ve MIGA'yla karşılaşıyorsunuz. Gerçekten çevre hukukunun, bizlerin, TMMOB ortamının dışlanmaya çalışıldığı bir süreçte karşımıza "yeni dünya rezilliği" çıkıyor. Buna karşı da, gerçekten herhalde kirlenmemiş tek direniş mevzilerinden birisi de burası; yani, sayımız az belki, olanaklarımız çok sınırlı; ama, bu umutsuz olmamayı gerektiriyor yine de...

Sorunları sınırlarsak, ormansızlaşmadan, erozyona, hava kirliliğinden, toprakların yok olmasına kadar birçok konu var ve benim burada, özellikle derinleştirmek istediğim bir konu da şu; Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)denilen bir olay. ÇED birçok meslek grubunu ilgilendiren bir konu; yani, herhangi bir yatırım için, yatırımcının alması gereken bir rapor, bir onay, bir deri fabrikası içinde, bir termik santral içinde, bir gayri sıhhi bir müessese için de çevresel etkilerin araştırılması gerekiyor; ama Türkiye'de bu gerek mevzuatı ile, gerek uygulaması ile tam bir sorun yumağına gelmiş durumdadır. Mühendisler ve mimarlar, bu alandan tamamıyla dışlanmış, bu bir pazar, rant alanı haline gelmiş durumda ve işin ehli olmayan insanlar çevresel etki değerlendirme raporlarını hazırlayarak büyük paralar elde ediyorlar. Bunlar arasında, tabii ki meslektaşlarımızda bunlara zaman zaman olanak tanıyor; ama, sonuçta TMMOB'un önümüzdeki süreçlerde özellikle bu çevresel etki değerlendirmesi sürecine ilgili

meslek odalarıyla müdahil olması gerekiyor; çünkü, bu gerçekten ileriki dönemlerde hep karşımıza çıkacak bir sorun olacak; yani, bir enerji santralının yapımını üstlenen firma, şunu rahatlıkla söyleyebiliyor "ÇED raporunu yaptık ve ÇED raporu olumlu". ÇED raporunu nasıl yapıyorlar; birtakım "bilim adamlarıyla" anlaşmalı, uzlaşmalı bir raporu hazırlıyorlar, önce bu rapor Çevre Bakanlığı'nda pek kabul görmüyor; fakat Çevre Bakanlığı'na son dakikada bir telefon geliyor, "yahu, burası bizim seçim bölgemiz bu yatırımı yapalım" diyorlar. Bir gün içerisinde rapor olumlu bir noktaya geliyor ve ertesi gün de örneğin Fırtına Vadisi'nde hidroelektrik santralının temeli atılıyor, 2.000 tane ağaç kesiliyor, duyarlı insanlar ayağa kalkıyor, yöre halkı ayağa kalkıyor, "karşınızda ÇED Raporu ve bazı "teknik raporlar", Çevre Bakanlığı'nın onayı var". Böylece bir açmazda kalıyorsunuz ve bu raporu hazırlayanlar da ne yazık ki mühendisler...

Sonuçta, 75. yılda söylenecek çok söz var, çevre sektöründe, çevre mühendisleri belki 80'lerin bir meslek grubu, 80 sonrasında ilk mezunlarını vermiş bir meslek grubu; ama, bu sorun yumağıyla uğraşan insanlar olarak gerçekten geriye dönük ve ileriye dönük söyleyecek çok sözümüz var. Sadece şunu belirtmek istiyorum, geçtiğimiz aylarda 75. yıl kutlamaları nedeniyle aslında şu yaşadığımız sorunun asıl kaynağı olan birtakım kişilerin, birtakım anlayışların, Onuncu Yıl Marşı'yla 75. yıl kutlamalarını öne çıkardığını gördük. Onuncu Yıl Marşı'nın bir yerinde de şu söyleniyor, **"demir ağlarla ördük anayurdu"**... Bakıyorsunuz, bu marşı en gür sesle söyleyen birtakım yöneticiler TOYOTASA Fabrikası'nın kurdelesini kesen insanlar; yani, birinci sınıf tarım arazisini peşkeş çeken insanlar. SEKA Fidanlığı'nı, hukuka rağmen, ÇED raporu olmamasına rağmen KOÇ-Ford ortaklığına peşkeş çeken insanlar ve Karadeniz'de otoyol projesinin hayata geçmesi için "çırpınan" insanlar, son otoyol ihaleleriyle Batı Anadolu Havzası'nı yok etmeye çalışan insanlar da aynı siyasiler değil mi; yani, bir riyakarlık, bir ikiyüzlülük var. Bunu her yerde teşhir etmek sorumluluğu ise, halkın hizmetinde olduğunu yıllardır dile getiren mühendis mimarlarda, yani bizlerde. Hepinizi sevgiyle selamlıyorum.

Başkan

Teşekkürler Sayın Torunoğlu. Sayın İsmail Küçük Meteoroloji Mühendisleri Başkanı, buyurun.

İsmail Küçük

Meteoroloji Mühendisleri Odası Temsilcisi

Arkadaşlar, merhaba, hepinize Meteoroloji Mühendisleri Odası adına saygılar sunuyorum. Cumhuriyet'in 75. yılında ben de sizlere isterseniz biraz havadan sudan bahsedeyim. Cumhuriyetimiz'in 75 yılında anlattıklarımız ya da anlatmayı beceremediklerimizi on- onbeş dakikada sizlere sunmaya çalışacağım.

Şimdiye kadar konuşan bütün arkadaşlar kendi sektörleri ile ilgili olarak demirden, makineden ve benzeri elementlerden, malzemelerden söz ettiler. Bu arada havanın ve suyun gazabına uğrayan yüzlerce insanımız yaşamını yitirdi, sakat kaldı ya da maddi kayıplara uğradılar. Bende sizlere havadan ve sudan söz etmek istiyorum.

Neden meteorolojik parametrelere bağlı olarak oluşan can ve mal kayıpları bu derece fazla? Bu konularda meteorolojik hizmet verenler bu kayıpların en aza indirilmesine yardımcı olabilirler miydi?

Bildiğiniz gibi, meteoroloji 75 yıl ile sınırlı değildir. En eski bilim dalı meteorolojidir. Yerküremizde canlı yaşam olmadan önce de meteoroloji vardı. Canlı yaşamı meteorolojik koşullara ve bu koşullara bağlı olarak oluşan klimatik alanlarda başlamıştır. Demek ki, öncelikle

bizler canlı yaşamının varlığını ve gelişimini belirleyen ve yönlendiren koşullara bağlı olarak kendimizi planlamalıyız. Nedir bu planlama? İşte bu noktada; bizim doğaya direnmek değil, onunla barışık yaşayabilmek için onu tanımak, kurallarını belirlemek ve ona göre davranmamız gerekiyor. Bu davranış kurallarının belirlenmesi, evimizden çıkarken giyeceğimiz giysimizden başlar ve yaşadığımız ya da yaşamaya çalıştığımız konutlardan, otoyollardan, şehirlerimizden, tarım alanlarımızdan, seyahatlerimizden, tatil yapmak istediğimiz yerlerden, denizlerimizden, havamızdan, toprağımızdan kısacası bedenimizle temas halinde olan hava ve onun bileşenlerine göre yapılmalıdır.

Zamanımızda yaşadığımız en büyük sorunlar hava kirliliği, su kirliliği ve atmosfere bağlı olarak yaşanan doğal afetlerdir. Nedir bu doğal afetler? Hava kirliliğinden oluşan ölümler ve buna bağlı olarak nefes almadığımız fakat ölmeyi beceremediğimiz koşullar. Ya da bir gece şehirlerimizin merkezinde evimizde yatağımızda yatarken yağmur sularının altında kalmamız ve her şeyimizi yitirmemiz. Veya seyahat halinde iken kar çığı altında kalmamız ve benzeri durumlar. Bu örnekleri çoğaltabiliriz.

Şimdi bakın tarihin birinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "hava çarşaf mı ki, kirlensin" diyorlardı. Hava kirlenir mi? Sıra suya gelince, "ne kadar pislik varsa alır götürür" diyorlardı. Bu sadece TBMM de mi deniyordu? Bütün dünya da birileri bunu böyle yapıyordu ve yapıyorlarda. O suya atılan pislikler, bugün bizim boğazımıza, havaya saldığımız pislikler ise cigerlerimize tıkanmaya başlamıştır. Belki de birbirimizi bu nedenle anlayamıyoruz. Ya da doğa, bizleri bu yaptıklarımızdan dolayı duyamaz duruma gelmiştir. Kendimizi duyurmak için belki de doğanın kulaklarını ve gözlerini temizlememiz gerekiyor diye düşünüyorum. Kulakları duymayan ve gözleri görmeyen doğa bunca gürültü içerisinde farkına varmadan bizlere zarar veriyor. Belki de bizlerin doğanın ayakları altından çekilmemiz gerekiyor. Bütün bunları en ince ayrıntıları ile değerlendirmek ve yaşamak gerekir. Düşünmemiz gerekir demiyorum, bunları yaşama geçirmemiz gerekir diyorum.

Cumhuriyet'in 75. yılında genel bir sözü hatırlatmak istiyorum. Mustafa Kemal demiş ki; "eğer bağımsız olmak istiyorsanız, önce yargınızı bağımsız hale getirmeniz gerekiyor". Bu anlamda 75 yıl sonra ne oluyor; en son yapılan ya da yapılmaya çalışılan çok taraflı yatırım anlaşmaları ile birlikte yargı elden gidiyor. Peki bu meteoroloji alanında nasıl?

Bizler bir yerlerde konuşurken , bunlar yine bizim anlayamayacağımız şekilde bir şeyler söyleyecekler diyenlerle karşılaşmaktayız. Oysa ki meteoroloji alanındaki bilimsel çalışmalar çok eskilere gider. Bu konuda Tales'in çalışmalarına rastlanmaktadır. Hatta bazı tanrılar bile Meteoroloji ile ilgilidir. Meteoroloji felsefi tartışmalarda yerini almıştır. Ya da meteorolji felsefi tartışmalara yön vermiştir diyebiliriz. Doğada yaşayarak gördüklerimiz ile birlikte tartışmayı ve öğrenmeyi gördüğümüz bir alandır.

Yaşamın her alanında var. Peki meteoroloji ve meteoroloji mühendisliği nedir? Havanın suyun da mühendisliği mi olur?

Şimdi önce bazı başlıkları hatırlatmak istiyorum. Meteorolojide nasıl hizmet verebilirsiniz? Herkesin bildiği bir başlığı söylüyorum, meteoroloji ne yapar? Hava tahmini yapar. Bu tahmine bağlı olarak diğer atmosferik bilgilerden yararlanarak hava kirliliği oluşmadan önce kirliliğin oluşabileceğine ilişkin erken uyarıda bulunabilir. Tarımsal alanda bölgesel olarak tarımsal üretimler için don ve kuraklığa ilişkin bilgileri önceden verebilir. Meteorolojik parametrelere bağlı doğal afetler ya da başka bir ifade ile zorunlu afetler konusunda önceden uyarılarda bulunabilir. Bütün canlıların günlük yaşamlarını kolaylaştıracak olan atmosferik bilgileri halkın anlayabileceği şekli ile onların hizmetine sunabilir. Önce "hava tahmini nedir?" sorusu üzerinden başlamak istiyorum.

Ülkemize bakarsanız, herkes çarşıya giderken şemsiyemi yanıma alayım mı ya da ceketimi, paltomu giyeyim mi, giymeyeyim mi diye meteorolojiye ihtiyaç duyar.

Aslında hava öngörüsü, sadece ceket giymek çıkarmak için değil, (elbette ki bu konuyu da kapsıyor) fakat tarımsal üretimimizden, ulaşımımıza , turizme, rüzgar ve güneş enerjisine, şehirleşmeye ve benzeri alanlara hizmeti gerekir.

Ama, şunu söyleyeyim, Türkiye'de bu yapılamıyor, Türkiye'de yapılan ya da yapıldığı söylenen hava öngörüsüdür. Başka bir anlatımla; örneğin hava tahminleri tamamen İngiltere'ye bağımlı bir haldedir; Salona girerken arkadaşlar kıravatıma baktılar ve bu İtalyan malı dediler. Bunu hangi cesaretle giyiyorsun(!), biz bu aralar İtalyayı protesto ediyoruz dediler. Ülkemizin her yanında İtalyan mallarına karşı bir protesto eylemi gelişmektedir. Son günlerde ülkemizde belli bir hareket gelişiyor, dediler ki: "Kravatını yakarlar(!), bu aralar, şu

malzemeleri tüketmeyiz ha İtalya kendine gel" dediler. Dedim ki: Acaba İngiltere, 'Türkiye kendine gel' derse, Türkiye'de yapamadığımız; Avrupa orta vadeli hava tahminleri merkezine bağlı olarak yapılmakta olan hava tahminleri; yani, belli bir noktaya getiremediğimiz hava tahminini yapabilecek miyiz?" Kısaca meteorolojik hava tahmini yapabilmek için coğrafyamızı kaplayan bütün lokal verilere dayanarak hava öngörüsü yapabilir miyiz? Hava öngörüsü elbetteki dar bir bölge dikkate alınarak yapılamaz. Yeterli büyüklükteki cografyanın bilgilerinden yararlanılarak yapılabilir. Peki bu güne kadar coğrafyamıza ait hangi hava tahmin modelini geliştirdik? Bugün yapılan hava tahmini Avrupa orta vadeli hava tahminleri mekezinden alınan bilgi ve dokümanların yorumlanması ile yapılır. Bu nedenledir ki; işte evinizden çıkarken yanınıza aldığınız semşiyeniz ve fazladan giydiğiniz ceketiniz size yük olur sizleri terletir ve hasta olursunuz. Ya da bunları almadan çıkınca tersi oluşumla yine benzeri olumsuzlukları yaşarsınız. Bir başka alanda, tarımda ürünleriniz bir günde yok olabilir. Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Yani kafanıza her an bir şeyler düşebilir...

Biz, burada bir şeyin kopyalamasını yapmaya çalışıyoruz, onu bile beceremiyoruz, becerdiğimiz söyleniyor; Berceriyoruz dedikleri, teknik kadrolarda bulunan görevliler, bürokratlar siyasilere ve bazı önemli günlerde bilgisayar yazılımlarını kullanarak bazı resim,fotoğraf ve haritaları değişik boyutları ile sunarak bir şeyleri yapılıyormuş gibi göstermektedirler. Buna da bizler inanıyoruz. Ya da inanması gereken siyasiler inanıyorlar. Kısacası bizler teknolojiyi bu şekilde kullanıyoruz.

Geçen hafta üç gün devam eden Hidroloji Sempozyumu, bir panelle birlikte sona erdi. Bu sempozyumun açılışına, devlet bakanı geldi ve suyun ne kadar önemli olduğunu söyledi bende orada anladım, bilmiyordum(!) Bakan geldi, söyledi anladım; ama, o konuda bügün meteoroloji alanında yapılması gerekenleri dinlemeden gitti. Bugüne kadar hep böyle olmuştur, siyasiler gelirler ellerine verilen metinleri okurlar ve bizleri dinlemeden giderler. Basında konunun önemine ilişkin bilgileri yetkililerin metinden anladığı şekli ile aktarmaya çalışır. Ya bizler ne yapalım? Elbetteki yapacaklarımız var, yapıyoruzda, fakat bıkmayalım, bıkmamalıyız, halk bizden bir şeyler bekliyor.

Su, dünyada en önemli maddelerden birisidir. Herkes öyle diyor. Ülkemiz bu konuda kendisine yetebilen bir ülkedir. Fakat su zengini bir ülke değildir. Öncelikle bunun bilinmesi gerekiyor. Su kaynaklarımızın korunmasına özen göstermemiz ve suyumuzu

ekonomik olarak kullanmamız gerekiyor. Suyu ekonomik olarak kullanmak demek suyu kontrol altına almanızı da gerektirir. Bunun için suyun yüzeysel akışını ve bu yöndeki hareketini öncelikle meteorolojik parametrelere sahip olduğunuz sürece planlayabilirsiniz. Yani 1mm'lik yağışı tanıyarak ve 0,1 mm lik yağışları ölçerek yapabilirsiniz. Bu konuda yeterli ölçümler yapılamamaktadır. Bunun bir örneğini daha geçtiğimiz günlerde Batı Karadeniz taşkınında ve son olarak da-elbette ki son değil- Sürmene Beşköy'de görük. Sözünü ettiğimiz veriler dikkate alınmadan rastgele oluşturulmuş yerleşim alanları ve genel olarak kullanıma açılmış olan alanları ülkemizde her bölgede görebilirsiniz. İşte sonuç bu. Peki bu taşkınları hangi yağışların oluşturduğunu biliyor muyuz? Hayır bilmiyoruz. Yani bundan sonra bu bölgede oluşturacağımız her türlü yerleşim için aynı sorunları dikkate almak zorundayız. Bu veriler olmadan yeni planlamaları yapacağız ya da yaptıracaklar. Benzeri olaylar tekrar tekrar yaşanacak. Biz bugün Beşköy'ü ortadan kaldıran yağışın ne olduğunu bilmiyoruz. Fakat bilmemiz gerekiyordu. Şehirleşmenin etkin olduğu bölgelerde bu parametrelerinde özellikle izlenmesi gerekmektedir. Maalesef bundan da yoksunuz. Meteoroloji mühendisleri olarak bu konuda yapılması gerekenleri anlatamadık. Bunu beceremedik herhalde. Ya da kimse anlamak istemedi.

Şehirleşme, kontrolsuz yakıt kullanımı ve kendi başına bırakılmış başıboş plansız ulaşım havanın kirlenmesini hızlandırmıştır. Meteoroloji mühendisleri olarak hava kirlenmeden önce bölgesel olarak havada kirlilik konsantrasyonunun sınır değerlere ulaşacağını önceden bilebiliriz. Peki bunu nasıl biliriz? Ebette ki atmosferik verileri izleyerek ve mühendisce yorumlara tabii tutarak. Kısacası bölgesel olarak, örneğin Ankara, Erzurum, İstanbul ve diğer yerler için bir hafta öncesinden havada kirleticilerin yoğunlaşıp yoğunlaşmayacağı hakkında bilgi verebiliriz. Bu bilgilere göre, kirletici kaynakların kontrol altına alınarak canlı yaşamını yok etmesi ve zarar vermesi önlenebilir.

Öncelikle insan aktivitelerinin yoğun olduğu bölgelerde kar çığı ve yerleşim/tarım alanları için taşkın ve sel öncesinde uyarılarda bulunabilir. Günümüzde çoğu yerleşim alanları dere yataklarına yapılmıştır. Bu alanlar her an sel ve taşkın etkisinde kalacak alanlardır. Bu çarpık yapılaşma sular altında kalmaması gereken alanların sular altında kalmasına neden olmaktadır. Örneğin, bir dere yatağına yapılmış olan kocaman beton yığınları ekstrem yağışlarda suyun önünü kapatarak dere yatağının üst kısımlarında bulunan tek katlı yaşam alanlarını sular

altında bırakmaktadır. Hatta buralarda insanlarımız yaşamını yitirmektedir. Benzer yapılanmalarda aynı duruma neden olmaktadır. Bunun en basit örneklerini Ankara'da yaşadık. Şehirde gece evinde uyumakta olan vatandaşlarımız yağışlardan oluşan akışın evlerine dolması sonucu yaşamını yitirmişlerdir. Bu alanlarda haksız bina yapanlarda özellikle büyük medya kuruluşları kendi bodrumlarındaki suları göstererek sorumlu aramaktadırlar. Oysa bu olayların asıl sorumluları kaçak yapılan gökdelenlerdir. Hatta daha çok olayın doğrudan sorumlusu olmaktadırlar. Bunlar görülmüyor. Ya da bunların gizlenmesi için gerekli her şey ustaca yapılıyor. Bunun asıl nedeni böyle bölgelerde meteorolojik parametrelerden olan yağışın bölgenin coğrafyası ile birlikte dikkate alınmayışı ve mühendisce veya mühendislerce yorumlanmayışıdır.

Her hangi bir turizm bölgesinde trilyonların yatırıldığını görüyüruz ve biliyoruz. Elbetteki turizm alanlarımız olacak, buralar insanların hizmetine sunulacak. Fakat amaç sadece para kazanmak idealini taşımamalıdır. Sadece para kazanmak ideali taşıyınca çok daha farklı durumlar ortaya çıkmaktadır. Bir tanesi doğanın katlidir. Fakat ben bu konuya burada girmeyeceğim. Bu alanlarda insanların nasıl katledildiğinden söz edeceğim. Her hangi bir yatırımda olayın özüne insan yerleştirilirse bütün planlar ona göre yapılır. Başka şeyler yerleştirilirse ona göre yapılır. Bir insan tatil tapmak için bir başka bölgeye gidecek ise, o bölge hakkında bilgilendirilmesi gerekir. Bu bilgilerin ilk başında meteorolojik bilgiler gelir. Çünkü canlı yaşamı meteorolojik parametrelere birebir bağlıdır. Örneğin, astım ve benzeri bir rahatızlığı olan kişi gideceği bölge için havadaki nem ve sıcaklığı bilmelidir. Çünkü sıcaklığının nemle birlikte birleşmesi termometrenin gösterdiği hava sıcaklığından daha fazla etkisi olmaktadır. Yani tatil yapmak için gittiğiniz bölge sizlerin karşısına farklı bir işkence alanı olarak çıkabilir ve hatta hastalığınıza bağlı olarak yaşamınızı yitirebilirsiniz. Başka bir örnek olarak tatil bölgesinde denize girerken güneş şiddetini dikkate almalısınız ve ona göre hareket etmek zorundasınız. Güneş şiddeti sözünü ettiğimiz diğer meteorolojik parametrelerle aynı anda etkili olunca öldürücü olabilir. Ayrıca, bir kayak merkezinde olduğunuzu düşünün. Her an kar çığının altında kalabilirsiniz. Peki bu konuda ne yapılabilir? İşte bu konuda da önceden tedbir almak mümkündür. Kar harekete geçmeden önce veya böyle bir tehlike varsa gerekli önlemler almak mümkündür. Bu önlemler aktif ve pasif olarak iki şekildedir. Bunların ayrıntısına girmeyeceğim. Burada anlatmak istediğim şu. Bunca paralar harcanarak yapılan

yatırımların yanında çok küçük yatırımlarla yani o yatırımların durumuna göre bazı yerlerde yüzde birini bile tutmayacak yatırım ve araştırmalarla önlem almak mümkündür.

Neye göre biliriz? Belli kaynaklar vardır, -ona girmiyorum- biliriz. Türkiye'de bu yapılıyor mu; yapılmıyor, yapılacak mı; yapılmayacak, ne zamana kadar; olayın öznesi insan olana kadar yapılmayacak. Peki ikincisi nedir; klimatolojik iklim değişikliğidir.

Meteorolojinin alanlarından bir taneside klimatolojidir. Yani iklim. Lokal iklim ve iklim değişikliği dünyanın gündemini meşgul etmektedir. Yaşamımızda en önemli ve temel girdilerinden bir tanesi gıdadır. Dünyamızın bazı bölgeleri gıda sıkıntısı ile karşı karşıyadır. Ülkemiz bügün kendine yeten ve yetebilecek bir ülkedir. Her ne kadar son günlerde İtalya'dan ithal ettiğimiz sebzeleri tepki olarak dökmekteysek de, biz kendimize yeterliyiz. Fakat bu konuda alt yapının oluşturulduğunu söylemek mümkün değildir. Her tarımsal ürün farklı iklimlerde yetişir. Her tarımsal ürün bilinmeli, tanınmalı ve onların yetiştirilebileceği alanlarda belirlenmelidir. Bu konuda yeterli hizmet ancak atmosfere ait bilgilerin bilinmesi yani ölçülmesi ve mühendisce yorumlanmasıyla belirlenebilir. Bu konuda yeterli ölçüm ağına sahip değiliz bunun bilinmesi gerekiyor.Kısaca ürünleri ve coğrafik bölgelerimizi en küçük birimlerine kadar tanıyabilmeliyiz. Bu konularda da eksikliklerimiz oldukça fazladır. Kısaca çok yetersiz durumdayız.

Tarımsal üretime ikinci hizmet ise, tohum toprağa atılmadan önce başlar ve hasat sonuna kadar devam eder. Bu ürünlerimizin dondan ve kuraklıktan etkilenmesi ile başlar ve sulama için gerekli olan su ihtiyacı ile devam eder. Bugün bunların hiç birisi yapılamamaktadır. Zaman zaman resmi dillerden yapıldığı söylenmektedir. Bu konuda hizmet verilememektedir ve bu yapı ile de yapılması mümkün değildir.

Her yıl yüzlerce hektar ormanımız, yangınlar sonucu yok olmaktadır. Bu konuda yetkililer şu kadar tanker uçak kiraladık, yangınlara müdahale edebileceğiz demektedirler. Fakat bir konu tam anlamıyla bilinmemekte ve anlaşılmamaktadır. Sağlık alanında yapılması gereken işlerden birincisi koruyucu hekimliğin yaşama geçirilmesidir. Bu konuda da önceden koruyuculuk görevleri sonucu bazı konular yaşama geçirilebilir. Bunlar önceden yangına ait verilerin belirlenmesinden geçer. Bu da öncelikle tutuşma sıcaklığının belirlenmesinden ve ona yönelik tedbirlerin alınmasını zorunlu kılar. Bazı alanlarımız değişik amaçlı olarak insanların kullanımına açık

durumdadır. Bu parametrelerin belirlenmesi bu alanlarda kulanımdan kaynaklanacak yangınların önlenmesi için tedbiri zorunlu kılar. Diğer durum doğal olarak oluşacak yangın olasılığının belirlenmesi ile gerekli tedbirler alınabilir. İlk müdahale ekipleri hazırlanır ve yangın anında müdahale edilebilir. Fakat bu konuda sürekli meteorolojik hizmet gereklidir. Bu konuda hiç meteorolojik hizmet verilmemektedir. Bunun da bilinmesi gerekir.

Çok önemli bir konu daha var; gezen, çalışan, genel olarak her ortamda yaşamını sürdüren canlıların bize ihtiyaçları var; yani, biz onlara yaşamlarının çok kaliteli hale getirilmesi için hizmet sunabilmeliyiz. Peki sunabiliyor muyuz? Oysa bizsiz de yaşıyorlar(!) Fakat kaliteli yaşayabiliyorlar mı? Örneğin, siz bir bölgeye gidiyorsunuz, o bölgedeki yaşantınız özellikle belli bir hastalıkta olan insanlar için hava nemine ve sıcaklığına bağlı olarak rahatsızlık hissedersiniz; yani, örneğin 25 derecelik hava sıcaklığını hava nemine bağlı olarak daha fazla hissedersiniz. Bu durum yaşamınızı tehdit edebilecek noktalara gelebilir.

Değerli arkadaşlar, meteoroloji alanında doğal afetler ki, biz ona zorunlu afetler diyoruz; bu zorunlu afetlerden taşkınları,selleri, hava kirliliğinin önceden olup olamayacağını bilebiliriz diyoruz. Bir müneccim olarak, falcı olarak, eline bakarak ya da tütsü yaparak anlamıyoruz, bilimsel olarak anlarız diyoruz. Ne yapacağız? Bunun için belli teknolojileri kontrol etmemiz gerekiyor, onlara yatırım yapmamız ve onları kullanmamız gerekiyor. Bakın, 1960'lı yılların sonunda -ki ben o yıllarda ilkokula bile başlamamıştım, mühendisliğin ne olduğunu bilmiyordum- o yıllarda ülkemizde yağışı önceden haber verecek olan radar sistemleri vardı. Fakat bu sistemler hiç kullanılamamıştır. Bugün yine, son yaşanan taşkınlardan sonra radar alınması gündeme gelmiştir. 1960 yılları sonunda ülkemizde 6 tane radar vardı. Fakat bunların hiç bir tanesi amacına yönelik kullanılamamıştır. Bunlardan 2 tanesi 1'er saat çalışıyor, 1 tanesi 6 saat, herhalde bazıları da o eğitimi vermek için yurtdışından gelenlerin uğraşısı kadar çalışıyor; bu radarların bugün için teknolojilerinin düşük olduğu söylenmektedir. Ama, aynı radarları, aynı teknolojiyi İngilizler bugün hâlâ kullanıyorlar. Ülkemize alınan o radarların bir tanesi, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü'nün çatısında üzerinde "meteor" yazılmış amblem olarak kullanılmaktadır. En son Batı Karadeniz Taşkını'ndan ve Beşköy Taşkını'ndan sonra, bizdekiler bir şeyler yapacağız dediler, ayağa kalktılar ve bir şeyler yapmaya başladılar. Dünya Bankası devreye girdi, kredi veriyor, milyonlarca dolar bu ülkeye

bir yatırım yapılacak, başka alanlarda verilen yatırımlardan, radar alınacak. Arkadaşlar, bir radarın maliyeti şu anda -burası çok önemli- 600 milyar ile 1 trilyon arasında değişiyor. Bugün için 8 adet radar alınması çalışmaları başlıyor. Bu konudaki çalışmalar devam etmektedir. Herhalde alacaklar. Fakat bunları çalıştıracak yeterli personel yoktur. Bunları işletecek olan Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü'nde teknik personel açığı vardır. Diyoruz ki: "Bakın, bir mühendisin sizlere yıllık maliyeti aşağı yukarı 2 milyardır. 100 milyara 50 tane mühendis çalıştırırsınız-ki bu paranın yetersiz olduğunu her durumda belirtmekteyiz burası ayrı bir tartışma konusudur- bu yaptığınız yatırımın, aldığınız radarların karşılığı aşağı yukarı 5-6 trilyon para vereceksiniz. Teknik eleman çalıştıracak paramız yok diyorsanız bir tane radarı almayın onun yerine 50 tane mühendis istihdam ediniz. Ya da iki tanesini almayın bu mühendislerin iki yıllık ücretlerini karşılarsınız. Hiç değilse diğer aletleri çalıştırırsınız.

Arkadaşlar, sizlerin fazla canını sıkmak istemiyorum, fakat ne yapayım bunları yapanlar zaten bizim canımızı sıkıyorlar. Yinede, bir şey daha söyleyeyim. Bu ülkede, öyle işler yapılıyor ki, bunlar çok spesifik olduğu için aslında yapılan bazı şeylerin ayrıntısına girdiğimiz zamanda hukuksal anlamda sorumluluk bile var; yani, bu meteoroloji alanında kimler ne yapmış derseniz; bunların yargılanmasına bile gerek yoktur. Çünkü suçları sabittir. Yıllardır bu sektör yaşamımızın her alanında etkili olmaktadır. Bu konularda da geçmişte toplanan veriler bugün ve gelecek için yapılacak planlamaların ve projelerin temelini oluşturmaktadır. Fakat ülkemizde atmosferik verilerin toplanması ve arşivlenmesi bir sürü hataları içermektedir. Bunlar da geleceğe yönelik yanlışları beraberinde getirmektedir.Bunların bilinmesi gereklidir. Rüzgarı, yağışı ve kısaca termometrenin gösterdiği sıcaklığın ve hidrometrenin gösterdiği nemin bize neleri işaret ettiğini anlayamadık. Cumhuriyet'in 75. yılında ne yazık ki bu sektörde olması gereken yere gelemedik. Ama umudumuzu yitirmedik. Bu Cumhuriyet kurulurken de çoğu koşullar kötüydü.

Hepinize saygılar sunuyorum. Teşekkürler.

Başkan

Teşekkürler. Metalurji Mühendisleri Odası Başkanı Sayın Yusuf Ziya Kayır, buyurun.

Yusuf Ziya Kayır

Metalurji Mühendisleri Odası Temsilcisi

Sayın Başkan; değerli arkadaşlarım sizleri Odam adına saygıyla selamlıyorum.

Bizim sektörümüzün sanayileşme için temel sektörlerden birisi olduğunu iyi bilmektesiniz; ama, bir şeyi vurgulamak istiyorum. İngiltere kütle halinde demir çelik üretimini gerçekleştirdiği zaman, İngiltere Başkanı şöyle bir konuşma yapmış "biz bir sömürge kaybettik; ama, öyle bir sanayi kurduk ki, o sömürgeyi kat kat telafi edecek durumdadır" demiş. Kaybettiği sömürge Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bu söz, demir çelik sanayiinin bir ülkenin sanayileşmesinin en temel göstergelerinden biri olduğunun en güzel kanıtıdır.

Metalürji sektörünü de, bizler kadar iyi biliyorsunuz. Metalürji sektörünün en önemli alanları: demir çelik sanayi, alüminyum, bakır ve diğer metallerin üretilmesi, kompozitler, seramikler. Bunların şekillendirilmesi ve özelliklerinin geliştirilmesi de bizim çalışma alanımıza girmektedir.

1923 yılında, Cumhuriyetimiz kurulduğunda, çelik üreten hiçbir tesisimiz yoktu. Cumhuriyet döneminde, demir çelik sektöründe gerçekleştirilen gelişmeler ve mevcut birikimimiz değerlendirildiğinde, bu sektörümüzün bugünkü yapısal bazı sorunlarına rağmen Türkiye'nin 21. Yüzyıl'da dünyanın başlıca sanayi ülkelerinden biri olmaya aday bir ülke olduğunu söyleyebiliriz. Değerli meslektaşınız Selahattin Şanbaşoğlu'nun anılarına göre, Osmanlı İmparatorluğu aşağı yukarı 1820'lerde sanayi devrimine girmeye başlamıştır.

Bu çok erken bir süreçtir. Türkiye'de ilk kez kütle halinde çelik üretimi Osmanlı İmparatorluğu'nda; Abdülaziz döneminde, Osmanlı donanmasının Batı donanmasına yetişmesi amacıyla kurulan, Cami Altı Tersanesi'nde başlamıştır. Onun arkasından, İstanbul Zeytinburnu'nda, İmalatı Harbiye tarafından 5'şer tonluk, 2 adet Siemens Martin ocağıyla, kütle çeliği ve top namlusu çeliği üretmek üzere bir tesis kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında bu tesisler tam kapasiteyle çalıştılar, daha sonra mütareke yıllarında bunların hepsi kapandı.

Demir çelik sektörümüzde Cumhuriyet'in ilk girişimi 1924 yılında, yeni imalathanelerin kurulması için çıkarılan kanunla başlar. Bu çıkarılan kanunla, 100 milyon lira ve 5 sene zarfında sarf edilmek üzere askeri fabrikalar yeniden kurulmaya başlanmıştır. İlk olarak 1929 yılında, Kırıkkale Çelik Fabrikası'nın temeli atılır, bu fabrika 1932 yılında çalışmaya başlar. Bu fabrika bir yandan askeri fabrikaların çelik ihtiyacını karşılarken, bir yandan da, o zamanın Başbakanı İsmet Paşa'nın emriyle demiryolu rayı yapar. İlk demiryolu rayı, 4 Haziran 1932 tarihinde Kırıkkale Çelik Fabrikası'nda yapılır. Kırıkkale Çelik Fabrikası, 1935-1940 yılları arasında Devlet Demiryolları için 20.000 ton ray üretir. Kalitesinden şüphe edilen bu rayların İsviçre'de yapılan testleri sonucunda, yurtdışından gelen Alman raylarından dört kat daha üstün özelliklere sahip olduğu belgelenmiştir. O günün koşullarında, tamamen yerli imkanlarla kromlu, vanadyumlu, 150 çeşit alaşımlı çelik, Kırıkkale Çelik Fabrikası'nın 2 tonluk ark ocağında piyasadan toplanan nikel paralar kullanılarak ve Türkiye'de ilk kez krom cevherinden, ferrokrom üretilerek gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de ilk defa, kumda çelik dökümde Kırıkkale'de yapılmıştır.

Türkiye'nin 1997 yılı demir çelik üretimi, 14 milyon tonun üzerindedir. Eylül 1998 rakamlarına göre, Türkiye dünyanın en çok çelik üreten 17. ülkesidir. Türkiye'de üretilen demir ve çeliğin önemli bir kısmı ihraç edilmektedir. Demir çelik tesislerimizin yanında Cumhuriyet döneminde kurulan, diğer önemli tesisler şunlardır; Seydişehir Alüminyum Tesisi, Samsun Bakır İzabe Tesisi, Çinkur Elazığ ve Antalya Ferrokrom Tesisi. Sanayi hareketi, sadece sağlam basmakla değil, kendine güvenmek ve rakiplerine nitelikçe meydan okuyabilmekle önem kazanabilecektir. Sanayi bir malzeme hareketidir ve ulaşımda demiryolu yokluğu sanayimizin rekabet gücünü kaybettiren önemli bir eksikliktir.

Sözlerimi bitirirken, ülkemizin ilk metalürji mühendisi bizleri çelik çağına götüren örnek insan Selahattin Şanbaşoğlu'nu ve ilk demir çelik tesisimiz, Karabük'ün 2,5 yıl gibi kısa sürede kurulmasını sağlayan fedakar kontrol mühendisi, Azmi Tılabar'ı ve emeği geçen diğer güzel insanları, sizlerin huzurunda bir kez daha anmak istiyorum. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Başkan

Çok teşekkür Sayın Kayır. Sondan bir önceki konuşmacı, Orman Mühendisleri Odası adına Sayın Yılmaz Bilensoy, buyurun.

Yılmaz Bilensoy

Orman Mühendisleri Odası Temsilcisi

Orman Mühendisleri Odası adına bütün katılımcılara ve başkanlık divanına saygılarımızı iletiyoruz.

Cumhuriyet'in 75. yılında, meslek alanlarındaki bilgileri aktaran arkadaşların eğer deyim yerindeyse ağlamaklığına bir 15 dakikada biz katılacağız, bunu peşin söyleyeyim.

Bu bildiriyi, aslında Oda Başkanımız Salih Sönmezışık hazırladı; ama, içindeki görüşlere bende katılıyorum, onu sunmaya çalışacağım. Salih Bey bugün Bartın'da. Bir başka etkinliğimiz için orada olması nedeniyle bugünkü toplantıya katılamadılar ve beni gönderdiler.

Bu bildiri de, kronolojik olarak Cumhuriyet tarihimizdeki ormancılığın gelişmelerini, o günü tarihleyerek, o günün Türkiye'de gelişen siyasal olgularıyla birlikte ele aldık ve buna paralel olarak da çıkarılan yasalarla ilintilendirmeye çalıştık.

Dünyamızı, tüm canlılar için yaşanabilir kılan en önemli doğal kaynaklar ormanlardır. Bu özelliği dolayısıyla, tüm araştırmalar tarih boyunca insanların en fazla kullandığı ve tahrip ettiği kaynağın doğal olarak ormanlar olduğunu göstermektedir. İsa Bingöl'ün bir eserinde söylediği gibi, Ortaçağı, ağaç kullanma çağı olarak

bazı tarihçiler isimlendirmektedirler. Ne yazık ki; günümüzde de, ormanların yıkımı dünyada ve elbette ülkemizde halen tüm hızıyla devam etmektedir; ancak, dünya nüfusunun hızlı artması, denetimsiz sanayileşme, ekilebilir tarım alanlarının sınırına gelinmesi, yenilenemeyen kaynakların tükenmesi, erozyon, çölleşme ve kirlilik gibi nedenler insanların orman kaynaklarına olan duyarlılıklarının da artmasına neden olmuşlardır.

Bizim mesleğimizde çok iyi tanınan Ali Kemal Yiğitoğlu'nun dediği gibi: **"ülkemizde ormancılık tarihini incelemek, ormanların yıkım tarihini incelemekle eşanlamlıdır"** Cumhuriyet dönemi boyunca ormancılığımızı şu evrelere göre incelemek bizce doğru bir yaklaşımdır; 1920 ve 24 yılları arasında, Cumhuriyet sürecimizi Ulusal Kurtuluş Savaşı ile birlikte düşünmekte yarar vardır; çünkü, Cumhuriyet'i hazırlayan koşulları ve bunların ormancılığımıza etkilerini gözardı etmek olanaklı değildir. Bu döneme, damgasını vuran en önemli faktör, ilk Meclis'in 1920 yılında 39 sıra numarasıyla yayınladığı; odunculuk, kömürcülük ve kerestecilik ile geçinen ya da büyük ormanlara en fazla 20 km uzaklıkta bulunan köylerdeki her haneye 18 dönüm orman verilmesini öngören; ünlü Baltalık Yasası'dır. Bu yasa, bizim ülkemizde kimi düşünürlere göre ilerici bir yasadır, kimi düşünürlere göre ise, bu yasa köylülere sus payı verilmesi yoluyla daha sonraki yıllarda, büyük sermayeli kapitalist orman işletmelerine açılacak çok verimli devlet ormanlarının halk kitlelerinden korunması için bir kılıftır.

1924 ve 1937 yılları arasında ise, Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrası 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihinde toplanan ve tarihimize İzmir İktisat Kongresi olarak geçen, Türkiye İktisadi Kongresi'nde, yeni devletin liberal ekonomik politika izlemesi gerektiği kararına varıldı. Bu sonuç, hemen 1 yıl sonra meyvelerini vermeye başladı. Baltalık Kanunu'nu kaldırıldı, yerine 15 Nisan 1924 tarihinde, 484 sayılı Devlet Ormanlarından Köylülerin Yararlanmasına İlişkin Yasa çıkarıldı. Kısa sürede yürürlükte kalan bu yasadan sonra, köktenci bir girişimle, ormanlarımızın talan edilmesine neden olan 24 Mayıs 1924 gün ve 504 sayılı Türkiye'de tüm ormanların teknik yöntemler ile yönetim ve işletilmesine ilişkin yeni bir yasa çıkarılarak ormanlara bakış açısı net bir şekilde açığa çıkarıldı. Şimdi biz burada, bu yasaya bakarak, bu isme bakarak çok teknik işlettiğimizi söylemiyoruz; çünkü, önceden Orman Amenajman Yasası olarak çıkarılan bu yasa, teknik yetersizlik gerekçe gösterilerek 1 yıl sonra değiştirilmiş ve 1920-26'dan sonra tüm ormanların işletilmesi özellikle yabancı şirketlere devredilmiştir.

Biz, bu tarihlerde 2 örnek yaşadık ve onun rakamsal değerlerini getiremiyorum; ama, sonuç olarak bir iki cümle size söyleyeceğim. Sahada 20.000 hektar orman alanın tamamen yok olmasına, yanı sıra koru ormanlarının % 78'i, bozuk koru ve bozuk baltalığa dönüşmüştür. Bir başka örnek vermek gerekirse, Zingan Şirketi'ne devredilen, Çangal ve Zingan Ormanları'nda yıllık eta 1926 yılında 160.000 metre^3 iken, sözleşmenin feshedildiği 1949 yılında bu rakamın 30.000 m^3 olduğunu görüyoruz. Bu dönem böyle geçmiştir...

1937 ve 1950 ormancılıkta devletçilik dönemi, kapitalizmin 1929 yılında ortaya çıkan büyük bunalımı, dünyadaki geri ve dışa bağımlı birçok ülkeyi, bu arada bizim ülkemizi de oldukça etkilemiştir. Zaten Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana uygulanan liberal ekonomik politikalardan beklentiler de gerçekleşmemiştir. Milli burjuvazi bir türlü sermaye birikimi yapamamış, spekülatif amaçlı etkinlikleri nedeniyle yabancı sermayeye paravanlık yapmanın ötesine geçememiş, sonuçta ülkedeki sınai yatırımlara başlanamamıştır. Bunun üzerine, Hükümet de 30 yıllık İktisadi Program hazırlamış ve yapılan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'yla devlet 1932 ve 37 yılları arasında sanayiye el atarak, Cumhuriyetimiz'in temel dinamikleri olan Kamu İktisadi Teşekkülleri, KİT'lerin kuruluşunu gerçekleştirmiştir. Bu devletçi görüşler, ormancılığımıza da yansımış, özellikle müteahhitlerin mevcut ormanları bu sistem biçimiyle yok edecekleri kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır. Ülkemize ikinci kez gelen, Prusyalı ormancı Benard'ın da uyarıları göz önünde alınarak, 18 Şubat 1937 tarihli Resmi Gazete'de, 3116 Sayılı Yasa yayımlanmıştır. Bu yasa, bizim ormancılık tarihimizde önemli bir yasadır. 3116 Sayılı Orman Yasası'nın, Anayasa'ya Devletçilik İlkesinin Konulmasına İlişkin 3115 Sayılı Yasa'nın hemen ardından çıkarılması ilginçtir. Bu yasa, orman işletme biçimi, ormancılık tekniği ve orman köylüsünün ormanlardan yararlanmasının kısıtlanması gibi özellikleri dolayısıyla, cumhuriyet tarihimizde önemli bir konuma sahiptir. Nitekim bu yasanın çıkarılmasından sonra, 1950 yılına kadar kapitalist işletmelerin sözleşmeleri feshedilerek, bu dönemde 157 adet Devlet Orman İşletmesi Müdürlüğü kurulmuştur.

Ancak, bu dönemde 316 sayılı yasadan çok daha fazla sözü edilen ve günümüzde hâlâ tartışılan bir başka yasa daha çıkarılmıştır. 13 Temmuz 1945 tarihinde, 4785 sayılı yasa ile Türkiye'deki tüm ormanlar bedeli ödenmek koşuluyla devletleştirilmiştir. Şimdi bu devletleştirilen ormanlar, zaman zaman bir süre spekülatif amaçla da

kullanılmıştır. Aslında devletleştirilen bu ormanların miktarı ne kadardır? Bu orman alanı 174.874 hektardır; yani, bu yasayla devletleşen ormanlar; fakat, aynı dönemde çıkan orman yangınlarıyla; yani, bu yasaya tepki olarak ortaya çıkan orman yangınlarıyla kaybettiğimiz alan 290.422 hektardır. Buradan şöyle bir sonuç çıkabilir; o dönemde de büyük çapta ormanlar devletleştirilmiş değildir. Örneğin bu arada orman yangınları nedeni ile çıkan alanlar daha da fazla miktarda olmuştur.

Bu döneme ilişkin, ilginç olan gelişmelerden bir tanesi de askeri korumadır. Yine bu dönemde gördüğümüz birinci devre Amenajman Planları'nın Türkiye genelinde bitirilmiş olmasıdır; yani, Türk ormancıları tarafından bitirilmiş olmasıdır. Bütün bu dönem ormancılığımız açısından oldukça önemlidir ve gerçekten de bu anlamda bu dönem için katkı yapan ormancıları biz her zaman meslekte teşekkürle anıyoruz.

1950 ve 60 yıllarına baktığınızda, ormancılıktaki ödün verilme dönemlerinin açıldığını görürsünüz. Çok partili döneme geçişle birlikte ülkemizde, siyasi bir yarış başladı ve bu yarışda öne geçmek isteyen partiler ülkenin devlet mülkiyetinde bulunan birçok kaynağını özellikle de ormanları gözden çıkarmaya başladılar. Çıkarılan yasalarla -deyim yerinde ise- tam bir yasal talan başladı. 1960 yılında ve sonrasında oluşumlar bazı siyasal iktidarlarca bu yağmayı, özellikle orman tanımını sıkça değiştirerek gerçekleştirdiler. Türkiye'deki, orman yağmasının en büyük nedeni yasal gerekçelerdir, bu orman yasasında oynarsınız, tarihi değiştirirsiniz, bir güzel orman alanı daralmıştır ve en büyük daralmayı bize yasal daraltmalar getirmiştir, yangınlar da falan var; ama, bu yasal daraltmalar bunlara oranla çok daha fazladır.

Yine bu dönemde, ormancılıkta ünlü bir yasa, 6831 Sayılı Yasa gündeme gelmiştir. Bu yasa, hâlâ günümüzde etkilerini göstermektedir. 1950'de başlayan talanın boyutları bu yasayla birlikte genişletilmiştir. Kamuoyu, bu yasayla ilk kez siyasi iktidarlarca hiçbir zaman yaşama geçirilmeyen orman köylüsünün kalkındırılmasına ilişkin hükümlerle tanıştırılmıştır. Ancak, bu popülist yaklaşım daha sonraki yıllarda orman köylüsünün kalkındırılması adı altında ormanların yıkımına neden olabilecek düzenlemenin temelini de oluşturacaktır. 1961-72 planlı dönemine baktığımızda, 27 Mayıs 1960 hareketi pek çok alanda olduğu gibi ormancılık alanında da etkilerini göstermiştir. Ormanların işletilme biçimine bir değişiklilik getirmemesine karşın, bu

yaklaşımların orman içi ve civarında yaşayan köylülerin yararına uygun olduğu söylenebilir. Nitekim, bu düşünce 1961 Anayasası'na da yansımış, ormanlarımız ilk kez bu yasanın 131. maddesinde yer alarak Anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Bu dönemin en önemli özelliği ise, ülke kalkınmasının plana bağlanmasıdır. Ülkemizde, 1963 yılında başlayan planlı döneme paralel olarak ormancılığımızda da yatırımlar plana bağlanmış, sözgelimi Orman Genel Müdürlüğü'nün Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı süresi içinde ülkemizdeki tüm ormanların, Amenajman Planları'nı kombine envanter ve matematik, istatistik metotlarıyla bitirmiştir. Bu 10 yıllık çalışma sonunda ülke ormanlarının 2/20 milyon hektar olduğu da saptanmıştır. Burada yine biz, tüm bu dönemi geçiren ve bu başarıyı gösteren tüm meslektaşlarımızı saygıyla anıyoruz.

Ancak, ne var ki geçmişten kalan hastalıklar, bu dönemde de kendisini göstermiş, Anayasal engellere karşın ormanları daraltma girişimleri, özellikle 1965 sonrası siyasetin yeniden başlamasıyla gündeme gelmiştir. 1966 yılında siyasi iktidar tarafından çıkarılan 663 Sayılı Ormanları Daraltma Yasa'sı Anayasa Mahkemesi tarafından bu dönemde iptal edilmiştir. Yine bu dönemlerde, 1255 sayılı bir yasa daha çıkarılmış ve Anayasa'nın 130. maddesinde, orman niteliğini kaybeden yerlerin, orman sınırı dışına çıkarılmasına ilişkin ilaveler yapılmıştır. Orman suçlarının affedilmesi de, bu döneme ait yapılan çalışmalardır. 1973-82 döneminde -ki biz bunu popülist bir dönem olarak adlandırıyoruz- insanların geleceği açısından, toplumda gelişmeye başlayan ormanların her türlü etkilerden korunması düşüncesi pek çok kişiyi, özellikle çıkar çevrelerini de rahatsız etmiştir. Bu düşünceyi çürütmek için orman içi ve dışında yaşayan insanların ormanla olan ilişkileri de sözüm ona hümanist bir yaklaşımla, insanı ön plana alan değerlendirmeler başlamıştır. Aslında bu popülizmin, yalnızca o yörede yaşayan kitlelerin oylarının cazibesinden kaynaklandığını hem bizim meslektaşlarımız ve hem de bu konuda duyarlı olan kesimler bilmektedir. Bu dönem aşağı yukarı böyle geçmiştir.

1982 sonrasında ise, ormancılığımızda özelleştirme dönemini görürüz, aslında Anayasal olarak orman alanlarının özelleştirilmesi yapılamaz; fakat, değişik biçimlerde yapıyorlar. Bugün, üzerinde taşocağı, kömür ocağı, okul, spor tesisi, aklınıza gelebilecek her türlü şeylere yasal izinler veriyorlar. Bu yasal izinler kırkdokuz yıldan, yüzyıllara kadar uzamaktadır; yani, özelleştirseniz daha iyi, neden daha iyi; hiç olmazsa bunun bedelini alırsınız. Mesela, yeni üniversiteler

kırılurken hiçbir zaman şöyle düşünülmüyor; -hatta biz bu konularda mahkemelik olduk- yani, bir boş alan alıp, boş alanı oranın ağaçlandırılmasını yapmak, o kompleksleri kurmak düşünülebilecekken, bunu böyle yapmayıp hep orman alanından yer istemek gündemdedir. Orman Bakanlığı ne yapıyor; Geçenlerde sorduk: "ne kadar alana böyle izin verdiniz?" Bu rakamları bize veremediler; yani, bu rakamların ne kadar olduğunu bilmiyorlar. Peki bu olumsuzlukları yaşarken meslek kuruluşları ne yapıyor? Bizim teşkilatımızda bir sürü meslek kuruluşu var, bunlardan Türkiye Ormancılar Derneği, Yeşil Türkiye Ormancılar Derneği, Orman Teknikerleri Derneği, Emekli Ormancılar Derneği, Orman Endüstri Mühendisleri Derneği ve Türk Mühendis ve Mimar Odalarına bağlı Orman Mühendisleri Odası ve bunun dışında da ormancılık sektöründe çalışanların ekonomik demokratik haklarını savunan, ORKAMSEN, Orman Muhafıza Memurları Sendikaları gibi birtakım sendikalar var. Biz zaman zaman bir araya geliyoruz; ama, çok da yeterli değil.

Bunun dışında, bu devrede ve Cumhuriyet tarihinde de çevre örgütleri de ortaya çıkmıştır. Çevre Bakanlığı'ndan aldığımız rakamlarda bu sayının 3.500 olduğunu görüyoruz; yani, öyle diyorlar sayısal rakam olarak. Bu sayıları özellikle ormancıları ilgilendiren sayıları çıkardığımızda, sadece ismini vereceğim sivil toplum örgütleri olarak; 1955 yılında Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, -İzmir de özellikle ormancılık alanında gerçekten iyi çalışmaları olabiliyor- ülkemizde olan ormancılık politikası konusunda önemli çalışmalar yapan ve projeler üreten, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Derneği, gerçekten çok büyük çalışmalar yapıyor bu kuruluş, Türkiye Çevre Vakfı, Doğal Hayatı Koruma Derneği, SOS Platformu, Ege Orman Vakfı, ÇEKÜL ve son yıllarda erozyon konusunda halkı bilinçlendirmeye çalışan; ama, bazen bizim de sorunlarımızın olduğu TEMA gibi kuruluşlar var. Biz, bu kuruluşlar için şunları söylemek istiyoruz; görüldüğü gibi ülkemizde çevreyle ilgili çok sayıda gönüllü kuruluşun olması bir şans; ama, bu saydıklarımızın dışında ormancılıkla ilgilenenlerin sayısının çok düşük olması aslında bizim için üzücüdür. Onların ormancılıkla ilgilerinin ağaç bayramlarında coşkuyla fidan dikerek ağaçlandırma veya medyanın etkisiyle sadece büyük orman yangınlarıyla sınırlı olması çevre romantizminden kaynaklanmaktadır. Zaten ülkemizdeki sorunlar, dinamik ve bütünsellik içinde de dile getirilmiyor.

Hepinize teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

Başkan

Teşekkürler Bilensoy. Peyzaj Mimarları Odası Başkanı Sayın Betül Uyar, buyurun.

Betül Uyar

Peyzaj Mimarları Odası Temsilcisi

Sayın Başkan merhaba, Peyzaj Mimarları Odası'nın selamıyla geliyorum karşınıza. Söylenecek çok şey var, nereden başlasam diye düşünüyorum.

Bir peyzaj mimarımız eksikti diyeceksiniz, Türkiye'de yaşanan bu kadar sorunda, bir bizim örgütümüz eksikti; yıl 1998 ve düşünüyorum, 1898'de ilk kez Harward Üniversitesi'nde peyzaj mimarlığı eğitimi başlamış. Ülkemizde biz hâlâ kendi mesleğimizin neye denk düştüğünü, neyi anlattığını, neyi yapmakla yükümlü olduğu konusunda kanımızca, kararımızca bir uğraşın içindeyiz. Ne Devlet Personel Dairesi'nin tanımlarında, kadro unvanlarında var, ne teknik şartnamelerde var, ne ülkemin yasalarında var, işte öylesine bir meslek grubu peyzaj mimarlığı. Tek tesellimiz, talanların yaşandığı bu süreçlerde belki mesleki olarak o talanların altına imza atmayan bir örgüt olmamız şu anki tek teselliğimiz bu; ama, bu elbette ki bizi o anlamda fazla mutlu etmiyor.

Biz dünyaya, ülkemize ve kentsel süreçlere interdisipliner alanlar olarak bakıyoruz. Bu anlamda da, dar koorparatist anlayışla yaklaşmanın çok anlamsız olduğunu düşünerek, acaba yaşadığımız coğrafyaların kırsal, kentsel süreçlerinde ne türlü bir hizmeti getirebilir peyzaj mimarlığı bunun arayışı ve uğraşı içersindeyiz.

Kitabi tanımlara gerek yok, peyzaj mimarlığı kente' ekolojinin yasalarını taşıyan bir meslek, kenti, ekolojinin yasalarıyla planlamaya çalışan bir meslek. Elbette kırda da, açılımları var, kırdan gelen bir yaklaşımla kente bakışı var; çünkü, kırı, kenti ayırmadan bir yaşama coğrafyasının bütünlüklü ilkesiyle ele alan bir yaklaşımı var. Bu anlamda da, tarihte şöyle bir yolculuk yapacağız; ama, bunun öncesinde Ghandi'nin bir sözünü anımsatmak istiyorum burada: **"Yeryüzü hepimize yetecek kadar; ama, hırslarımızı doyurmaya asla"** diyor.

Şimdi öyle bir büklüm noktasındayız ki; 21.Yüzyıl'a girerken, birilerinin doyumsuz hırslarının, birilerine yaşama mekanı bırakmadığı bir coğrafyanın acımasız zamanında yaşıyoruz. Tarihsel süreci de ele alırsak, Amerika bugün kapitalist ortamda yaşıyor; ama kendi ülkesinin kentsel süreçlerindeki en öncelikli kamusal kullanımlarını bir anlamda belli standartlara dayandırarak güvence altına almış durumda. Avrupa'ya bakıyoruz, önce insanların mutlak mülkiyetse dayalı ve mantalitesinde elit kesimlerin değerlerine dayanan bir planlama anlayışıyla başlamış peyzaj mimarlığı; ama, Avrupa Sanayi Devrimi'ni yaşamış onun öncesinde, bir Rönesans geçirmiş aydınlanma döneminden geçmiş. Bütün bunların ışığında, kentsel süreçlere geldiğinde, kentteki o beton yığınlarını, ekolojinin yasaları ile planlaması gerektiğini işte Londra hava kirliliğiyle yaşadığı gibi bilincine varmış; ama, sömürge hukuku uyguladığı tüm ülkelerde böyle bir şeyden söz edemeyiz, oranın koşulları farklı. Bugün Amerika'nın, Amazon Ormanları'nda bir hamburgerin fiyatını düşürmek için, sığır piyasasını geliştiren uygulamalarında, yine bu bağlamda amazon ormanlarının yarattığı çevre sorunlarıyla karşı karşıyayız. Kirletmediğimiz, sömürmediğimiz alanların sorunları bugün kapımızda...

Bu anlamda, dünyaya bütünsel bir süreçte, bütünsel bir gözlemle yaklaşmamız gerektiğine inanıyoruz. Ülkemize gelince, ülkemiz bu süreçte nasıl yol alıyor? 1923'ler ulusalcı politikalarla başlayan, kentleşmenin ne olduğunu bilmeyen, kırında bağ, bahçe tarımıyla mutlu; ama, darmadağın olmuş, bir kırdan kente doğru yol alan insanlarımızın öyküsüyle başlıyor diye düşünüyorum. Devlet o dönemde, planlı kalkınmayı uygulamaya çalışmış, çabaları var, kentsel arsa üretimi konusunda, bunların belediye hizmetleriyle yeterlilendirilmesi konusunda, bu bunun gibi çabalar... 70'lerde özellikle, kamusal arsaların altyapılı arsa haline getirilmesi daha doğrusu arsa vasfını kazanması noktasında da bir çabanın içine girmiş, kooperatifleşme hareketleri başlatmış. El yordamıyla yapıyor her şeyi

çok bilinçli gitmiyor işler; ancak önemli bir çaba var. 70'lerden sonra, yani kamunun müdahaleci olduğu dönemlerden sonra, 80'de neoliberal politikalar, 90'da ise dolu dizgin serbest piyasa ekonomilerine geçişin istendiği bir dönemde artık kentler yağma alanı haline geldi.

Dünyada, 72 Stockholm Konferansı'yla başlayan süreçte, birtakım gelişmeler olmadı değil, kentsel süreçlerin sağlıklı yaşam standartlarında algılanması, krizlerin bu anlamda aşılması için; ama, HABITAT süreçlerini falan yaşamız olarak da söylüyoruz. Örneğin, 1990'da Birleşmiş Milletler'den önce Dünya Bankası çalışmalarıyla başlayan ve HABITAT'da sonuçlandırılan göstergeler programında, tüm dünyada konut ve daha sonra bunlara kentsel göstergelerin eklenmesiyle oluşan raporlarda -51 göstergeden söz ediyorum- açık yeşil alanlarla ilgili herhangi bir standart yok, kriter yok. Demek ki, dünyanın gündeminde hâlâ eşitlikçi bir yaşama çevresinin, gerçek anlamda ekolojik bir yaşama çevresinin oluşturulması yönünde bir kaygı yok, olsaydı o kentsel göstergelere yansırdı diye düşünüyorum. HABITAT süreçlerinde, hep bunlara itiraz ettik, etmediğimizi sanmayın, dünya kadar dosya üretildi bu konuda; ama, barınma hakkının bile henüz tartışılmalı getirildiği bir dünya konjonktüründe siz o barınma hakkının çatısını kapatacaksınız da, daha sonra yaşama çevrelerine geçeceksiniz, bu o kadar lüks ki. İşte çevreye bu lükslükten, bu lüks gibi algılanış biçiminden kurtarıp herkesin erişebileceği, ulaşabileceği, eşitlikçi bir alana çekmek devletin politikalarının görevi değerli arkadaşlar.

Bu konu da, sancılarımız var, ne oldu da cumhuriyet döneminin Atatürk Orman Çiftliği bugün 33 000 hektarıyla sadece alanının üçte birine sahip. Biz o dönem ki kamusalcı, ulusalcı politikalarımızı, rantlara, köşe dönmelere, çetelere peşkeş çekmedik mi, çekmiyor muyuz; bütün bunların altını çok iyi çizmek gerekiyor. Şimdi nüfusu 10.000'i aşan kentlerde Türkiye ortalaması, 1,2 kişi başı yeşil alan metre karesi. Birkaç kentimizi irdeleyecek olursak, örneğin Ankara'da Gökçek "5'lerin üstünde" falan diyor; ama, bir kere teknik ve algılama hataları var, aktif ve pasifleri toplayıp ikiye bölüyor, böyle bir şey dünya literatüründe yok ki, 2'nin altında. Bir başka örnek, Eskişehir 1.2, İzmir 2'nin altı, Diyarbakır 0.23; yani, o kentte yaşarken sizin iki ayağınızı yan yana getirip basacağınız bir kamusal alanınız yok. İstanbul çok yoğun tartışmalara neden oldu, HABITAT süreçlerinde bizim verdiğimiz değerlerin, işte "sabun değerler" olduğu, filan ifade edildi bir çok platformda; ama, Sayın Cumhurbaşkanı'na bu anlamda ilk kez

teşekkür etmek istiyoruz; çünkü, bu yıl Meclisin açılış konuşmasında dedi ki: "İstanbul'da yeşil alan metre karesi, kişi başı 0.5" dedi, tam da hislerimize tercüman oldu. Çünkü biz söylediğimiz zaman suç oluyor... Özetlersek ve sayılara bakılırsa çok vahim bir nokta, değerli arkadaşlar.

Kâğıt üzerinde mücavir alan içinde $7m^2$, dışında $14m^2$, dünya literatürlerinde en az 20, 40'lar, 45'ler civarında. Şimdi, bu bizim insanlarımıza niye reva görülsün ki, düzeltmek ve değiştirmek için planlama çalışmaları olması gerekiyor, anlayışın bu yönlü olması gerekiyor. Örneğin, 1164 Sayılı Arsa Ofisi Kanunu'na bakıyorsunuz, her şey için istimlak kararı var. Konut için, sanayi için, ticaret için her şey için var; ama, yasa yeşil alan için bir istimlağın gereğini düşünmemiş, yasada yok. İmar Kanunu'nun 33. maddesinde de keza aynı şey, imar planlarının kesinleşen programlarında diyor, "5 yıl içersinde istimlak yapılmadığında sahibinin ilk müracaatıyla, yapılaşma izni verilir". Devam edelim 22.maddesinde yoksunuz, proje üretiminde, iskanda yoksunuz, ruhsat da yoksunuz, proje ve yapı denetimi süreçlerinde yoksunuz. Şimdi fikriniz neyse sizin, zikriniz odur. Bu zikir, bu fikrin ürünü böyle bakmak lazım Türkiye'ye.

Bu sancılı dönemler elbet aşılacak, bunun mücadelesini veriyoruz, kıt olanaklarla, kıt koşullarla. Bir başka örnek; ÇED sürecidir. Biz sadece karayollarının ÇED'ine geçen yıl girebildik, ÇED'lere girilse de içeriği boşaltılmış bir ÇED olduğu için çok anlamlı değil, ya ihale süreçlerinde ya da temel atma günü onaylanan ÇED'ler söz konusu. Adı var kendi yok, içeriği boşaltılmış. Akkuyu'da bunun örneğini yaşadık, Fırtına Deresi'nde yaşıyoruz, Bergama ve Eurogold, Kaz Dağı örneklerini, arkadaşlarım biraz önce çok güzel aktardıkları için üzerlerinde durmuyorum; ama, MAI'nın, MIGA'nın getirdiği bütün bu olumsuz koşullar, bütün bu sömürge ve kapütülasyon hukuku artık çok ciddi birtakım şeyleri sorgulamamızın gereğini yaşamsal bir sorun olarak önümüze getiriyor.

Neler yapılabilir peki, biz ne istiyoruz, biz meslek odaları olarak ne istiyoruz? Öncelikle, toplum yararını bir eksen olarak devlet politikalarında görmek istiyoruz, kamu yararı da diyebilirsizin; ama, şu anki devletin, holding bakışına sahip yönetiminde bu kamu yararını toplum eksenine çevirmekte anlam var diye düşünüyoruz. Sonra planlama, planlama; ama, planlamada yetmiyor, demokratik planlama; çünkü, planlamayı sadece kâğıt üzerinde bırakan bir anlayışı da biz planlama olarak görmüyoruz. Planlama, tabandan gelen bir hareketi yansıtır, oradan başlar, bütün o tabanın yaşadığımız coğrafyanın

sosyolojik gözlemine dayanan, bilimsel ve teknik verilerin ışığında bir karar sürecinin denetim süreçlerinde de zenginleşerek bütünleştiği bir olgudur, planlama. Böyle bir planlama anlayışını merkezi ve yerel yönetimlerin beyin mantalitesine sokamadığımız sürece planlama kâğıt üzerinde kalıyor. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı da, devletin planlamadan vazgeçtiğini zaten her maddesinde çok açık, çok net kendi ideolojisiyle yansıtmıyor mu?

Sonuçta geldiğimiz noktada, ülkemizin gönençleri adına istiyoruz ki, diyoruz ki; bu coğrafyanın üzerinde yaşayan bütün insanlarının eşitlikçi, sağlıklı bir çevrede insanca, kardeşçe ve barış içinde yaşaması uğruna demokrasi yönetiminin gelmesi gerekiyor, sorun burada.

Ben sözlerimi bir Afrika atasözüyle bitirmek istiyorum "Aslanlar, kendi tarihçilerine kavuşuncaya dek, avcıların palavralarına katlanmak zorundalar". Şimdi Cumhuriyeti'in 75. yılında, bu palavralara katlanmak zorunda olmayan bir Türkiye'de yaşamak idealiyle bu palavraların yerine kendi tarihini, kendi gerçek tarihçileriyle yazan bir Türkiye'de yaşamak dileğiyle hepinize saygılarımı sunuyorum teşekkürler.

Başkan

Teşekkür ederiz Sayın Uyar.

Toplantımız bu son konuşmayla bitiyor, zaman da oldukça ilerledi. Ben de, bir iki cümleyle toplantıyı toparlamak istiyorum.

Konuşmacıların bizlere meslek alanlarından aktardıkları değerlendirmeleri bir bütün olarak ele aldığımızda ortaya çıkan tablo hiç de aydınlık değil. Ülkeyi yönetenler her ne kadar mühendis ve mimarları gözden çıkarsalar da, kalkınmanın ve bu ülkenin geleceğinin olmazsa olmaz unsuru olan bizler, bu ülke için daha yapmamız gereken çok şey olduğuna inanıyoruz. Ortaya çıkan tablo da bunu gösteriyor. Sonuç olarak; ülkenin aydınlık geleceğine olan inancımızı yitirmeden Cumhuriyet'in birikimlerine sahip çıkmaya devam edeceğiz.

Katıldığınız için hepinize TMMOB adına teşekkür ediyor, sevgi ve saygılarımızı sunuyoruz.

ISBN 975-395-317-8